

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

VIEŠOJO VALDYMO MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

LAURA VILEIKYTĖ

Magistro studijų baigiamasis darbas

**SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMAS
ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS**

Darbo vadovė: Doc. dr. Jurgita Joniškienė

Šiauliai, 2026

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį
darbą, GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Laura Vileikytė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Viešasis valdymas <i>Public Governance</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus <i>Municipality and local community collaboration in implementing public art projects</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Laura Vileikytė, pateikdama šį darbą, patvirtinu (pažymėti)
I, Laura Vileikytė, by submitting this paper confirm (check)

X

Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

☐ _____ mėnesių / *months*
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).

X Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJOS DIRBTINIO INTELEKTO ĮRANKIŲ NAUDOJIMO RAŠTO DARBUOSE DEKLARACIJA

Vardas, pavardė: *Laura Vileikytė*

Studijų programa, kursas: *Viešojo valdymo magistrantūros studijų programa, 2 kursas*

Rašto darbo pavadinimas: *Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus*

Rašto darbo tipas (pvz., referatas, kursinis darbas, baigiamasis darbas): *Magistro baigiamasis darbas*

Modulio / dalyko pavadinimas (išskyrus baigiamojo darbo atveju):

Deklaracijos pateikimo data: 12/28/2025

Patvirtinu, kad vertinimui pateiktas savarankiškai atliktas rašto darbas yra parengtas laikantis Vilniaus universiteto Akademinės etikos kodekso¹, Vilniaus universiteto studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo nuostatai², Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos rašto darbų rengimo ir gynimo tvarkos³ ir Dirbtinio intelekto naudojimo Vilniaus universitete gairių⁴.

Pažymiu, kad rašto darbo rengimui *buvo naudojami / nebuvo naudojami (pabraukti tinkamą variantą)* generatyvinio dirbtinio intelekto (toliau - DI) įrankiai.

Tuo atveju, jei darbo rengimui buvo pasitelkti DI įrankiai, pateikiu tikslią ir išsamią informaciją apie jų naudojimo tikslus ir apimtį:

1. DI įrankiai:

- Naudoti įrankiai (pvz.: Connected Papers, Midjourney, GitHub Copilot ar kiti, *įrašyti*):
ChatGPT
- Naudojimo tikslas (duomenų rinkimas, redagavimas, vertimas, priedų generavimas ar kitas, *įrašyti*):
Teksto redagavimas, kalbos taisymas, vertimas.

---

¹ Vilniaus universiteto akademinės etikos kodeksas, https://www.vu.lt/site_files/Akademinės_etikos_kodeksas_suvestinė_redakcija.pdf

² Vilniaus universiteto studijuojančiųjų rašto darbų rengimo, gynimo ir kaupimo nuostatai, [2024-05-21_Studijuojančiųjų_RD_rengimo_gynimo_ir_kaupimo_nuostatai.pdf](https://www.vu.lt/site_files/2024-05-21_Studijuojančiųjų_RD_rengimo_gynimo_ir_kaupimo_nuostatai.pdf)

³ Vilniaus universiteto Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos rašto darbų rengimo ir gynimo tvarka, https://www.sa.vu.lt/external/sa/files/Studiju_skyrius/VUSA_Rasto_darb%C5%B3_rengimo_ir_gynimo_tvarka_2024.pdf

⁴ Dirbtinio intelekto naudojimo Vilniaus universitete gairės, https://www.vu.lt/site_files/SPN-54_2024_priedas.pdf

2. Esminiai DI panaudojimo atvejai:

Darbo dalis/vieta (puslapis, pastraipa)	Naudojimo tikslas	Užklausų pavyzdžiai
Santrauka	Lietuvių kalba parengtos santraukos vertimas į anglų kalbą	„Išversk šią santrauką į anglų kalbą, nekeičiant reikšmės ir struktūros“
Įvadas, teorinė dalis, išvados	Pagerinti teksto aiškumą, sklandumą ir kalbinį taisyklingumą, išlaikant autorės suformuotą turinį, argumentus ir mokslines išvadas nepakitusius.	„Pataisyk šio sakinio gramatiką ir stilių, nekeičiant prasmės“; „Pagerink sakinių aiškumą ir nuoseklumą, neįtraukiant naujų teiginių“; „Patikrink, ar tekstas atitinka akademinės kalbos normas“
Teorinė dalis	Padėti suprasti užsienio kalba pateiktą mokslinę literatūrą.	„Išversk terminus ir jų reikšmes į lietuvių kalbą“; „Pateik galimus lietuviškus terminų atitikmenis“; „Išversk sakinį į lietuvių kalbą, išlaikant originalią struktūrą“
Literatūros apžvalga	Pagalba ieškant literatūros	„Pasiūlyk raktinius žodžius literatūros paieškai“

3. Savarankiškumas ir autorystė:

- Patvirtinu, kad esu atsakingas(-a) už rašto darbo savarankiškumą ir autorystę: visos DI sugeneruotos rašto darbo dalys mano atidžiai patikrintos, patikslintos, pataisytos ir pažymėtos literatūros nuorodose. Darbas parengtas užtikrinant jame pateikiamų DI įrankiais sugeneruotų teksto dalių ir (ar) priedų tikslumą, patikimumą ir korektiškumą;
- Patvirtinu, kad DI įrankiai nenaudoti darbe pateikiamų duomenų, informacijos, autorių minčių klastojimui, iškraipymui ar kitokio pobūdžio klaidinančiam pateikimui.

4. Akademinė etika:

- Patvirtinu, kad pateikta informacija apie DI įrankių naudojimą yra tiksli ir išsami;
- Patvirtinu, kad DI įrankiai naudoti savarankiško duomenų rinkimo, tyrimo, analizės, teksto ar priedų (*pabraukti tinkamą; jei reikia, įrašyti papildomą informaciją*_____) (pa)pildymui, o ne kaip savarankiško darbo pakaitalas;
- Suprantu, kad nenurodytas DI įrankių naudojimas gali būti laikomas draudimo plagijuoti pažeidimu, kuris numatytas Vilniaus universiteto Akademinės etikos kodekse.

TURINYS

IVADAS.....	11
1. SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMO ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS TEORINĖ KONCEPTUALIZACIJA.....	14
1.1. Viešojo meno konceptualizavimas skirtingų požiūrių ir teorinių prieigų kontekste	14
1.1.1. Viešojo meno samprata ir konceptualūs požiūriai.....	14
1.1.2. Viešojo meno funkcijos ir tikslai.....	18
1.2. Savivaldybių vaidmuo įgyvendinant viešojo meno projektus	23
1.3. Vietos bendruomenės vaidmuo įgyvendinant viešojo meno projektus.....	27
1.3.1. Vietos bendruomenių vaidmuo viešojo meno projektuose.....	27
1.3.2. Vietos bendruomenių dalyvavimo formos	29
1.4. Savivaldybių ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo trikdžiai ir galimybės įgyvendinant viešojo meno projektus	32
1.4.1. Bendradarbiavimo trikdžiai įgyvendinant viešojo meno projektus.....	32
1.4.2. Bendradarbiavimo galimybės įgyvendinant viešojo meno projektus.....	35
2. SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMO ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS TYRIMO METODOLOGIJA.....	39
2.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas	39
2.2. Tyrimo metodai ir jų taikymas.....	41
2.2.1. Dokumentų analizės metodas	41
2.2.2. Iš dalies struktūruoto interviu metodas.....	42
2.3. Tyrimo etika.....	45
3. SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMO ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS TYRIMO REZULTATAI	46
3.1. Dokumentų analizės rezultatai ir jų interpretacija	46
3.1.1. Nacionalinės kultūros politikos nuostatos	46
3.1.2. Savivaldybės kultūros politikos ir strateginių dokumentų nuostatos	47
3.1.3. Viešojo meno projektų įgyvendinimo administraciniai principai	49
3.1.4. Dokumentų įžvalgų apibendrinimas.....	51
3.2. Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo įgyvendinant viešojo meno projektus interviu analizės rezultatai.....	53
3.2.1. Savivaldybės ir jai pavaldžių kultūros įstaigų vaidmenų pasidalijimas įgyvendinant viešojo meno projektus.....	53
3.2.2. Vietos bendruomenių įsitraukimo praktikos įgyvendinant viešojo meno projektus .	59
3.2.3. Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo iššūkiai ir galimybės įgyvendinant viešojo meno projektus	61
3.3. Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo įgyvendinant viešojo meno projektus tyrimo rezultatų apibendrinimas	67
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	71
LITERATŪRA.....	72
PRIEDAI.....	76
1 priedas. Informuoto asmens sutikimas.....	76
2 priedas. Interviu klausimynas	78

Vileikytė, L. (2025). *Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus*. Viešojo valdymo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovė – doc. dr. Jurgita Joniškienė. Vilniaus universitetas, Šiaulių akademija, Regionų plėtros institutas.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus, siekiant atskleisti šio bendradarbiavimo sampratą, ypatumus ir praktinio įgyvendinimo patirtis savivaldybės lygmeniu. Viešasis menas šiuolaikiniame mieste suvokiamas ne tik kaip meninis objektas viešojoje erdvėje, bet ir kaip socialinis bei kultūrinis procesas, susijęs su bendruomenių įtraukimu, viešųjų erdvių formavimu ir vietos tapatumo stiprinimu. Tokie projektai dažnai tampa erdve dialogui tarp savivaldybių, pavaldžių kultūros įstaigų, menininkų ir vietos bendruomenių, todėl jų įgyvendinimas yra glaudžiai susijęs su kultūros politikos sprendimais, viešojo valdymo praktika ir bendruomenių dalyvavimo formomis. Viešojo meno projektai darbe nagrinėjami kaip viešojo valdymo praktikos dalis, kurioje svarbus tampa ne tik galutinis kūrinys, bet ir pats sprendimų priėmimo bei bendradarbiavimo procesas.

Tyrimo objektas – savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus, o tyrimo tikslas – išanalizuoti savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo procesus bei juos lemiančius veiksnius viešojo meno projektų kontekste. Tikslui pasiekti suformuoti trys uždaviniai: teoriškai pagrįsti savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo sampratą viešojo meno projektuose, išanalizuoti bendradarbiavimą lemiančius veiksnius ir trikdžius bei pateikti rekomendacijas šio bendradarbiavimo tobulinimui. Tyrime siekiama nustatyti, kaip bendradarbiavimas suvokiamas teoriniu lygmeniu ir kaip jis realiai įgyvendinamas praktikoje, savivaldybės institucijų veikloje.

Darbe taikyti teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Teorinėje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė, skirta viešojo meno sampratai, savivaldybių vaidmeniui ir bendruomenių dalyvavimo teorinėms priegoms atskleisti, išryškinant dalyvavimo, partnerystės ir bendradarbiavimo principus. Empirinėje darbo dalyje taikyta dokumentų analizė ir pusiau struktūruotas interviu, kurio metu iš institucinio požiūrio analizuota viešojo meno projektų planavimo ir įgyvendinimo praktika Šiaulių miesto savivaldybėje. Tyrimo duomenims analizuoti taikytas kokybinės turinio analizės metodas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimas teoriškai siejamas su aktyviu bendruomenių dalyvavimu, partneryste ir socialiniu įtraukimu, tačiau praktikoje šie principai dažnai įgyvendinami fragmentiškai. Nustatyta, kad viešojo meno projektų inicijavimas, planavimas ir įgyvendinimas pasižymi daugiaetapiu ir išskaidytu sprendimų priėmimo procesu, kuriame dalyvauja savivaldybės administracija, pavaldžios kultūros įstaigos, skirtingi savivaldybės skyriai ir komisijos, todėl sprendimų priėmimas tampa ilgas ir sudėtingas, o atsakomybių pasiskirstymas ne visuomet yra aiškus. Empiriniai duomenys parodė, kad vietos bendruomenės dažniausiai įtraukiamos vėlesniuose projektų įgyvendinimo etapuose, o jų vaidmuo dažnai apsiriboja informavimu, reagavimu ar epizodiniu įsitraukimu, tuo tarpu sprendimų priėmimas išlieka instituciniame lygmenyje.

Tyrimas taip pat parodė, kad bendradarbiavimo stiprinimo galimybės siejamos su aiškesniu sprendimų priėmimo organizavimu, ankstyvesniu vietos bendruomenių įtraukimu, nuoseklesne komunikacija ir viešojo meno edukacinės funkcijos plėtojimu. Remiantis tyrimo rezultatais, darbe pateikiamos rekomendacijos, skirtos savivaldybių ir pavaldžių kultūros įstaigų bendradarbiavimo su vietos bendruomenėmis tobulinimui viešojo meno projektų kontekste.

Raktiniai žodžiai: viešasis menas, savivaldybė, vietos bendruomenė, bendradarbiavimas, viešasis valdymas.

Vileikytė, L. (2025). *Municipality and local community collaboration in implementing public art projects*. Master's Thesis in Public Governance. Supervisor – Assoc. Prof. Dr. Jurgita Joniškienė. Vilnius University, Šiauliai Academy, Institute of Regional Development.

SUMMARY

The master's thesis analyzes collaboration between the municipality and the local community in the implementation of public art projects, aiming to reveal the concept, key characteristics, and practical experiences of such collaboration at the municipal level. In the context of the contemporary city, public art is understood not only as an artistic object located in public space, but also as a social and cultural process closely linked to community engagement, the shaping of public spaces, and the strengthening of local identity. Public art projects often function as platforms for dialogue between municipalities, subordinate cultural institutions, artists, and local communities; therefore, their implementation is closely connected to cultural policy decisions, public governance practices, and different forms of community participation. In this thesis, public art projects are examined as a field of public governance practice, where significance is attributed not only to the final artistic outcome, but also to the processes of decision-making and collaboration.

The object of the research is collaboration between the municipality and the local community in the implementation of public art projects, while the aim of the research is to analyze collaboration processes and the factors influencing them within the context of public art projects. To achieve this aim, three research objectives were formulated: to theoretically substantiate the concept of collaboration between municipalities and local communities in public art projects; to analyze the factors and obstacles influencing collaboration; and to propose recommendations for improving collaboration. The research seeks to identify how collaboration is conceptualized at the theoretical level and how it is realized in practice within the activities of municipal institutions.

The study employs both theoretical and empirical research methods. In the theoretical part of the thesis, a scientific literature analysis was conducted to examine the concept of public art, the role of municipalities, and theoretical approaches to community participation, emphasizing the principles of participation, partnership, and co-creation. In the empirical part of the research, document analysis and semi-structured interviews were applied to analyze public art project planning and implementation practices from an institutional perspective in Šiauliai City Municipality. Qualitative content analysis was used to analyze the collected research data.

The research findings indicate that collaboration between municipalities and local communities is theoretically associated with active community participation, partnership, and social inclusion; however, in practice, these principles are often implemented in a fragmented manner. The initiation, planning, and implementation of public art projects are characterized by a multi-stage and fragmented decision-making process involving the municipal administration, subordinate cultural institutions, various municipal departments, and committees. Consequently, decision-making becomes lengthy and complex, while the distribution of responsibilities is not always clearly defined. Empirical findings reveal that local communities are most often involved at later stages of project implementation, and their role is frequently limited to information provision, reactive participation, or episodic involvement, whereas decision-making remains predominantly at the institutional level.

The research also demonstrates that opportunities for strengthening collaboration are related to clearer organization of decision-making processes, earlier involvement of local communities, more consistent communication, and the development of the educational function of public art. Based on the research results, recommendations are proposed to improve collaboration between municipalities, subordinate cultural institutions, and local communities in the context of public art projects.

Keywords: public art, municipality, local community, collaboration, public governance.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Viešojo meno sampratos konceptualūs požiūriai ir jų pagrindiniai bruožai	17
2 lentelė Viešojo meno funkcijos ir jų požymiai	22
3 lentelė Savivaldybių bendradarbiavimo formos įgyvendinant viešojo meno projektus	25
4 lentelė Bendruomenių dalyvavimo formos viešojo meno projektuose	31
5 lentelė Interviu klausimyno gairės savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų atstovams	43
6 lentelė Interviu klausimyno gairės vietos bendruomenės atstovams	44
7 lentelė Nacionalinių dokumentų analizė viešojo meno projektų kontekste	47
8 lentelė Šiaulių miesto kultūros politikos teisinio ir strateginio pagrindo analizė	49
9 lentelė Šiaulių miesto kultūros politikos teisinio ir strateginio pagrindo analizė	51
10 lentelė Dokumentų analizė pagal temas	52
11 lentelė Viešojo meno projektų inicijavimo ir planavimo aspektų identifikavimas	54
12 lentelė Pavaldžių kultūros įstaigų vaidmens identifikavimas viešojo meno projektuose	57
13 lentelė Vietos bendruomenių įsitraukimo formos viešojo meno projektuose	59
14 lentelė Instituciniai ir administraciniai sprendimų priėmimo ribotumai viešojo meno projektuose	62
15 lentelė Ribotas vietos bendruomenės dalyvavimas viešojo meno projektuose	64
16 lentelė Skirtingų viešojo meno projektų dalyvių lūkesčių ir interesų nesuderinamumas	65
17 lentelė Bendradarbiavimą viešojo meno projektuose stiprinantys veiksniai	66

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Viešojo meno poveikio kategorijos.....	20
2 pav. Piliečių dalyvavimo laiptai.....	30
3 pav. Viešojo meno bendrakūros modelis	38
4 pav. Tyrimo eigos schema	40
5 pav. Kultūros programos finansavimo pokytis 2024–2027 m.....	48

SAVOKŲ IR TERMINŲ ŽODYNAS

- **„Bendruomenė** (angl. *Community*) – tai geografinė teritorija su panašiomis politinėmis - teisinėmis sistemomis; socialinio prasmingumo tam tikrų santykių, tradicijų, normų ir elgesio sferoje forma; struktūra bendroms problemoms spręsti bei siekti bendrų tikslų“ (Leliūgienė ir Sadauskas, 2011, p. 1284).
- **„Savivaldybė** (angl. *Municipality*) – Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Lietuvos Respublikos Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per to valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų Lietuvos Respublikos rinkimų kodekso nustatyta tvarka išrinktus savivaldybės tarybą ir savivaldybės merą. Savivaldybė yra viešasis juridinis asmuo.“ (LR Vietos savivaldos įstatymas ir galiojanti suvestinė redakcija nuo 2025-08-01).
- **„Viešasis valdymas** (angl. *Public Management*) – tai viešosios politikos formavimo ir viešojo administravimo procesų, kuriuose dalyvauja suinteresuotos grupės ir nuo kurių priklauso visuomenės būklės pokyčius lemiančios išvados, visuma“ (Mykolo Romerio universitetas, 2015, p.257).
- **„Naujojo žanro viešasis menas** (angl. *New Genre Public Art*) – vizualinis menas, naudojantis tiek tradicinę, tiek netradicinę mediją, siekiant bendrauti ir sąveikauti su plačia ir įvairiapusiška auditorija apie jiems tiesiogiai aktualius klausimus – yra pagrįstas įsitraukimu“ (Lacy, 1995, p. 19).
- **„Viešas menas** (angl. *Public Art*) – prieinamas bet kokios rūšies kūrinys, kuris rūpinasi, provokuoja, įtraukia ir tariasi su auditorija, kuriai ar su kuria jis buvo sukurtas, atsižvelgiant į bendruomenę ir aplinką“ (Lippard, L. 1995, p. 121)
- **„Viešoji erdvė** (angl. *Public Space*) – vieta, kur visi piliečiai, nepriklausomai nuo savo pajamų ar asmeninių aplinkybių, gali jaustis lygūs ir globojami. Viešoji erdvė įkūnija ypatingą bendrų poreikių dimensiją, kurie, nors ir priskiriami socialiniams, taip pat turi socializavimo aspektų. Viešosios erdvės yra vietos, kur žmonės gali susitikti, bendrauti, atrasti bendrus pomėgius ir aistras, patvirtinti savo bendras teises į miestą, organizuotis bei rengti demonstracijas, kad apgintų ar palaikytų bendras teises ir reikalavimus. (Garau, P 2024, p. 10)
- **„Dalyvaujamoji demokratija** (angl. *Participatory Democracy*) – viena demokratijos formų, kai piliečiai aktyviai dalyvauja sprendimų priėmimo procese. Akcentuojama pilietinio švietimo svarba ugdant piliečio politinę kompetenciją ir veiksmingumą, skatinant aktyviai dalyvauti politinėse ir nepolitinėse visuomeninio gyvenimo sferose. Sprendimai priimami pilietinių iniciatyvų pagrindu, rengiant referendumus“ (Jankauskas, n.d.).

IVADAS

Temos aktualumas. Savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimas viešojo meno projektuose siejamas su šiuolaikine viešojo meno samprata. Pagal ją menas mieste suvokiamas ne tik kaip estetiškas viešosios erdvės formavimo elementas, bet ir kaip socialinis bei kultūrinis reiškinys. Viešojo meno projektai vis dažniau vertinami kaip priemonė, galinti prisidėti prie gyventojų įsitraukimo, socialinės sanglaudos stiprinimo ir pilietinio aktyvumo skatinimo. Tai ypač aktualu šiuolaikinėje visuomenėje, kuri susiduria su urbanizacijos, socialinės atskirties ir mažėjančio dalyvavimo viešuosiuose procesuose iššūkiais. Tyrimai rodo, kad viešasis menas atlieka svarbų vaidmenį formuojant vietos identitetą ir gyventojų ryšį su viešosiomis erdvėmis, todėl jis vertinamas ne tik kaip vizualinis, bet ir kaip socialinę reikšmę turintis reiškinys (Hall ir Robertson, 2001). Viešasis menas taip pat siejamas su platesniais socialiniais ir ekonominiais procesais. Viešojo meno iniciatyvos gali prisidėti prie miestų regeneracijos, vietos patrauklumo didinimo ir ekonominio vystymosi, taip pat prie apleistų miesto teritorijų atgaivinimo ir miesto įvaizdžio stiprinimo (Hall ir Robertson, 2001; New England Foundation for the Arts, 2022).

Viešasis menas siejamas su bendruomenių dalyvavimu ir vietos socialinių ryšių stiprinimu. Meno projektai daugeliu atvejų įtraukia bendruomenes į kūrybinius procesus, sudarydami sąlygas diskusijoms apie miesto identitetą, istoriją ir ateities vizijas. Kaip pažymi Hall ir Robertson (2001), viešasis menas gali veikti kaip skatinantis veiksnys, padedantis stiprinti socialinius ryšius ir bendruomeninę tapatybę. Kuriant meno kūrinius, atspindinčius vietos istoriją, vertybes ar aktualias problemas, bendruomenės tampa aktyviomis viešojo gyvenimo dalyvėmis, o ne tik pasyviais stebėtojais, kas ypač svarbu miestų regeneracijos ir viešųjų erdvių atgaivinimo kontekste.

Viešojo meno reikšmė taip pat siejama su viešojo valdymo kontekstu, nes tokios iniciatyvos dažniausiai įgyvendinamos viešosiose erdvėse ir yra susijusios su viešojo intereso, institucinių sprendimų ir skirtingų visuomenės grupių interesų derinimu. Viešasis menas, kaip viešosios erdvės dalis, yra glaudžiai susijęs su demokratinio dalyvavimo ir viešojo intereso klausimais, todėl jo įgyvendinimas susijęs su viešojo valdymo procesais ir savivaldybių sprendimais (Deutsche, 1996). Šiuolaikinio viešojo meno praktikos vis dažniau grindžiamos bendruomenių įtraukimu ir dialogu tarp menininkų, institucijų ir vietos gyventojų, pabrėžiant dalyvavimo svarbą kuriant socialiai reikšmingas menines iniciatyvas (Lacy, 1995).

Viešojo meno ir bendruomenių bendradarbiavimo tematiką nagrinėjo tiek užsienio, tiek Lietuvos autoriai, akcentuodami viešojo meno vaidmenį bendruomenių įsitraukimo, demokratinio dalyvavimo ir vietos tapatybės formavimo procesuose (Miles, 1997; Phillips, 1992; Lubyte, 2010; Vitkienė, 2015; Citvarienė, 2015; Butkus, 2011). Atsižvelgiant į tai, savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo viešojo meno projektuose tema išlieka aktuali ne tik kultūros, bet ir viešojo valdymo tyrimų lauke. Ši tema leidžia analizuoti, kaip meninės iniciatyvos įgyvendinamos savivaldybių lygmeniu ir kaip jos prisideda prie bendruomenių stiprinimo bei viešųjų erdvių kokybės gerinimo.

Temos mokslinis ištirtumas ir tyrimo naujumas. Viešasis menas mokslinėje literatūroje analizuojamas įvairiais aspektais, daugiausia menotyros, kultūros studijų, urbanistikos ir socialinių mokslų kontekste. Užsienio autoriai viešąjį meną nagrinėjo kaip socialinės įtraukties, demokratinio dalyvavimo ir urbanistinių procesų dalį, akcentuodami jo sąsajas su viešąja erdve, bendruomenių įtraukimu ir miesto tapatybės formavimu. Suzanne Lacy (1995) viešąjį meną apibrėžia kaip procesinę, bendruomenes įtraukiančią praktiką, kurioje svarbus dialogas tarp menininkų, institucijų

ir visuomenės, o Rosalyn Deutsche (1996) viešąjį meną analizuoja viešosios erdvės ir demokratijos kontekste, pabrėždama konfliktų, galios santykių ir viešojo intereso reikšmę. Malcolm Miles (1997) viešąjį meną sieja su urbanistine kritika ir miesto socialiniais pokyčiais, akcentuodamas jo vaidmenį formuojant miesto tapatybę. Viešojo meno dinamiškumą ir gebėjimą reaguoti į socialinius, kultūrinius bei politinius pokyčius pabrėžia ir Phillips (1992), o Cameron Cartiere ir Martin Zebracki (2016) viešąjį meną analizuoja kaip erdvinės politikos ir vietos reikšmių formavimo priemonę, atkreipdami dėmesį į institucinių sprendimų ir vietos bendruomenių sąveiką.

Lietuvos mokslininkų darbuose viešasis menas taip pat dažniausiai analizuojamas kultūros ir menotyros kontekste. Elona Lubyte (2010) nagrinėja viešojo meno reikšmę šiuolaikinėje kultūroje, Virginija Vitkienė (2015) akcentuoja viešojo meno vaidmenį miesto kultūrinės tapatybės formavime, Daiva Citvarienė (2015) analizuoja viešojo meno projektų socialinius aspektus, o Tomas S. Butkus (2011) viešąjį meną sieja su erdvinės kultūros ir miesto kaip įvykio samprata. Šiuose tyrimuose daugiausia dėmesio skiriama meninei raiškai, simboliniams aspektams ir kultūrinei reikšmei, tuo tarpu viešojo valdymo ir savivaldybių bei vietos bendruomenių bendradarbiavimo klausimai dažniausiai lieka antriniame plane. Apibendrinant galima teigti, kad nors viešasis menas yra plačiai nagrinėtas kaip socialinis, kultūrinis ir urbanistinis reiškiny, savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimas viešojo meno projektuose mokslinėje literatūroje dažniausiai analizuojamas epizodiškai ir netiesiogiai.

Šio darbo naujumas siejamas su viešojo meno projektų nagrinėjimu per savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo perspektyvą. Viešasis menas vertinamas ne tik kaip meninės raiškos forma, bet ir kaip procesas, kuriame svarbūs institucijų sprendimai, bendruomenių įtraukimas ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Tyrimo naujumas taip pat grindžiamas konkrečios Lietuvos atvejo analize, nagrinėjant savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus Šiaulių mieste. Tokiu būdu darbas papildoma viešojo meno tyrimus, kuriuose iki šiol daugiausia dėmesio buvo skiriama kultūriniais ir meniniams aspektams, o bendradarbiavimo praktikos analizuotos rečiau.

Tyrimo problema. Nepaisant viešojo meno svarbos formuojant vietos identitetą ir stiprinant bendruomenės, moksliniuose tyrimuose vis dar trūksta išsamių analizų, atskleidžiančių, kokie veiksniai lemia savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus. Nors viešasis menas dažnai nagrinėjamas kultūros ir menotyros kontekstuose, viešojo valdymo kontekste bendradarbiavimo procesai ir juos lemiantys veiksniai savivaldybių lygmeniu išlieka nepakankamai atskleisti. Todėl darbe keliamas pagrindinis probleminis klausimas:

- Kokie veiksniai lemia savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus?

Tyrimo objektas – savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo procesus ir juos lemiančius veiksnius įgyvendinant viešojo meno projektus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibendrinti ir teoriškai pagrįsti savivaldybių bei vietos bendruomenių bendradarbiavimo sampratą, išryškinant pagrindines teorines prieigas įgyvendinant viešojo meno projektus.

2. Išanalizuoti savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo veiksnius ir trikdžius viešojo meno projektų įgyvendinimo procese.
3. Pateikti rekomendacijas savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo tobulinimui viešojo meno projektų kontekste.

Ginamieji teiginiai:

1. Savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus riboja instituciniai, administraciniai ir komunikaciniai veiksniai, susiję su sprendimų priėmimo išskaidymu, ribotu bendruomenių įtraukimu ankstyvuosiuose projektų etapuose ir nepakankamu informacijos prieinamumu.
2. Tikslingas savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo stiprinimas viešojo meno projektuose gali sudaryti prielaidas aktyvesniam bendruomenių įsitraukimui, sklandesniam projektų įgyvendinimui ir didesnei viešojo meno socialinei vertei vietos lygmeniu.

Tyrimo metodai. Darbe taikomi teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Teorinėje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė, skirta viešojo meno sampratai, jo reikšmei bendruomenėms ir savivaldybių bei vietos bendruomenių bendradarbiavimo klausimams aptarti. Empirinėje darbo dalyje pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Tyrimui taikyti dokumentų analizės ir iš dalies struktūruoto interviu metodai, leidę atskleisti, kaip viešojo meno projektai įgyvendinami praktikoje ir kaip bendradarbiauja savivaldybės bei vietos bendruomenės. Surinkti duomenys analizuoti taikant kokybinės turinio analizės metodą.

Tyrimo rezultatų mokslinis reikšmingumas. Baigiamojo darbo tyrimo rezultatai prisideda prie viešojo meno tyrimų, papildydami jį savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo perspektyva. Darbe viešasis menas nagrinėjamas ne tik kaip kultūrinis ar meninis reiškiny, bet ir kaip procesas, kuriame svarbūs institucijų ir bendruomenių tarpusavio santykiai, sprendimų priėmimas ir bendradarbiavimo praktikos. Tyrimo rezultatai leidžia geriau suprasti, kaip viešojo meno projektai įgyvendinami savivaldybių lygmeniu ir kokie veiksniai daro įtaką bendradarbiavimui tarp savivaldybės ir vietos bendruomenių.

Tyrimo rezultatų praktinis reikšmingumas. Tyrimo rezultatai ir pateiktos rekomendacijos gali būti pritaikomos savivaldybių ir joms pavaldžių kultūros įstaigų praktikoje, planuojant ir įgyvendinant viešojo meno projektus. Darbe atskleisti bendradarbiavimo ypatumai, sprendimų priėmimo organizavimo problemos ir bendruomenių įtraukimo iššūkiai sudaro pagrindą savivaldybėms tobulinti viešojo meno projektų administravimą, komunikaciją ir bendradarbiavimą su vietos bendruomenėmis.

Darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš trijų pagrindinių dalių. Pirmojoje, teorinėje, dalyje aptariama viešojo meno samprata ir nagrinėjami savivaldybių bei vietos bendruomenių bendradarbiavimo aspektai viešojo meno projektuose. Dėmesys skiriamas savivaldybės vaidmeniui, bendruomenių įtraukimui ir bendradarbiavimo principams. Antrojoje, metodologinėje, dalyje aprašoma tyrimo metodologija, pasirinkti tyrimo metodai, tyrimo organizavimas ir etikos klausimai. Trečiojoje, empirinėje, dalyje pateikiami atlikto tyrimo rezultatai, apibendrinamos išvados ir formuluojamos rekomendacijos.

1. SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMO ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS TEORINĖ KONCEPTUALIZACIJA

1.1. Viešojo meno konceptualizavimas skirtingų požiūrių ir teorinių prieigų kontekste

1.1.1. Viešojo meno samprata ir konceptualūs požiūriai

Viešasis menas yra daugialypė ir dinamiška šiuolaikinio meno forma, kurios reikšmė kinta priklausomai nuo istorinės epochos, socialinio konteksto ir politinės aplinkos. Iš pradžių viešasis menas buvo suvokiamas kaip estetiškas miesto puošybos elementas, kuriuo siekta įtvirtinti nacionalinę tapatybę, politines vertybes ar kolektyvinę atmintį. Tokį požiūrį atspindi tradicinės meno formos – paminklai, monumentai ir skulptūros, kuriomis siekta reprezentuoti valstybės galią bei kultūrinį tęstinumą. Malcolm Miles (1997) pastebi, kad viešasis menas, ilgą laiką buvęs miesto reprezentacijos priemone, XX a. pabaigoje pamažu tapo labiau orientuotas į socialinę praktiką ir santykį su bendruomene. Elona Lubyte (2010) taip pat atkreipia dėmesį, kad viešasis menas šiandien veikia kaip platforma, skatinanti menininko ir visuomenės dialogą. Šiuolaikinės viešojo meno formos, pasak autorės, leidžia plėsti diskusijas apie viešąją erdvę, jos paskirtį ir visuomenės įsitraukimą į kultūros procesus.

Šiuolaikinio viešojo meno samprata iš esmės keičia požiūrį į menininko vaidmenį ir kūrinio funkciją. Suzanne Lacy (1995) pažymi, kad viešasis menas įgyja naują formą, kai kūrybinis procesas tampa socialinės atsakomybės ir bendruomeninio dalyvavimo priemone. Tokiu atveju menas veikia ne tik kaip estetiškas objektas, bet ir kaip dialogo, įtraukties bei socialinio ryšio kūrimo erdvė. Miwon Kwon (2002) šį požiūrį papildo teigdama, kad viešasis menas yra glaudžiai susijęs su konkrečia vieta ir jos kontekstu, todėl meninio proceso esmę sudaro ryšys tarp kūrėjo, erdvės ir bendruomenės. Daiva Citvarienė (2015) atkreipia dėmesį, kad tokie projektai prisideda prie kolektyvinės atminties stiprinimo, o menininko veikla įgyja tarpininko tarp institucijų ir gyventojų vaidmenį. Virginija Vitkienė (2015) pabrėžia, kad dialoginės estetikos principai grindžiami pasitikėjimu, bendradarbiavimu ir dalyvavimu, kai menas tampa ne atskira kūrėjo raiška, bet bendros kūrybos procesu. Tokiu būdu viešasis menas šiandien suvokiamas kaip atvira, bendruomenės telkianti praktika, kurioje meninė kūryba tampa socialinio dialogo ir bendruomenės tapatybės bendravimo priemone.

Šiuolaikinė viešojo meno samprata vis dažniau siejama su socialine veikla, kai menas neapsiriboja estetika, o tampa bendruomenės įtraukimo ir dialogo kūrimo priemone. Valeria Morea (2020) teigia, kad viešasis menas tampa tikra viešąja praktika tada, kai jis įtraukia skirtingas visuomenės grupes ir suteikia joms galimybę dalintis patirtimis bendroje erdvėje. Tokiu būdu menas veikia kaip socialinės sąveikos platforma, jungianti kūrėją, institucijas ir vietos bendruomenę. Cameron Cartiere ir Shelley Willis (2008) pabrėžia, kad viešasis menas, grindžiamas prieinamumu, dialogu ir bendruomenės dalyvavimu, vertinamas pagal poveikį visuomenei, o ne vien estetiškus rezultatus.

Šiuos tarptautinius požiūrius papildo ir Lietuvos tyrėjų analizės, išryškinančios viešojo meno socialinę ir erdvinę funkciją. Eglė Umbrasaitė, Rūta Mikožūnaitė ir Dalia Puzinauskienė (2022) teigia, kad viešosios erdvės yra vietos, kur formuojasi bendruomeniniai ryšiai, o meninės intervencijos gali stiprinti socialinį kapitalą, skatinti įtraukti ir atkurti gyventojų ryšį su vieta. Anot autorių, viešasis menas Lietuvoje vis dažniau suvokiamas kaip priemonė atverti viešąsias erdves gyventojų patirčiai ir dialogui, o ne tik kaip estetiškas miesto aplinkos detalė. Šią mintį pratęsia

Rosalyn Deutsche (1996), pabrėždama, kad viešojo erdvė niekada nėra neutrali – ji yra nuolatinės politinės ir socialinės derybos tarp skirtingų interesų. Deutsche požiūriu, viešasis menas atskleidžia šias įtampas, paversdamas viešąją erdvę diskusijų ir pilietinės refleksijos vieta, kurioje menas tampa socialinės kaitos priemone.

Lyginant šiuos autorius, galima pastebėti, kad tiek užsienio, tiek Lietuvos tyrėjai viešąjį meną suvokia kaip aktyvų visuomeninių pokyčių veiksnį. Nors Morea ir Cartiere akcentuoja dalyvavimo ir prieinamumo principus, o Umbrasaitė, Mikojųnaitė ir Puzinauskienė pabrėžia bendruomeniškumo kūrimą, visus šiuos požiūrius jungia įsitikinimas, jog menas turi galią keisti viešąją erdvę, paversdamas ją bendradarbiavimo vieta.

Viešojo meno teorinės prieigos aiškiausiai atsiskleidžia per konkrečius meninius projektus, kurie parodo, kaip menas tampa priemone socialinėms, politinėms ir kultūrinėms reikšmėms perteikti. Malcolm Miles (1997) teigia, kad tokios iniciatyvos kaip Londono Trafalgaro aikštės „*Fourth Plinth*“ atskleidžia, kaip menas gali prisidėti prie demokratinės kultūros formavimo mieste. Kintantys kūriniai čia skatina gyventojus apmąstyti savo santykį su miestu ir jo simboliais, o laikinumo principas paverčia aikštę diskusijų vieta, kurioje menas veikia kaip bendravimo ir kritinio mąstymo priemonė. Tokia dinamika atskleidžia, kad viešasis menas gali atlikti ne tik estetinę, bet ir socialinę funkciją, skatindamas pilietinį dialogą ir įtraukimą į viešąją erdvę. Panašų vaidmenį atlieka ir Kopenhagoje sukurtas projektas *I Am Queen Mary* (2018 m.), kurio autorės Jeannette Ehlers ir La Vaughn Belle nagrinėja kolonializmo, rasinės lygybės ir atminties temas. Ši skulptūra skatina visuomenę apmąstyti istorinius įvykius ir jų poveikį dabartinei visuomenei. Tokia meninė praktika atitinka Hilde Hein (2006) požiūrį, kad viešasis menas padeda užmegzti dialogą tarp kūrėjo ir visuomenės. Šiuo požiūriu menas tampa priemone kalbėtis apie istorinius, socialinius ir kultūrinius klausimus.

Lietuvos *Fluxus ministerijos* iniciatyva šias idėjas pritaiko vietiniame kontekste. Kaip rašo Jonas Mekas Visual Arts Center (2015), projektas sujungė menininkus, aktyvistus ir vietos bendruomenes, skatindamas kūrybinį bendradarbiavimą ir socialinį įsitraukimą. Apleistas pastatas tapo atvira erdve, kurioje menas veikė kaip įgalinimo priemonė ir bendruomeninio dialogo vieta. Tokia praktika atitinka Suzanne Lacy (1995) naujojo viešojo meno sampratą, kai menas tampa socialiniu procesu, įtraukiančiu visuomenę į kūrybą ir bendruomenės gyvenimą.

Šie pavyzdžiai rodo, kad viešasis menas gali būti stiprus socialinės kaitos veiksnys, jungiantis demokratines vertybes, meninę kūrybą ir pilietinį dalyvavimą. Rosalyn Deutsche (1996) pabrėžia, kad menas, įtraukiantis konfliktą ir diskusiją, prisideda prie demokratinio miesto kūrimo. Tokia praktika ne tik atspindi esamą visuomenės situaciją, bet ir ją keičia, skatindama įsitraukimą, bendradarbiavimą ir pilietinio dialogo stiprinimą viešojoje erdvėje.

Viešojo meno samprata, apimanti estetinius, socialinius ir politinius aspektus, šiandien laikoma viena svarbiausių šiuolaikinio miesto kultūros tyrimų kryptių. Andrea Baldini (2014) teigia, kad viešasis menas neturėtų būti suvokiamas tik kaip kūrinys viešojoje erdvėje – tai socialinis procesas, vykstantis per žmonių reakcijas, diskusijas ir įsitraukimą. Menas įgyja vertę tuomet, kai tampa bendruomenės patirties dalimi. Antoni Remesar (2005) šią mintį papildo pabrėždamas, kad menas yra neatsiejamas nuo miesto struktūros ir veikia kaip urbanistinės tapatybės formavimo įrankis, stiprinantis kultūrinę komunikaciją tarp skirtingų socialinių grupių. Panašiai Félix Duque (2014) teigia, kad menas atspindi politinius ir kultūrinius miesto procesus, o viešojo erdvė tampa kontekstu estetinėms ir socialinėms sąveikoms. Šie autoriai pabrėžia, kad viešasis menas nėra vien

dekoratyvinis elementas – jis formuoja erdvės ir galios santykius, turinčius poveikį miesto tapatybei.

Lietuviški tyrimai papildo šias idėjas, pabrėždami viešojo meno vaidmenį formuojant kultūrinę tapatybę ir stiprinant pilietinę savivoką. Tomas S. Butkus (2011) siūlo miestą suvokti kaip „įvykį“, kuriame menas tampa socialinės komunikacijos priemone, atskleidžiančia kultūrinius sluoksnius ir stiprinančia bendruomenių ryšius. Virginija Vitkienė (2015) analizuoja dialoginės estetikos principus, kuriuose menininko vaidmuo grindžiamas pasitikėjimu, bendradarbiavimu ir atsakomybe už bendruomenės įtraukimą. Daiva Citvarienė (2015) pabrėžia, kad menas viešojoje erdvėje įgauna didžiausią reikšmę tuomet, kai tampa kolektyvinės atminties ir tapatybės formavimo priemone. Tai ypač aktualu Lietuvos kontekste, kur menas naudojamas ne tik estetikai, bet praeitės refleksijai bei vietos tapatumui stiprinti.

Viešasis menas persipina su politiniais procesais, kai tampa dalimi viešosios erdvės planavimo ir naudojimo. Artūras Tereškinas (2003) analizuoja miesto erdvę kaip galios santykių lauką, kuriame atsiskleidžia įtampos tarp valdžios, institucijų ir piliečių. Jo požiūriu, kultūriniai ar meniniai procesai šioje erdvėje gali būti būdas išreikšti pasipriešinimą socialinei nelygybei ar primestoms miesto vizijoms. Šią mintį papildo Rosalyn Deutsche (1996), teigianti, kad viešoji erdvė yra nuolatinių socialinių ir politinių derybų vieta, kur konfliktas nėra kliūtis, o būtina demokratinio viešumo sąlyga. Tokie požiūriai parodo, kad menas mieste neatsiejamas nuo platesnio politinio ir socialinio konteksto, kuriame formuojasi visuomenės vertybės ir įtampos.

Cameron Cartiere ir Martin Zebracki (2016) pabrėžia, kad viešasis menas turėtų būti suvokiamas kaip procesinis ir kolektyvinis reiškiny, kai menininkas, bendruomenė ir institucijos dalijasi atsakomybe už kūrybos rezultatą. Ming Cheung, Gilbert Guaring, Natasha Smith ir Owen Craven (2021) šią mintį pratęsia teigdami, kad tokia kūryba stiprina socialinę sanglaudą, gerina miesto gyvenimo kokybę ir kuria emocinį ryšį tarp žmonių bei jų aplinkos. Šie autoriai pabrėžia, kad menas šiuolaikiniuose miestuose veikia plačiau – jis ne tik formuoja estetinį miestų veidą, bet ir stiprina bendruomeniškumą, pilietinį įsitraukimą bei kultūrinį tapatumą.

Viešojo meno raida atskleidžia perėjimą nuo reprezentacinio prie dalyvaujamojo modelio. Anksčiau menas viešojoje erdvėje buvo suvokiamas kaip miesto įvaizdžio dalis, skirta vizualinei darnai ar valdžios simbolikai (Miles, 1997), o šiandien jis tampa atvira socialine ir politine praktika. Urbanistiniai požiūriai (Remesar, 2005; Duque, 2014; Butkus, 2011) pabrėžia, kad menas formuoja ne tik estetinę, bet ir miesto tapatumą, keisdamas žmonių santykį su urbanistine erdve. Rosalyn Deutsche (1996) ir Artūras Tereškinas (2003) papildo šį požiūrį, teigdami, kad menas yra politinių derybų forma, atskleidžianti socialinius konfliktus ir suteikianti balsą nutylėtoms grupėms.

Socialinės praktikos ir dialoginės estetikos teorijos (Lacy, 1995; Vitkienė, 2015; Cartiere & Zebracki, 2016) keičia menininko vaidmenį – iš kūrėjo jis tampa tarpininku. Lacy viešąjį meną apibrėžia kaip aktyvų veikimo būdą, o Vitkienė pabrėžia pasitikėjimo, empatijos ir bendruomenės dalyvavimo svarbą. Tokiu požiūriu menas įgyja ne tik estetinį, bet ir socialinį bei bendruomeninį matmenį, kai svarbia tampa ne galutinė forma, o tarpusavio sąveika tarp dalyvių. Todėl viešasis menas tampa socialinės komunikacijos erdve, tarpininkaujančia tarp institucijų, bendruomenių ir piliečių. Ši samprata apima socialinę atsakomybę, dalyvavimą ir demokratinę įtrauktį ir sudaro teorinį pagrindą tolesnei darbo analizei, kurioje bus nagrinėjama, kaip savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimas įgyvendinant meno projektus atspindi šias idėjas.

Viešojo meno kontekste vis dažniau pabrėžiama institucijų ir valdymo įtaka kūrybiniam procesams. Meninės iniciatyvos viešojoje erdvėje priklauso ne tik nuo menininkų kūrybos, bet ir nuo politinių, administracinių bei finansinių sprendimų. Martin Zebracki (2013) teigia, kad viešojo meno praktikos egzistuoja sudėtingoje sąveikoje tarp menininkų, institucijų, savivaldos ir visuomenės, todėl menas tampa ne tik kūrybine, bet ir valdymo kategorija. Toks požiūris keičia tradicinį kūrybos supratimą – menas nebėra individualaus autoriaus raiška, o kolektyvinis procesas, priklausantis nuo bendradarbiavimo, kultūros planavimo ir viešosios politikos.

Institucinės prieigos svarbą pabrėžia ir Andrea Baldini (2014), teigdamas, kad viešasis menas yra socialinio veiksmo forma, kurios sėkmė priklauso nuo gebėjimo įtraukti visas dalyvaujančias puses į bendrą sprendimų priėmimą. Panašiai Cameron Cartiere (2008) pažymi, kad kultūros valdymo kontekste menas veikia kaip tarpininkavimo mechanizmas tarp pilietinės visuomenės ir valdžios institucijų, skatindamas dialogą, reikalingą demokratiniam viešumui palaikyti. Tokia sąveika formuoja naują viešojo meno valdymo modelį, kuriame meninė kūryba, kultūros politika ir bendruomenių įtraukimas susilieja į bendrą sistemą. Šiuo požiūriu viešasis menas tampa jungtimi tarp savivaldybių kultūros strategijų ir piliečių kasdienybės bei funkcionuoja ne tik kaip estetiškas ar socialinis reiškinys, bet ir kaip kultūros valdymo forma, atskleidžianti, kaip menas gali tapti aktyvia savivaldos ir bendruomenių sąveikos platforma.

Šiuolaikinėje viešojo meno sampratoje vis svarbesnis tampa bendruomenių įgalinimo aspektas, siejamas su meninės kūrybos poveikiu pilietinei visuomenei ir vietos tapatybei. Grant Kester (2004) dialoginės estetikos teorijoje teigia, kad menas gali veikti kaip socialinio įgalinimo (*angl. empowerment*) priemonė, kai bendruomenės ne tik dalyvauja kūrybos procese, bet ir tampa sprendimų priėmėjomis dėl viešosios erdvės turinio bei formos. Tokiu būdu menas įgyja ne tik estetinę, bet ir etinę bei politinę vertę, nes suteikia piliečiams galimybę išreikšti savo balsą ir formuoti aplinką, kurioje jie gyvena. Virginija Vitkienė (2015) pabrėžia, kad dalyvavimas meno projektuose stiprina pasitikėjimą tarp kūrėjų ir gyventojų, o menas tampa tarpininku, padedančiu įveikti socialinius barjerus.

Bendruomenių įgalinimas viešajame mene tampa demokratinio dalyvavimo forma, kai gyventojai įtraukiami į sprendimų priėmimą ir dialogą dėl viešosios erdvės turinio. Cameron Cartiere (2008) teigia, kad tokie projektai leidžia „perrašyti“ miesto tapatybę iš vidaus – ne per institucijų nurodymus, o per piliečių patirtis. Tokia prieiga suteikia viešajam menui keičiančią funkciją: jis ne tik kuria estetinę vertę, bet ir stiprina bendruomeninį ryšį bei pilietinį sąmoningumą. Todėl socialinio įgalinimo idėja tampa teoriniu pagrindu analizuojant, kaip savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiauja įgyvendinant viešojo meno projektus. Apibendrinant galima teigti, kad viešasis menas šiandien suvokiamas kaip sudėtingas ir daugiasluoksnis reiškinys, jungiantis estetikos, socialinės praktikos, urbanistikos, politikos ir kultūros valdymo elementus. Šios pagrindinės teorinės kryptys ir jas atstovaujantys autoriai apibendrinti 1 lentelėje.

1 lentelė

Viešojo meno sampratos konceptualūs požiūriai ir jų pagrindiniai bruožai

Autoriai	Viešojo meno sampratos aiškinimas	Pagrindiniai bruožai
Miles (1997), Lubyte (2010), Hein (2019)	Viešasis menas suprantamas kaip miesto dalis, kuri papildo aplinką ir padeda išlaikyti estetinį bei kultūrinį miesto vaizdą.	Estetika, miesto įvaizdis, tradicijos.

Lacy (1995), Cartiere ir Zebracki (2016), Morea (2020)	Viešasis menas laikomas socialiniu procesu, kai menininkas kuria kartu su bendruomene ir institucijomis.	Dalyvavimas, bendruomenės įtraukimas, bendradarbiavimas.
Vitkienė (2015), Citvarienė (2015)	Viešasis menas grindžiamas pasitikėjimu ir bendru darbu tarp kūrėjo ir žmonių.	Bendradarbiavimas, pasitikėjimas, bendras tikslas.
Remesar (2005), Duque (2014), Butkus (2011)	Viešasis menas siejamas su miesto erdve ir jos pokyčiais, kurie daro įtaką žmonių santykiui su aplinka.	Miesto erdvė, pokyčiai, žmonių santykis su vieta.
Deutsche (1996), Tereškinas (2003)	Viešasis menas laikomas būdu kalbėti apie socialines problemas ir nevienodas galimybes visuomenėje.	Socialiniai klausimai, lygybė, atvirumas
Citvarienė (2015)	Viešasis menas padeda stiprinti bendruomenės ryšius ir skatinti žmonių įsitraukimą.	Bendruomeniškumas, įsitraukimas, bendras veiksmas.
Baldini (2014), Cartiere (2008), Zebracki (2013)	Viešasis menas priklauso nuo kultūros politikos ir institucijų sprendimų, kurie lemia jo įgyvendinimą.	Politika, institucijos, sprendimų priėmimas.
Kester (2004), Vitkienė (2015), Cartiere (2008)	Viešasis menas prisideda prie žmonių aktyvumo ir atsakomybės už savo aplinką.	Aktyvumas, atsakomybė, įsitraukimas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais.

Kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, viešojo meno teorinės prieigos atskleidžia, kad viešasis menas yra įvairiapusė kultūrinė ir socialinė praktika, apimanti estetinius, urbanistinius, politinius ir bendruomeninius aspektus. Jos rodo, kad viešasis menas šiandien suvokiamas ne tik kaip estetinis objektas, bet ir kaip socialinės įtraukties, kultūrinės tapatybės bei demokratinio dalyvavimo forma. Viešasis menas veikia kaip viešumo infrastruktūra, jungianti menininkus, bendruomenes ir institucijas bendrame kūrybos procese, todėl ši samprata tampa teoriniu pagrindu tolesnei darbo analizei, kurioje bus nagrinėjamos viešojo meno funkcijos ir tikslai (1.1.2 skyrius).

1.1.2. Viešojo meno funkcijos ir tikslai

Viešasis menas šiuolaikinėje visuomenėje atlieka įvairias funkcijas – estetiškes, socialines, edukacines ir ekonomines. Jis neapsiriboja miesto erdvių puošyba, bet veikia kaip socialinis ir kultūrinis veiksnys, skatinantis bendruomenių įsitraukimą, stiprinantis vietos tapatybę ir formuojantis miesto charakterį. Anot Cheung ir bendraautorė (2021), viešasis menas daro poveikį daugeliui visuomenės sričių – nuo kultūros plėtros ir socialinės sąveikos iki ekonominio vystymosi bei psichologinės gerovės. Lubyte (2010) pabrėžia, kad viešųjų erdvių meniniai projektai atspindi kūrėjo, užsakovo ir publikos vertybines nuostatas, todėl menas tampa komunikacijos priemone, jungiančia skirtingas socialines grupes.

Viešojo meno funkcijos taip pat siejamos su socialine įtrauktimi ir kultūrinės atminties išsaugojimu. Matarasso (1997) teigia, kad meninė veikla, įtraukianti visuomenę, stiprina socialinį kapitalą ir pasitikėjimą tarp bendruomenių narių. Citvarienė (2015) pažymi, kad projektai, grindžiami vietos gyventojų dalyvavimu, padeda išryškinti kolektyvinės atminties ženklus ir stiprina kultūrinį tapatumą. Šiuo požiūriu viešasis menas tampa socialinio dialogo ir įgalinimo priemone. Florida (2012) bei Markusen ir Gadwa (2010) pabrėžia jo ekonominį ir urbanistinį poveikį, akcentuodami, kad menas prisideda prie kūrybinės ekonomikos plėtros, investicijų pritraukimo ir naujų darbo vietų kūrimo. Todėl viešasis menas šiandien veikia kaip priemonė, jungianti kultūrą, ekonomiką ir socialinę politiką, skatindama tvarų ir įtraukiantį miesto vystymąsi.

Estetinė viešojo meno funkcija dažnai laikoma pagrindine, nes per vizualinius kūrinius menas tiesiogiai veikia miesto įvaizdį, aplinkos kokybę ir gyventojų emocinę savijautą. Lefebvre (1991) pabrėžia, kad erdvė nėra neutrali – ji kuriama per socialines praktikas, todėl menas, įsiterpiantis į

viešasis erdves, tampa aktyviu miesto formavimo veiksmu. Tokiu būdu meniniai objektai ne tik praturtina aplinką, bet ir padeda gyventojams tapatintis su vieta.

Miles (1997) teigia, kad viešasis menas yra svarbi miesto identiteto dalis, suteikianti urbanistinėms erdvėms simbolinių reikšmių. Skulptūros, freskos ar instaliacijos tampa bendruomenės atmintį išreiškiančiais ženklais. Butkus (2011) pastebi, kad estetika nėra vien dekoratyvinė – tai strateginė savivaldybių priemonė, formuojanti miesto įvaizdį ir stiprinanti vietos tapatumą. Tokie kūriniai pritraukia gyventojų ir lankytojų dėmesį, todėl menas tampa miesto komunikacijos forma, kurianti emocinį ryšį tarp žmogaus ir erdvės.

Lubytė (2010) pabrėžia, kad estetika viešojoje erdvėje įgauna socialinę matmenį – meniniai projektai tampa dialogo priemone tarp kūrėjo, užsakovo ir auditorijos, skatindami diskusijas apie grožio sampratą ir kultūrinį identitetą. Duque (2014) papildė šį požiūrį, teigdamas, kad viešasis menas yra „miesto kalba“, leidžianti bendruomenei išreikšti save ir matyti miestą kaip gyvą kultūrinį audinį. Taip estetiškas poveikis prisideda prie žmogiškesnio miesto kūrimo – menas padeda žmonėms geriau suprasti ir priimti savo aplinką.

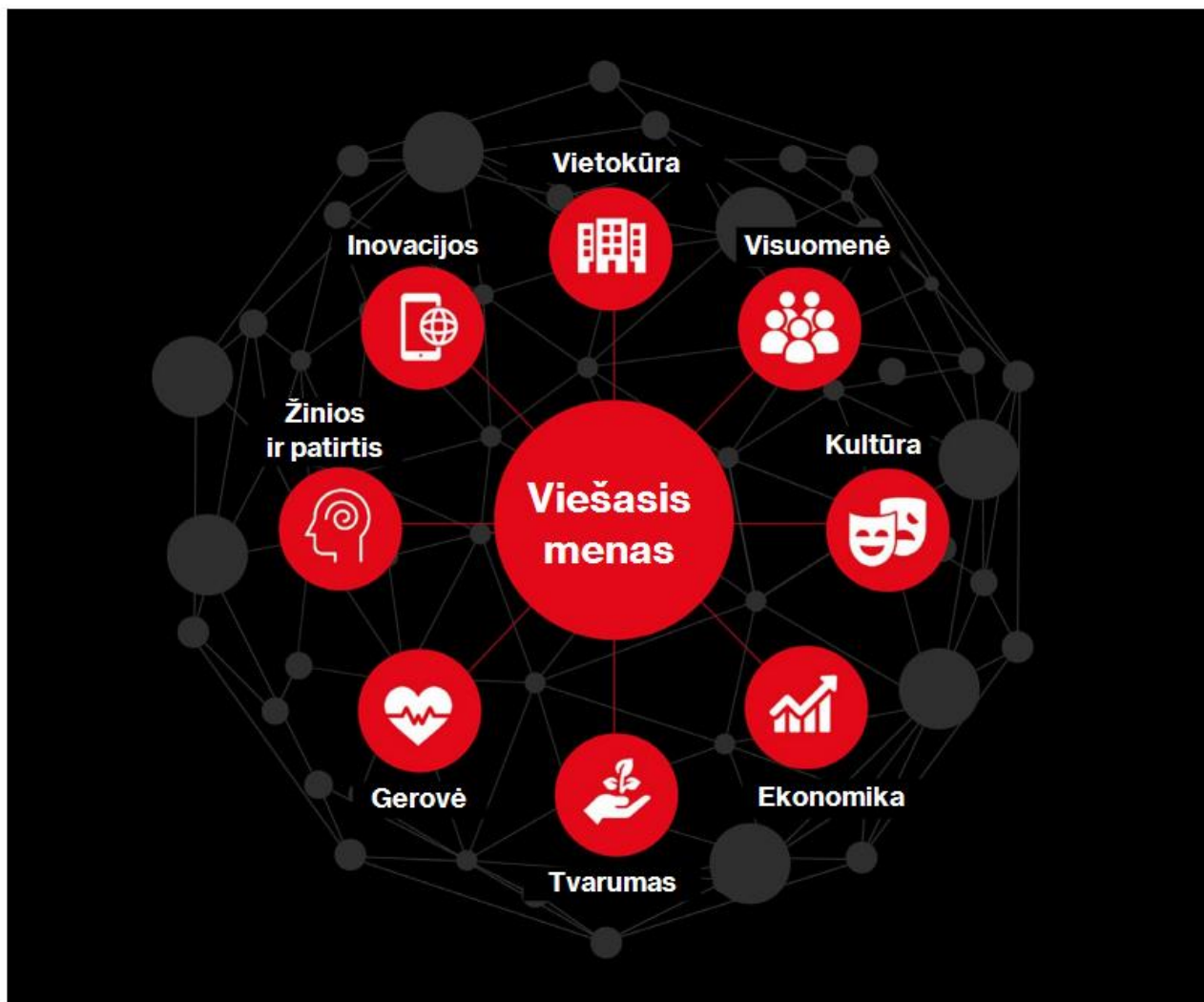
Apibendrinant, estetiškoji funkcija yra viešojo meno ašis – ji ne tik formuoja vizualinę miesto kokybę, bet ir stiprina emocinį bei kultūrinį ryšį tarp gyventojų ir jų aplinkos. Šis estetiškas pagrindas lemia kitų funkcijų – socialinės, edukacinės ir ekonominės – veiksmingumą, todėl išlieka kertiniu ryšiu tarp meno ir kasdienio miesto gyvenimo.

Socialinė viešojo meno funkcija atsiskleidžia per jo gebėjimą įtraukti žmones į kūrybinius procesus, skatinti dialogą ir stiprinti bendruomenių ryšius. Lacy (1995) pabrėžia, kad viešasis menas veikia kaip socialinio bendravimo priemonė, kuri kuria erdves susitikimams ir bendradarbiavimui tarp skirtingų visuomenės grupių. Tokie projektai tampa platforma, kurioje menininkai, institucijos ir gyventojai veikia kaip lygiaverčiai dalyviai, o kūrybos procesas įgauna socialinę turinį. Zebracki (2014) pažymi, kad įtraukiant įvairias socialines grupes meniniai projektai stiprina pasitikėjimą ir solidarumą, todėl svarbiausias tampa ne kūrinio rezultatas, o jo poveikis žmonių tarpusavio santykiams ir visuomenės sanglaudai.

Matarasso (1997) teigia, kad meninė veikla, grindžiama bendruomenės dalyvavimu, ugdo pasitikėjimą, atsakomybę ir pilietinį aktyvumą, taip stiprindama socialinį kapitalą. Vitkienė (2015) šią mintį papildė, akcentuodama dialoginės estetikos principus, kai menas grindžiamas pasitikėjimu ir empatija tarp kūrėjų bei gyventojų. Panašiai Jokela ir Huhmarniemi (2019) nurodo, kad meno pagrindu grindžiami veiksmo tyrimai (angl. *art-based action research*) leidžia naudoti meną kaip priemonę bendruomenių įgalinimui ir socialinei raidai. Šią koncepciją išplečia Huhmarniemi ir Hiltunen (2023), teigdamas, kad socialiai angažuotas menas ir meno edukacija stiprina įtrauktį, solidarumą ir pilietinį sąmoningumą, nes menas veikia kaip empatijos, dialogo ir kritinio mąstymo erdvė.

Socialinė viešojo meno funkcija taip pat skatina diskusijas apie aktualias visuomenės problemas – socialinę teisingumą, lygybę ar viešųjų erdvių prieinamumą. Tokiu būdu menas tampa platforma pilietiniam įsitraukimui ir visuomenės įgalinimui. Apibendrinant galima teigti, kad socialinė funkcija suteikia viešajam menui gilesnį visuomeninį turinį – ji padeda kurti įtraukią, pilietiškai aktyvią visuomenę, kurioje menas tampa socialinės sanglaudos ir bendruomeninio tapatumo stiprinimo priemone.

Viešojo meno poveikis apima kultūrinės, socialinės, ekonominės ir psichologinės dimensijas, kurias pateikiamos 1 paveiksle, remiantis Cheung (2019).

1 pav. Viešojo meno poveikio kategorijos

Šaltinis: adaptuota pagal Cheung, 2021, p. 4

Edukacinė viešojo meno funkcija siejama su jo gebėjimu ugdyti visuomenės sąmoningumą, kultūrinį suvokimą ir pilietiškumą. Pasitelkdamas kūrybinius metodus, viešasis menas padeda bendruomenėms geriau suprasti socialines, istorines ir kultūrines realijas. Zhang ir Zhao (2024) pažymi, kad meniniai projektai, įtraukiantys edukacines veiklas, stiprina dalyvių emocinį intelektą ir gebėjimą spręsti socialines bei psichologines problemas. Tokios iniciatyvos, ypač skirtos jaunimui ar akademinėms bendruomenėms, skatina asmeninį tobulėjimą ir socialinį sąmoningumą. Blatt-Gross (2023) pabrėžia, kad bendruomeniniai meno projektai, įtraukiantys studentus ir vietos gyventojus, ugdo dialogo, kritinio mąstymo ir pilietinės atsakomybės įgūdžius. Tokiuose projektuose kūryba tampa aktyviu mokymosi procesu, o ne pasyviu stebėjimu.

Matarasso (1997) teigia, kad dalyvavimas meninėje veikloje stiprina gebėjimą suprasti socialinius reiškinius, lavina bendravimo įgūdžius ir ugdo pasitikėjimą savimi. Šis ugdomasis aspektas padeda kurti įtraukią visuomenę, kurioje kiekvienas gali dalyvauti kultūriniame gyvenime. Citvarienė (2015) papildė šią mintį, pabrėždama, kad šiuolaikinio meno projektai, įtraukiantys bendruomenes į kūrybinius procesus, tampa atminties ir tapatybės ugdymo priemone. Menas tokiu būdu veikia ne tik kaip estetiško pažinimo, bet ir kaip refleksijos bei mokymosi priemonė, leidžianti žmonėms geriau suvokti savo vietą istorijoje ir bendruomenėje.

Edukacinė funkcija pasireiškia ir per gebėjimą skatinti socialinę empatiją bei pilietinį įsitraukimą. Kūrybiniai procesai, vykstantys viešosiose erdvėse, sudaro sąlygas mokytis vieniems iš kitų, pažinti skirtingas kultūras ir vertybes. Tokiu būdu viešasis menas stiprina visuomenės kultūrinį raštingumą, ugdo kritinį mąstymą ir skatina sąmoningą pilietiškumą.

Ekonominė viešojo meno funkcija siejama su jo gebėjimu skatinti vietos plėtrą, investicijas ir kūrybinių industrijų vystymąsi. Viešasis menas dažnai tampa miesto atgaivinimo priemone, formuojančia patrauklų įvaizdį tiek gyventojams, tiek investuotojams. Forte ir De Paola (2019) teigia, kad meniniai projektai gali veikti kaip „re-signifikacijos“ procesas, suteikiantis naują prasmę apleistoms miesto teritorijoms ir paverčiantis jas gyvybingomis erdvėmis, pritraukiančiomis verslus, turistus ir gyventojus. Tokiu būdu viešasis menas tampa ekonominės regeneracijos katalizatoriumi, kuriančiu pridėtinę vertę tiek kultūriniu, tiek finansiniu aspektu.

Florida (2012) savo kūrybinės klasės teorijoje pabrėžia, kad kultūros ir meno projektai yra šiuolaikinės miesto ekonomikos varikliai. Miestai, investuojantys į meną, pritraukia kūrybiškus profesionalus, inovacijas ir kapitalą, taip stiprindami konkurencingumą. Markusen ir Gadwa (2010) papildo šį požiūrį teigdamas, kad kūrybinės vietokūros (*creative placemaking*) iniciatyvos skatina ekonominį augimą, nes menas kuria vietos jausmą ir socialinį gyvybingumą. Šių autorių nuomone, viešasis menas tampa svarbia miesto plėtros politikos dalimi, kurioje kultūra ir verslas veikia išvien.

Ekonominis poveikis pasireiškia ir per turizmo bei nekilnojamojo turto rinką. Zhang ir Zhao (2024) pažymi, kad meniniai projektai didina vietovės patrauklumą ir gali lemti turto vertės augimą, nes pagerintos estetinės sąlygos skatina investicijas. Otis College Report (2021) pateikia empirinį įrodymą, jog viešojo meno projektai Los Andželo regione prisidėjo prie kūrybinės ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo. Tokie pavyzdžiai rodo, kad menas daro tiesioginį poveikį ekonomikai, stiprina vietos ūkį ir skatina tvarų miesto gyvybingumą.

Apibendrinant, ekonominė viešojo meno funkcija grindžiama glaudžiu kultūros, kūrybos ir ekonomikos ryšiu. Meniniai projektai stiprina miestų konkurencingumą, pritraukia investicijas bei skatina turizmo ir smulkiojo verslo plėtrą, todėl viešasis menas tampa svarbiu ekonominės ir kultūrinės gerovės šaltiniu.

Politinė viešojo meno funkcija siejama su jo gebėjimu skatinti demokratinį dialogą, kelti viešus klausimus ir įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą. Deutsche (1996) teigia, kad viešasis menas yra erdvė, kurioje susiduria skirtingi socialiniai, kultūriniai ir politiniai interesai. Todėl konfliktas čia nėra kliūtis, o būtina demokratijos sąlyga, nes jis leidžia atsiskleisti įvairioms nuomonėms ir suteikia balsą tiems, kurie dažnai lieka už viešo diskurso ribų. Tokiu būdu meniniai projektai peržengia estetikos ribas ir tampa priemone skatinti kritinį mąstymą bei pilietinį sąmoningumą.

Mouffe (2007) savo agonistinės demokratijos koncepcijoje pabrėžia, kad menas gali tapti „agonistinės konfrontacijos“ vieta – erdve, kurioje skirtingos grupės išsako prieštarigus požiūrius, bet ne siekia juos panaikinti, o įtraukti į viešą diskusiją. Menas čia veikia kaip demokratijos praktika, padedanti išlaikyti įvairovę ir dialogą. Šis požiūris ypač aktualus šiuolaikinėse visuomenėse, kur viešosios erdvės dažnai tampa ideologinių ginčų ir vertybinių kovų vieta.

Lietuvos kontekste Tereškinas (2003) pabrėžia, kad meniniai projektai gali atskleisti galios santykius ir veikti kaip kritinė intervencija į kasdienės kultūros struktūras, skatindami permąstyti, kam priklauso viešoji erdvė ir kas turi teisę joje būti matomas. Vitkienė (2015) papildo šį požiūrį teigdamas, kad bendruomeniniai meno projektai, paremti dialoginės estetikos principais, stiprina

piliečių įgalinimą ir demokratinį dalyvavimą, nes suteikia galimybę išgirsti mažiau matomus visuomenės balsus.

Politinė viešojo meno funkcija jungia meną, politiką ir visuomenę į bendrą diskusijų lauką. Meniniai projektai, nagrinėjantys socialines nelygybes, atminties ar tapatybės temas, skatina visuomenės įsitraukimą ir siūlo alternatyvias esamos tvarkos interpretacijas. Tokiu būdu viešasis menas ne tik reflektuoja socialinę realybę, bet ir prisideda prie įtraukesnės, atviresnės ir demokratiškesnės viešosios erdvės kūrimo.

Siekiant aiškiau parodyti viešojo meno funkcijų įvairovę ir jų tarpusavio sąsajas, 2 lentelėje pateikiami pagrindiniai funkcijų požymiai ir autoriai, kurių įžvalgos padeda įvertinti viešojo meno poveikį miesto kultūrai, bendruomenėms ir viešajai politikai..

2 lentelė

Viešojo meno funkcijos ir jų požymiai

Funkcija	Pagrindiniai požymiai	Atstovaujantys autoriai
Estetinė	Prisideda prie miesto įvaizdžio kūrimo, gerina aplinkos kokybę, padeda išlaikyti vietos savitumą ir kultūrinį tęstinumą.	Miles (1997), Butkus (2011), Lubyte (2010), Duque (2014).
Socialinė	Skatina bendruomenių įsitraukimą ir stiprina socialinius ryšius; padeda kurti pasitikėjimą ir bendradarbiavimą tarp gyventojų.	Lacy (1995), Zebracki (2014), Matarasso (1997), Vitkienė (2015), Huhmarniemi & Hiltunen (2023).
Edukacinė	Ugdo pilietinį sąmoningumą ir kultūrinį raštingumą; skatina kūrybiškumą, kritinį mąstymą ir domėjimąsi menu.	Blatt-Gross (2023), Zhang & Zhao (2024), Citvarienė (2015), Matarasso (1997).
Ekonominė	Prisideda prie kūrybinių industrijų plėtros, turizmo augimo ir miesto atsinaujinimo procesų.	Forte & De Paola (2019), Florida (2012), Markusen & Gadwa (2010), Otis College Report (2021).
Politinė / demokratinė	Skatina pilietinį aktyvumą, kelia socialinio teisingumo temas ir sudaro galimybę visuomenei reikšti nuomonę bei dalyvauti sprendimų priėmime.	Deutsche (1996), Mouffe (2007), Tereškinas (2003), Vitkienė (2015).

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

Viešojo meno tikslai glaudžiai siejasi su jo funkcijomis – menas ne tik formuoja estetinį miesto įvaizdį, bet ir veikia kaip socialinės integracijos, kultūrinės tapatybės bei ekonominės plėtros priemonė. UNESCO (2024) pabrėžia, kad kultūros ir viešojo meno iniciatyvos tampa svarbia strategija siekiant socialinės įtraukties, ypač marginalizuotose bendruomenėse. Tokie projektai stiprina gyventojų dalyvavimą kultūriniame gyvenime ir prisideda prie darnaus miestų vystymosi.

Vietos tapatumo stiprinimas yra vienas pagrindinių viešojo meno tikslų. Boffi, Rainisio ir Inghilleri (2023) teigia, kad gatvės menas, atspindintis vietos istoriją ir kultūrą, stiprina emocinį ryšį tarp žmonių ir jų aplinkos, padėdamas išvengti tapatumo praradimo bei socialinės atskirties. Zebracki (2014) papildoma šį požiūrį teigdamas, kad meniniai kūriniai, tapdami diskusijų objektu, skatina bendruomenės reflektuoti savo aplinką ir tarpusavio santykius. Tokiu būdu viešasis menas siekia ne tik estetinio poveikio, bet ir gilesnio socialinio dialogo, padedančio stiprinti bendruomeniškumą.

Viešasis menas turi ir aiškią ekonominę kryptį. Cheung, Guaring, Smith ir Craven (2021) pabrėžia, kad meniniai projektai ne tik praturtina viešąsias erdves, bet ir didina miesto patrauklumą bei skatina kūrybinių industrijų plėtrą. Šią tendenciją iliustruoja Portlando miesto programa „Percent for Art“ (Portland.gov, 2024), kai dalis viešųjų investicijų skiriama meno integravimui į

infrastruktūros projektus. Tokios iniciatyvos rodo, kad viešasis menas siekia ne vien estetinių, bet ir socialinių, edukacinių bei ekonominių tikslų, prisidedančių prie visuomenės kultūrinės ir socialinės gerovės.

Apibendrinant galima teigti, kad viešasis menas yra kompleksinis reiškiny, kurio tikslai apima kultūrinio tapatumo stiprinimą, bendruomeninį įsitraukimą ir darnaus vystymosi siekį. Jis tampa reikšminga viešojo valdymo dalimi, nes padeda įgyvendinti kultūros politikos, socialinės įtraukties ir urbanistinio planavimo tikslus. Tolesniuose skyriuose bus nagrinėjamas savivaldybių vaidmuo viešojo meno projektų įgyvendinime, atskleidžiant, kaip viešojo sektoriaus institucijos prisideda prie šių tikslų realizavimo ir meno integravimo į viešąsias erdves.

1.2. Savivaldybių vaidmuo įgyvendinant viešojo meno projektus

Savivaldybės atlieka pagrindinį vaidmenį vietos valdyme, įgyvendindamos valstybės politiką vietos lygmeniu ir stiprindamos demokratinės valdysenos principus. *European Charter of Local Self-Government* (Europos vietos savivaldos chartija, Council of Europe, 2010) įtvirtina vietos valdžios institucijų teisę ir gebėjimą savarankiškai tvarkyti visuomenės reikalus pagal subsidiarumo principą, kuris užtikrina, kad sprendimai būtų priimami artimiausiame piliečiui lygmenyje. Tai skatina demokratiją, atsakomybę ir gyventojų įtraukimą į viešųjų reikalų tvarkymą. Papildomame *Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe* (Europos vietos ir regionų valdžios kongresas, 2016) protokole taip pat pabrėžiama vietos gyventojų teisė dalyvauti priimant sprendimus. Šis principas ypač reikšmingas kultūros politikos ir viešojo meno kontekste, nes čia gyventojų įsitraukimas tampa bendro kūrybinio proceso dalimi.

Lietuvoje šie principai įgyvendinami vadovaujantis *Vietos savivaldos įstatymu* (Lietuvos Respublika, 2023), kuris apibrėžia savivaldybių teisę vykdyti kultūros funkcijas ir rūpintis viešųjų erdvių plėtra. Šios nuostatos sudaro teisinį pagrindą savivaldybių iniciatyvoms kultūros ir viešojo meno srityse. *Lietuvos kultūros strategijoje 2030* (Kultūros ministerija, 2021) kultūra įvardijama kaip valstybės ir savivaldybių politikos prioritetas, grindžiamas kūrybiškumo ugdymu, pilietiškumu ir socialine įtrauktimi. Todėl savivaldybių kultūros politika peržengia administracines ribas ir tampa veiklos sritimi, stiprinančia bendruomeniškumą bei kultūrinę tapatybę.

Kaip pažymi Bučaitė-Vilkė ir kt. (2019), šiuolaikinės savivaldybės veikia kaip tarpininkės tarp valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir vietos bendruomenių, skatindamos partnerystę bei kolektyvinį veikimą viešojo valdymo srityje. Šie principai ypač svarbūs kultūros ir viešojo meno projektuose, kuriuose savivaldybės užtikrina sąlygas bendradarbiavimui tarp menininkų, institucijų ir bendruomenių. Mulligan ir Smith (2010) pabrėžia, kad vietos kultūros politika stiprina gyventojų tapatybę ir pilietinį įsitraukimą per meno ir kultūros iniciatyvas, o Matarasso (1997) teigia, jog vietos valdžios institucijos, skatindamos dalyvavimą kultūriniuose procesuose, prisideda prie socialinės sanglaudos ir demokratinės kultūros plėtos. Remesar (2005) priduria, kad savivaldybių sprendimai kultūros ir viešojo meno srityje daro tiesioginę įtaką miesto socialinei, kultūrinei ir erdvinei raidai, todėl vietos valdžia tampa svarbia miesto tapatybės formavimo dalyve.

Savivaldybės, kaip vietos valdžios institucijos, atsakingos už kultūros politikos įgyvendinimą ir plėtrą vietos lygmeniu. Jos nustato kultūros plėtos prioritetus, derina bendruomenių poreikius su nacionalinėmis strateginėmis kryptimis ir užtikrina kultūros paslaugų prieinamumą gyventojams. Pagal *Kultūros politikos pagrindų įstatymą* (Lietuvos Respublika, 2024) kultūros politika grindžiama kūrybiškumo, įsitraukimo, prieinamumo ir įvairovės principais, o savivaldybėms suteikiama atsakomybė šiuos principus įgyvendinti vietos mastu. Įstatyme taip pat pabrėžiama, kad

kultūra yra neatsiejama visuomenės raidos ir pilietinio gyvenimo dalis, todėl savivaldybės turi sudaryti sąlygas gyventojams aktyviai dalyvauti kūrybinėje veikloje ir kultūros procesuose.

Tarptautiniu mastu kultūros vaidmuo savivaldybių politikoje suprantamas plačiai – kaip tvaraus vystymosi, socialinio įsitraukimo ir vietos tapatybės stiprinimo veiksnys. *UNESCO* ataskaitoje *Culture: Urban Future* (2016) teigiama, kad kultūra turėtų būti integruota į miestų ir regionų plėtros strategijas, nes ji daro poveikį ekonominei ir socialinei gerovei bei stiprina bendruomenių identitetą. Šios išvalgos aktualios ir savivaldybių kultūros politikoje, kur kultūra tampa neatsiejama tvaraus vystymosi ir viešojo meno planavimo dalimi. Todėl savivaldybės turėtų veikti ne tik kaip administracinės institucijos, bet ir kaip strateginės kultūros plėtros dalyvės.

Kultūros politikos tyrėjai nurodo, kad savivaldybių vaidmuo kultūros srityje apima visos kultūros ekosistemos palaikymą, o ne vien pavienių projektų finansavimą. Matarasso (1997) pažymi, kad vietos valdžios inicijuojami kultūros projektai skatina socialinę sanglaudą, mažina atskirtį ir stiprina bendruomeniškumą. Mulligan ir Smith (2010) teigia, kad kultūros valdymas vietos lygmeniu yra dalyvaujamasis demokratijos forma, kai menas įgauna socialinį turinį. *OECD* ataskaitoje *The Culture Fix: Creative People, Places and Industries* (2023) pabrėžiama, kad kultūra laikoma svarbiu vietos plėtros ir inovacijų veiksmu, todėl investicijos į ją turi tiek socialinę, tiek strateginę reikšmę.

Taigi savivaldybių kultūros politika yra daugiasluoksnė – ji apima vertybinius, socialinius ir strateginius aspektus: nuo kultūrinės įvairovės puoselėjimo iki inovacijų skatinimo ir viešojo meno integravimo į miesto planavimą. Bendradarbiaudamos su kultūros institucijomis, menininkais ir bendruomenėmis, savivaldybės kuria tvarų kultūros valdymo modelį, kuriame viešasis menas tampa priemone telkti visuomenę, stiprinti vietos tapatybę ir gerinti gyvenimo kokybę.

Šiuolaikinė kultūros politika vis dažniau grindžiama tinklaveikos (angl. *network governance*) ir dalyvaujamojo valdymo principais, kurie keičia tradicinį hierarchinį administravimo modelį. Savivaldybės, veikdamos tarp valstybės institucijų, kultūros organizacijų ir vietos bendruomenių, tampa jungtimi, koordinuojančia įvairių sektorių sąveiką. Ši valdysenos forma remiasi horizontaliojo bendradarbiavimo ir bendrakūros (angl. *co-creation*) principais, kai menininkai, gyventojai, nevyriausybinių organizacijų ir verslo partneriai veikia lygiaverčiais pagrindais, dalydamiesi atsakomybe už bendrus sprendimus.

Bučaitė-Vilkė ir Civinskas (2019) savo tyrimuose pabrėžia, kad vietos savivaldoje vis svarbesnį vaidmenį įgyja tinklaveikos modeliai, stiprinantys pasitikėjimą tarp institucijų ir bendruomenių bei skatinantys horizontalius bendradarbiavimo ryšius. Šios išvalgos aktualios ir kultūros politikos kontekste, kur toks požiūris sudaro prielaidas efektyvesniam viešojo meno projektų valdymui. EVS chartijos (2010) principai atitinka šio modelio esmę – dokumente pabrėžiama piliečių teisė dalyvauti vietos sprendimų priėmimo ir skaidraus valdymo svarba. Kongreso (2016) papildomas protokolas šią idėją išplečia, akcentuodamas gyventojų įsitraukimo svarbą kultūros ir socialiniuose procesuose. Taip Chartijos principai įgyja prasmę viešojo meno kontekste, kuriame bendruomenių įsitraukimas tampa tiek demokratinės valdysenos, tiek kūrybinės praktikos dalimi.

Tinklinio valdymo (angl. *network governance*) reikšmę pabrėžia *European Agenda for Culture: Progress and Perspectives* (Europos kultūros darbotvarkė, European Commission, 2022), kurioje kultūra apibūdinama kaip bendrakūros ir bendradarbiavimo procesas, jungiantis piliečius, institucijas ir menininkus. Savivaldybėms šiame kontekste tenka ne tik kultūros projektų inicijavimo, bet ir sąlygų sudarymo gyventojų dalyvavimui jų kūrime bei įgyvendinime funkcija. *OECD* (2023)

pažymi, kad dalyvaujamas valdymas (angl. *participatory governance*), grindžiamas bendradarbiavimo principais, stiprina socialinį kapitalą, didina pasitikėjimą valdžia ir skatina inovacijas kultūros politikoje.

Toks požiūris leidžia kultūros valdymą suvokti kaip kolektyvinį procesą, kuriame menas tampa socialinio dialogo ir pilietinio aktyvumo priemone. Viešojo meno projektuose ši praktika stiprina ryšį tarp menininko, bendruomenės ir savivaldybės, skatindama abipusį supratimą, kūrybinį pasitikėjimą ir vietos tapatybės formavimą.

Savivaldybių vaidmuo viešojo meno projektuose atsiskleidžia ne tik per politinius sprendimus, bet ir per praktinius organizacinius veiksmus, apimančius planavimą, finansavimą, koordinavimą ir partnerystės kūrimą. Kadangi viešasis menas dažnai įgyvendinamas kompleksiskai – jungiant meninę, socialinę, urbanistinę ir ekonominę sritis – savivaldybių atsakomybė tampa daugiasluoksni. Jos turi užtikrinti ne tik teisinį ir finansinį projektų pagrindą, bet ir sudaryti ilgalaikes sąlygas menininkų, bendruomenių bei institucijų bendradarbiavimui. Remiantis Lubyte (2010), šiuolaikinis viešasis menas glaudžiai susijęs su urbanistine politika ir viešųjų erdvių planavimu, todėl savivaldybės veikia kaip tarpininkės tarp kūrybinio sektoriaus ir viešojo intereso. Autorė nurodo, kad meniniai projektai miesto erdvėse reikalauja koordinavimo, užtikrinančio jų atitikimą miesto plėtros vizijai ir kultūros politikos kryptims. Citvarienė (2015) išskiria menininko, savivaldybės ir bendruomenės komunikaciją kaip pagrindinį veiksnį, lemiantį viešojo meno socialinę reikšmę ir vietos tapatybės stiprinimą.

Vitkienė (2015) teigia, kad savivaldybės, dalyvaudamos viešojo meno projektuose, turi užtikrinti infrastruktūrą menininkų ir bendruomenių įtraukimui – nuo idėjų konkursų ir atvirų kvietimų iki ilgalaikių programų, skatinančių kūrybiškumą ir pilietinį įsitraukimą. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos dokumente *Lithuanian Culture Strategy 2030* (Lietuvos kultūros strategija, 2021) nurodoma, kad tokie procesai turi būti grindžiami prieinamumo, įsitraukimo ir tvarumo principais, siekiant skatinti kultūrinį aktyvumą visose savivaldybėse. Taigi savivaldybių veikla viešojo meno projektuose neapsiriboja administravimu – jos veikia kaip tarpininkės tarp kūrybos ir visuomenės poreikių. Efektyvus organizavimas leidžia formuoti bendradarbiavimu grindžiamą kūrybos sistemą, kur menininkai, institucijos ir bendruomenės dalijasi atsakomybe už kultūrinio proceso rezultatus, stiprindami kultūrinės demokratijos principus vietos lygmeniu. Apibendrinant, savivaldybių vaidmuo viešojo meno projektuose grindžiamas tinklaveikos, dalyvaujamojo valdymo ir kultūrinio planavimo principais. Šių aspektų sąveika apibendrinta 3 lentelėje, kurioje pateikiamas teorinis modelis, atskleidžiantis savivaldybių bendradarbiavimo formas viešojo meno projektuose, jų turinį ir pagrindinius autorius, analizavusius šias temas.

3 lentelė

Savivaldybių bendradarbiavimo formos įgyvendinant viešojo meno projektus

Bendradarbiavimo forma	Apibūdinimas	Autoriai / šaltiniai
Tinklaveikos (angl. network governance) modelis	Savivaldybės bendradarbiauja su menininkais, bendruomenėmis ir verslo partneriais. Sprendimai priimami kartu, dalijantis informacija ir atsakomybe.	Bučaitė-Vilkė ir kt. (2019), OECD (2023), <i>European Agenda for Culture</i> (2022)
Viešojo ir nevyriausybinių sektoriaus partnerystė	Viešojo meno projektai įgyvendinami bendromis savivaldybių, menininkų ir vietos bendruomenių pastangomis. Tikslas – skatinti gyventojų įsitraukimą	Matarasso (1997), Mulligan & Smith (2010), Vitkienė (2015).

	ir bendruomenės stiprinimą.	
Dalyvaujamas (angl. participatory) valdymas	Gyventojai įtraukiami į projektų planavimą, idėjų siūlymą ir sprendimų priėmimą. Tokia praktika stiprina demokratinį dalyvavimą.	<i>European Agenda for Culture</i> (2022), <i>Council of Europe</i> (2010), <i>Congress of Local and Regional Authorities</i> (2016), <i>UNESCO</i> (2016).
Institucinis (administracinis) bendradarbiavimas	Savivaldybės koordinuoja veiklą su kultūros įstaigomis, muziejais ir kitomis institucijomis, atsakingomis už meno projektų planavimą, finansavimą ir įgyvendinimą.	<i>LR Vietos savivaldos įstatymas</i> (2023), <i>LR Kultūros politikos pagrindų įstatymas</i> (2024), <i>Lietuvos kultūros strategija 2030</i> .
Kultūrinio planavimo (angl. cultural planning) modelis	Viešasis menas įtraukiamas į miesto plėtros planus, siekiant stiprinti vietos tapatumą ir viešųjų erdvių patrauklumą.	Bianchini & Ghilardi (2007), Remesar (2005), Garcia (2004).)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis nurodytais šaltiniais

Lentelė parodo, kad savivaldybių bendradarbiavimas viešojo meno projektuose grindžiamas skirtingomis teorinėmis prieigomis – nuo tinklaveikos iki kultūrinio planavimo modelių. Viešojo meno projektai šiuolaikiniuose miestuose tampa svarbia kultūros politikos ir urbanistinės plėtros dalimi. Savivaldybės, planuodamos ir įgyvendindamos tokius projektus, siekia ne tik atnaujinti miesto aplinką, bet ir stiprinti vietos identitetą, didinti kultūrinį patrauklumą bei skatinti gyventojų ryšį su viešąja erdve. Remesar (2005) teigia, kad viešasis menas prisideda prie urbanistinės regeneracijos ir socialinės integracijos, o menininkų dalyvavimas viešųjų erdvių planavime padeda miestams išlaikyti kultūrinį ir socialinį balansą.

Garcia ir Mooney (2004) nurodo, kad kultūros politika vis dažniau remiasi „kultūros ir vietos“ sąveika, kai meninės iniciatyvos padeda išryškinti miesto istoriją, daugiakultūriškumą ir kolektyvinę atmintį. Tokie procesai suteikia galimybę savivaldybėms stiprinti vietos tapatumą, kultūrinę trauką bei skatinti ekonominę plėtrą. Viešasis menas tampa priemone, per kurią perteikiamos bendruomenės vertybės ir socialinės reikšmės. Bianchini ir Ghilardi (2007) pažymi, kad kūrybinių miestų koncepcija skatina savivaldybes įtraukti kultūrinius projektus į tvarios plėtros strategijas, o Riza (2015) pabrėžia, kad toks požiūris padeda formuoti vietos identitetą, grindžiamą kultūros ir meninės veiklos tęstinumu.

Savivaldybių kultūros politika tokiame kontekste įgauna daugiasluoksnį pobūdį, jungianti urbanistinį planavimą, kultūros vadybą ir socialinę atsakomybę. Viešasis menas tampa viena iš priemonių, per kurią savivaldybės stiprina miesto charakterį, bendruomeniškumą ir kuria naujus kultūrinės tapatybės aspektus. Remiantis OECD (2023), vietos kultūros politika turėtų būti grindžiama partnerystės principais, kad sprendimai atitiktų bendruomenių poreikius ir stiprintų socialinį kapitalą. Šiuos principus galima taikyti ir viešojo meno projektų valdyme, kurio sėkmę lemia efektyvus bendradarbiavimas tarp menininkų, institucijų ir gyventojų.

UNESCO (2016) ataskaitoje *Culture: Urban Future* kultūra įvardijama kaip vienas pagrindinių tvaraus miestų vystymosi veiksnių, todėl savivaldybių veikla turėtų būti orientuota į žmogų – jo kūrybiškumą, tapatybę ir dalyvavimą kultūros procesuose. Ši nuostata aktuali viešojo meno projektams, nes jie skatina socialinę įtrauktį ir demokratinį dalyvavimą vietos lygmeniu. Viešojo meno projektai, įgyvendinami bendradarbiaujant su vietos gyventojais, sudaro prielaidas kurti įtraukią ir kultūriškai aktyvią aplinką. *European Agenda for Culture: Progress and Perspectives* (Europos kultūros darbotvarkė, 2022) taip pat išryškina kultūros politikos vaidmenį skatinant dialogą ir bendradarbiavimą tarp skirtingų visuomenės grupių. Tokia prieiga atitinka savivaldybių

vaidmenį viešojo meno projektuose, kur menas tampa pilietinio įsitraukimo ir bendruomeninio bendradarbiavimo priemone.

Apibendrinant galima teigti, kad savivaldybių vaidmuo viešojo meno projektuose yra daugialypis ir jungia politinius, organizacinius bei kūrybinius aspektus. Savivaldybės veikia kaip tarpininkės tarp valstybės, kultūros institucijų, menininkų ir bendruomenių, siekdamos, kad viešojo meno projektai būtų ne tik estetiškai vertingi, bet ir socialiai reikšmingi. Tokia veikla stiprina demokratinį dalyvavimą, piliečių įsitraukimą ir padeda kurti miestus, kuriuose menas tampa nuolatine kultūrinio gyvenimo dalimi.

1.3. Vietos bendruomenės vaidmuo įgyvendinant viešojo meno projektus

1.3.1. Vietos bendruomenių vaidmuo viešojo meno projektuose

Vietos bendruomenės yra vieni pagrindinių viešojo meno projektų dalyvių, kurie tiesiogiai lemia projekto sėkmę ir jo priimtinumą visuomenėje. Bendruomenės įsitraukimas leidžia geriau suprasti vietos gyventojų poreikius ir lūkesčius bei užtikrina, kad meno kūriniai būtų suderinti su bendruomenės tapatumu ir vietos vertybėmis. Pasak Yang, Jian ir Siu (2023), viešasis menas veikia kaip komunikacijos priemonė, kuri leidžia bendruomenėms per meną perduoti savo vertybes ir socialines žinutes. Tokiu būdu viešasis menas tampa platforma, skatinančia abipusį dialogą tarp menininko ir bendruomenės, stiprinančia vietos tapatybę bei socialinę sąveiką. Anot Leliūgienės ir Sadausko (2011), vietos bendruomenės dažnai apibūdinamos kaip socialinių, kultūrinių ir funkcinų santykių sistema, kurią formuoja bendri gyventojų interesai ir noras veikti savo gyvenamojoje aplinkoje. Tokiu būdu bendruomenės tampa ne tik pasyviais meno vartotojais, bet ir aktyviais dalyviais, kurie prisideda prie viešojo meno projektų kūrimo bei įgyvendinimo. Kaip pažymi Virginija Vitkienė (2015), toks įsitraukimas dažnai grindžiamas dialogine estetika – kūrybos principu, kai menas atsiranda iš bendravimo ir bendrų patirčių, o menininkas tampa tarpininku tarp skirtingų bendruomenės narių. Ši kūrybinė sąveika padeda gyventojams ne tik dalyvauti, bet ir formuoti savo aplinką, stiprindama pasitikėjimą ir bendrą atsakomybę už viešąsias erdves. Tokį požiūrį papildė Luis Ángel Puella Orozco (2020), teigdamas, kad menas, kai jame dalyvauja bendruomenės, tampa demokratine praktika – per kūrybą skatinamas dialogas, pilietinis aktyvumas ir bendro gėrio samprata.

Anot „Generations Project“ (Mulligan & Smith, 2010), viešojo meno projektai padeda sukurti ilgalaikį teigiamą poveikį bendruomenėms, ne tik skatindami kultūrinį identitetą, bet ir stiprindami ekonominę bei socialinę plėtrą. Projekto rezultatai parodė, kad menas ne tik stiprina vietos gyventojų ryšį su vietos kultūra, bet ir prisideda prie bendruomenės ekonominio augimo, nes viešieji meno projektai pritraukia turistus ir skatina vietinę verslo plėtrą (Mulligan & Smith, 2010). Cheung ir kolegos (2021) pažymi, kad tokie projektai turi platesnį socialinį poveikį – jie didina pasitikėjimą tarp gyventojų, skatina bendruomenės sutelktumą ir kuria stipresnį ryšį tarp žmonių bei jų aplinkos. Bendruomenės įsitraukimas leidžia aktyviau prisidėti prie sprendimų priėmimo procesų, todėl projektai tampa labiau atitinkantys vietos poreikius ir ilgalaikę vystymosi perspektyvą. Vitkienė (2015) teigia, kad tokia kūrybinė veikla turi ne tik kultūrinę, bet ir socialinę reikšmę – ji padeda žmonėms geriau suprasti savo vietą bendruomenėje ir skatina atsakomybės bei bendradarbiavimo jausmą.

Be to, bendruomenių įtraukimas į sprendimų priėmimą viešojo meno projektuose gali pasireikšti įvairiomis formomis. Vienas iš tokių būdų yra dalyvaujamas biudžetas (angl. *Participatory*

Budgeting), kurį Hatcher (2016) apibrėžia kaip demokratinį procesą, leidžiantį bendruomenės nariams tiesiogiai spręsti, kaip paskirstyti dalį viešojo biudžeto. Tai suteikia galimybę gyventojams dalyvauti priimant sprendimus, kurie tiesiogiai veikia jų gyvenamąją aplinką, ir skatina didesnę įsitraukimą bei atsakomybę. Dalyvaujamojo biudžeto esmė – ne tik finansavimas, bet ir bendras sprendimų priėmimo principas, kai žmonės turi balsą formuojant savo aplinką. Tokie procesai padeda stiprinti pasitikėjimą tarp bendruomenės ir valdžios institucijų, nes sprendimai priimami skaidriai, o gyventojai mato realius rezultatus. Viešojo meno kontekste dalyvaujamas biudžetas yra tik viena iš bendruomenės įtraukimo priemonių. Jis gali padėti užtikrinti, kad meno projektai atitiktų vietos gyventojų poreikius ir vertybes, tačiau ne mažiau svarbios yra ir kitos dalyvavimo formos – kūrybinės dirbtuvės, vieši susitikimai ar diskusijos, leidžiančios gyventojams tiesiogiai prisidėti prie kūrinių idėjų formavimo. Tokie įtraukimo procesai skatina bendruomenės narius tapti kūrybos bendraautoriais, o ne tik stebėtojais. Jie taip pat stiprina socialinę sanglaudą, pasitikėjimą ir ryšį tarp vietos gyventojų. Kaip teigia Hatcher (2016), bendruomenės įtraukimas į sprendimų priėmimą sukuria tvirtą atsakomybės jausmą ir prisideda prie projektų ilgalaikiškumo, tačiau tikroji viešojo meno vertė atsiskleidžia tada, kai šis dalyvavimas tampa nuolatine praktika, o ne vienkartinio finansavimo įrankiu.

Barnes ir Schmitz (2016) savo darbuose pabrėžia, kad aktyvus bendruomenės dalyvavimas yra būtinas siekiant projektų sėkmės. Kai žmonės įtraukiami į sprendimų priėmimą, jie labiau įsipareigoja ir jaučia atsakomybę už projekto rezultatus. Toks įsipareigojimas sustiprina pasitikėjimą tarp bendruomenės narių ir menininkų bei užtikrina ilgalaikį projekto gyvybingumą. Ši teorinė nuostata ypač svarbi viešojo meno kontekste, kuriame bendruomenės dalyvavimas nėra tik formalus, bet turi tiesioginį poveikį kūrybos procesui, kūrinių priežiūrai ir jų tęstinumui. Transparency International Lietuvos skyrius (2021) pažymi, kad tokie procesai vis dažniau taikomi ir Lietuvoje, nes jie padeda užtikrinti skaidrumą, stiprina bendruomenių balsą vietos savivaldoje ir kuria pasitikėjimo kultūrą.

Šie procesai taip pat prisideda prie gilesnio bendruomenės tapatybės ir kolektyvinės atminties formavimo, nes menas tampa būdu įprasminti vietos istorijas ir patirtis. Vietos bendruomenių dalyvavimas viešojo meno projektuose ne tik suteikia galimybę aktyviai įsitraukti į kūrybos procesą, bet ir padeda stiprinti bendruomeninį identitetą bei bendrumo jausmą. Tokie procesai dažnai susiję su kolektyvinės atminties puoselėjimu ir vietos istorijos išsaugojimu. Daiva Citvarienė (2015) pabrėžia, kad bendruomenės įtraukimas į meno projektus tampa platforma, kurioje iškyla „*atminties bendruomenės*“ (Irwin-Zarecka, cit. Citvarienė, 2015) samprata. Ši sąvoka apibūdina žmonių grupę, kurią vienija bendri istoriniai patyrimai, kultūrinė praeitis ir vietos suvokimas. Tokios bendruomenės menininkams suteikia galimybę remtis realia vietos atmintimi, kuri tampa pagrindu kūriniams, atspindintiems gyventojų tapatybę, praeitį ir socialinius ryšius.

Citvarienė (2015) taip pat teigia, kad bendruomenės dalyvavimas meno projektuose leidžia išryškinti marginalizuotas ar nutylėtas istorijas, kurios kitu atveju liktų už dominuojančių naratyvų ribų. Tokiu būdu viešasis menas įgauna „kontratminties“ funkciją – menas tampa priemone, padedančia atkurti balsus ir istorijas, kurios anksčiau buvo nutylėtos ar ignoruotos. Menininkas tokiuose projektuose veikia kaip socialinis tarpininkas, jungiantis praeities ir dabarties patirtis bei padedantis bendruomenėms atpažinti save per kultūrinius simbolius ir vietos istorijas. Citvarienės analizuotas Stuardo Brisley projektas „Istorija gyvojoje atmintyje“ yra šio požiūrio pavyzdys – menininkas skatino Peterlio gyventojus dalyvauti miesto istorijos pasakojime, taip stiprindamas jų tapatybę ir priklausymo vietai jausmą.

Bendruomenių dalyvavimas viešojo meno projektuose gali vykti įvairiais būdais – nuo idėjų generavimo iki galutinio kūrinio įgyvendinimo. Dalyvaujamojo meno projektai, kuriuose bendruomenės įtraukiamos į kūrybinį procesą, tampa vietos gyventojų saviraiškos platforma, kurioje jie gali išreikšti savo vertybes ir identitetą. Tokie projektai dažnai apima kūrybines dirbtuves, viešas konsultacijas bei diskusijas, kurios leidžia menininkams ir savivaldybėms geriau suprasti bendruomenės poreikius bei užtikrinti projekto atitikimą vietos kontekstui. Tomas S. Butkus (2011) pažymi, kad tokios iniciatyvos ne tik skatina socialinę sanglaudą, bet ir formuoja teigiamą bendruomenės požiūrį į viešąjį meną, stiprindamos pasitikėjimą tarp kūrėjų ir gyventojų.

Suzanne Lacy (1995) knygoje *Mapping the Terrain: New Genre Public Art* pabrėžia, kad bendruomenės dalyvavimas viešojo meno projektuose padeda stiprinti socialinius ryšius ir kurti kultūrinę tapatybę. Menas tokiaime kontekste tampa priemone, skatinančia socialinį dialogą ir pilietinį aktyvumą, o menininkas – tarpininku tarp bendruomenės narių, padedančiu jiems įsitraukti į aplinkos kūrimą. Elona Lubyte straipsnyje „Menas, demokratija ir viešoji erdvė“ taip pat analizuoja viešąjį meną kaip demokratinį procesą. Ji pabrėžia, kad tokie projektai kaip Christo ir Jeanne-Claude „Vartai“ parodė, jog menas gali paversti viešąją erdvę pilietinės kūrybos vieta, kur bendruomenė ir menininkas veikia kaip lygiaverčiai partneriai.

Pablo Helguera (2011) savo darbe *Education for Socially Engaged Art* pažymi, kad viešojo meno projektai, įtraukiantys bendruomenes, leidžia joms ne tik dalyvauti kūrybiniame procese, bet ir keisti socialinę dinamiką, stiprinti kolektyvinę atmintį bei skatinti kultūrinius pokyčius. Tokiu būdu viešasis menas tampa socialinės transformacijos priemone, kurioje bendruomenės įgyja galimybę aktyviai formuoti savo tapatybę, vertybes ir erdvinį aplinkos suvokimą. Menininkas tokiuose procesuose dažnai veikia kaip tarpininkas tarp bendruomenės ir institucijų. Jis padeda suderinti kūrybines idėjas su vietos žmonių lūkesčiais ir užtikrina, kad projektas būtų priimtas kaip bendras kūrybos rezultatas, o ne primesta iniciatyva. Tokia pozicija stiprina pasitikėjimą ir leidžia bendruomenėms jaustis projekto dalimi.

Apibendrinant galima teigti, kad vietos bendruomenių vaidmuo viešojo meno projektuose yra esminis, nes jų įsitraukimas lemia projektų sėkmę, socialinį poveikį ir ilgalaikį aktualumą. Bendruomenės dalyvavimas viešojo meno procesuose suteikia ne tik galimybę išreikšti savo vertybes, bet ir skatina aktyvesnį pilietinį įsitraukimą bei atsakomybę už kuriamą aplinką. Menas šiuo atveju tampa socialinio dialogo ir demokratinės kultūros erdve, kurioje bendruomenės veikia kaip kūrybos partneriai, o ne pasyvūs stebėtojai. Įtraukiant gyventojus į kūrybinius procesus, formuojamas tvarus ryšys tarp meno, vietos ir žmonių, kuris stiprina kolektyvinę tapatybę, atmintį ir pasitikėjimą. Taigi viešasis menas tampa ne tik estetiniu reiškiniu, bet ir bendruomenės stiprinimo priemone, skatinančia socialinį dialogą, įtrauktį ir pasitikėjimą tarp žmonių.

1.3.2. Vietos bendruomenių dalyvavimo formos

Vietos bendruomenių dalyvavimas viešojo meno projektuose yra neatsiejamas nuo šiuolaikinės kultūros politikos ir viešojo valdymo principų, kurie skatina gyventojų įsitraukimą į sprendimų priėmimo bei kūrybinius procesus. Viešasis menas šiuo požiūriu tampa priemone, jungiančia menininką, institucijas ir gyventojus į bendrą veiklą, kurios tikslas – ne tik estetiškas rezultatas, bet ir socialinė vertė bei viešosios erdvės prasmės kūrimas. Kaip pažymi Citvarienė (2015), bendruomeninio meno projektai neapsiriboja galutiniu kūriniu – jų esmė slypi socialinėje sąveikoje, kuri per kūrybinį procesą skatina dialogą, dalyvavimą ir bendruomenės stiprinimą. Toks požiūris atitinka Kester (2004) išplėtotą dialoginio meno sampratą, kur menas suvokiamas kaip bendravimo

ir socialinių ryšių kūrimo procesas, o ne vien estetinė išraiška. Cartiere ir Zebracki (2016) taip pat pabrėžia, kad viešasis menas vis dažniau grindžiamas bendradarbiavimo ir dalyvavimo principais, kai kūrinio prasmė formuojama ne individualiai, o kolektyviai – menininkui, institucijoms ir bendruomenei veikiant kaip lygiaverčiams partneriams. Tokiu būdu viešasis menas tampa socialinio įsitraukimo, pasitikėjimo ir pilietinio aktyvumo stiprinimo priemone, atliekančia svarbų vaidmenį formuojant vietos tapatybę. Viešojo meno praktikoje bendruomenių įsitraukimo formos įgauna įvairias išraiškas – jų pobūdį lemia projekto tikslai, menininko požiūris ir bendruomenės aktyvumas. Norint geriau suprasti, kaip šie procesai vyksta, toliau aptariami teoriniai dalyvavimo modeliai, paaiškinantys skirtingus bendruomenių įsitraukimo lygius.

Bendruomenių įsitraukimo teorijos padeda suprasti, kokiais būdais ir koku mastu piliečiai gali dalyvauti kultūriniuose bei kūrybiniuose procesuose. Vienas žinomiausių piliečių dalyvavimo modelių – Sherry R. Arnstein (1969) „Piliečių dalyvavimo laiptai“, kuriame išskiriami aštuoni dalyvavimo lygiai – nuo manipuliacijos ir simbolinio įsitraukimo iki visiškos piliečių kontrolės. Ši schema (žr. 2 pav.) parodo, kad tikrasis dalyvavimas prasideda tik tada, kai bendruomenė turi realią įtaką sprendimams, o ne dalyvauja tik formaliai. Arnstein modelis ypač svarbus vertinant viešojo meno procesus, nes padeda atskirti, ar bendruomenių dalyvavimas yra autentiškas, ar tik simbolinis. Tai aktualu ir šiuolaikiniame Lietuvos kontekste, kur meno iniciatyvos neretai pristatomos kaip „bendruomeninės“, nors reali gyventojų galia priimti sprendimus išlieka ribota.

2 pav. Piliečių dalyvavimo laiptai

Šaltinis: adaptuota pagal Sherry R. Arnstein, 1969,p.217

Arnstein modelį vėliau papildė Desmond M. Connor (1988), pasiūlęs naują požiūrį, kuriame akcentuojamas tarpininkavimas, dialogas ir bendras planavimas tarp institucijų ir bendruomenių. Skirtingai nei Arnstein, Connor nebeskiria dalyvavimo etapų kaip vertikalios galios struktūros, bet mato juos kaip abipusio pasitikėjimo ir partnerystės procesą. Šią mintį išplėtė *International Association for Public Participation* (IAP2, 2018), sukūrusi „Viešojo dalyvavimo spektrą“, kuriame

išskiriami penki pagrindiniai lygmenys – informuoti, konsultuoti, įtraukti, bendradarbiauti ir įgalinti. Ši schema parodo, kad visi lygiai gali būti tinkami, priklausomai nuo projekto pobūdžio ir bendruomenės įsitraukimo tikslo. Viešojo meno kontekste šie modeliai padeda atskleisti, kiek iš tiesų bendruomenės įtraukiamos į sprendimų priėmimą: ar jos tik informuojamos apie meninį projektą, ar dalyvauja kaip kūrybinės partnerės. Remiantis šiais modeliais, galima apibendrinti pagrindines bendruomenių dalyvavimo formas, kurios viešojo meno projektuose pasireiškia per skirtingo lygio įsitraukimą ir kūrybinę partnerystę.

4 lentelė

Bendruomenių dalyvavimo formos viešojo meno projektuose

Dalyvavimo forma	Apibūdinimas	Viešojo meno kontekstas
Informavimas	Bendruomenė supažindinama su projekto idėjomis, tikslais ir eiga, tačiau neturi galimybės daryti įtakos sprendimams.	Savivaldybės ar institucijos perduoda informaciją apie projektus visuomenei, užtikrindamos skaidrumą.
Konsultavimas	Gyventojų nuomonė išklausoma per apklausas, diskusijas ar viešas konsultacijas, kurios padeda formuoti projekto kryptį, nors galutiniai sprendimai lieka institucijų rankose.	Viešos diskusijos dėl meninių sprendimų miestuose; apklausos dėl kūrinių vietos ar tematikos.
Įtraukimas	Bendruomenės nariai aktyviai įtraukiami į kūrybinius procesus, dalyvauja dirbtuvėse ar idėjų kūrime kartu su menininkais.	Menas tampa priemone kurti bendruomeniškumą ir įtraukti gyventojus į kūrybinius procesus.
Bendradarbiavimas	Menininkai, savivaldybės ir bendruomenės veikia kaip partneriai, kartu planuodami ir įgyvendindami projektus.	Parodo lygiavertį bendradarbiavimą tarp dalyvių, kai sprendimai priimami kartu.
Įgalinimas	Bendruomenė tampa projekto iniciatore, turinčia sprendimų galią ir atsakomybę už įgyvendinimą, o menininkai veikia kaip partneriai ar mentorai.	Skatina pilietinį aktyvumą ir vietos savivaldos stiprėjimą per kultūrą.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal IAP2 (2018), Citvarienę (2015), Lubytę (2005), Mulligan & Smith (2010), Stasiukyną (2014).

Kaip matyti iš lentelės, bendruomenių įsitraukimo lygiai viešojo meno projektuose gali būti labai įvairūs – nuo pasyvaus informavimo iki aktyvios kūrybinės bendrakūros ar net visiško įgalinimo. Šios formos praktikoje įgauna skirtingus pavidalus, priklausomai nuo projekto pobūdžio, menininko intencijų ir bendruomenės aktyvumo. Vietos bendruomenės gali dalyvauti viešojo meno projektuose įvairiais būdais: per viešas konsultacijas, diskusijas su menininkais, kūrybines dirbtuves ar apklausas, kurių metu gyventojai išsako nuomonę, siūlo idėjas ir dalyvauja jų plėtojime. Tokie procesai leidžia menininkams ir savivaldybėms geriau suprasti bendruomenės poreikius, o gyventojams suteikia galimybę daryti įtaką projekto eigai bei galutiniam rezultatui.

Pasak Citvarienės (2015), viena reikšmingiausių bendruomenių dalyvavimo formų yra kolektyvinė kūryba, kai vietos gyventojai kartu su menininkais kuria meno kūrinius, tiesiogiai atspindinčius jų patirtis, vertybes ir įsivaizdavimus. Tokia praktika ypač išryškėjo Lietuvos viešojo meno projektuose, pavyzdžiui, Žemųjų Šančių bendruomenės projektuose Kaune, kuriuos įgyvendino menininkai Vita Gelūnienė ir Edmundas Carrollas. Šiuose projektuose bendruomenės nariai buvo tiesiogiai įtraukti į kūrybinius procesus, siekiant atskleisti vietos istorijas, kultūrinę atmintį ir tapatybę. Citvarienė (2015) pabrėžia, kad tokie projektai kuria ne tik meninį, bet ir socialinį poveikį, nes stiprina vietos gyventojų tarpusavio ryšius bei jų santykį su erdve.

Lubytė (2005) taip pat atkreipia dėmesį į bendruomeninio bendradarbiavimo reikšmę, pateikdama Christo ir Jeanne Claude projektą „Vartai“, kuris įtraukė vietos gyventojus per savanorišką darbą ir

aktyvią komunikaciją. Šis projektas pavertė viešąją erdvę bendruomenės sąveikos vieta, kur meno kūrinio kūrimas tapo bendruomenės veiklos forma. Pasak autorės, tokie projektai rodo, kad bendruomenės gali būti ne tik meno stebėtojai, bet ir aktyvūs dalyviai, prisidedantys prie projekto įgyvendinimo tiek kūrybiniu, tiek organizaciniu lygmeniu.

Kita dalyvavimo forma, kuri ypač reikšminga šiuolaikiniame viešajame mene, yra įgalinimas. Jis pasireiškia per dalyvaujamojo biudžeto modelį, leidžiantį gyventojams tiesiogiai siūlyti, atrinkti ir balsuoti už viešojo meno projektus. Anot Stasiukyno (2014), toks modelis ne tik stiprina pilietinį aktyvumą, bet ir skatina pasitikėjimą tarp savivaldybių ir vietos bendruomenių, nes gyventojai tampa sprendimų priėmimo proceso dalyviais.

Taigi, bendruomenių dalyvavimo formos viešojo meno projektuose gali būti įvairaus pobūdžio – nuo informavimo ar konsultacijų iki aktyvios kūrybinės partnerystės ir sprendimų priėmimo. Kiekviena forma prisideda prie bendruomenės įsitraukimo, kultūrinės tapatybės stiprinimo ir socialinės sanglaudos kūrimo, todėl jų įvairovė užtikrina, kad viešojo meno projektai išliktų aktualūs, demokratiški ir orientuoti į vietos bendruomenių poreikius.

1.4. Savivaldybių ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo trikdžiai ir galimybės įgyvendinant viešojo meno projektus

1.4.1. Bendradarbiavimo trikdžiai įgyvendinant viešojo meno projektus

Bendradarbiavimas tarp savivaldybių ir vietos bendruomenių įgyvendinant viešojo meno projektus yra daug daugiau nei tik administracinis procesas. Jis apima įvairius kūrybinius, socialinius ir organizacinius aspektus, kurie priklauso nuo gebėjimo susitarti, išklaudyti ir veikti kartu. Tokiuose projektuose dažnai susiduria skirtingi interesai, požiūriai ir vertybės, todėl ypač svarbu rasti bendrą kalbą tarp savivaldybių, menininkų ir gyventojų. Kaip pabrėžia Bučaitė-Vilkė (2019), šiuolaikinis bendradarbiavimas grindžiamas tinklaveika ir pasitikėjimu, leidžiančiu savivaldybėms, bendruomenėms ir kitoms organizacijoms veikti kaip lygiateisėms partnerėms. Vis dėlto praktikoje tokia partnerystė ne visada lengvai įgyvendinama – pasitaiko biurokratinių kliūčių, informacijos stokos ar nesusikalbėjimo tarp institucijų ir bendruomenių. Todėl šioje dalyje bendradarbiavimo procesas analizuojamas išsamiau – per **keturis aspektus: institucinį, socialinį ir kultūrinį, komunikacinį bei strateginį**. Toks skirstymas leidžia geriau suprasti, kokie veiksniai stiprina bendradarbiavimą, o kurie tampa jo iššūkiais.

Instituciniai ir organizaciniai aspektai

Instituciniu požiūriu, bendradarbiavimas tarp savivaldybių ir vietos bendruomenių įgyvendinant viešojo meno projektus priklauso nuo vietos valdymo struktūrų, pasitikėjimo ir gebėjimo užmegzti bei išlaikyti dialogą tarp skirtingų dalyvių. Bučaitė-Vilkė ir Civiškas (2019) pažymi, kad savivaldybės, veikdamos kaip jungiamoji grandis tarp institucijų ir piliečių, stiprina pasitikėjimu grįstą tinklaveiką ir skatina gyventojų įsitraukimą į viešojo valdymo procesus. Robazza (2020) pabrėžia, kad dalyvaujamojo biudžeto modeliai padeda plėtoti atviresnius ir demokratiškesnius sprendimų priėmimo procesus, leidžiančius bendruomenėms aktyviau dalyvauti formuojant viešąją erdvę. OECD (2023) akcentuoja, kad partnerystės principu grindžiamas įtraukusis valdymas (*inclusive governance*) didina institucijų atsakomybę ir stiprina dialogą su piliečiais. Petronienė ir Juzelėnienė (2022) pažymi, kad kūrybinių dirbtuvių iniciatyvos Kaune parodė, kaip savivaldybės gali skatinti bendruomenių įtraukimą į miesto erdvių planavimą ir viešųjų projektų įgyvendinimą. Tokie pavyzdžiai atskleidžia, kad institucinis bendradarbiavimas yra sėkmingas tada, kai sprendimų

priėmimas grindžiamas pasitikėjimu, decentralizacija ir atvira komunikacija tarp visų dalyvaujančių pusių.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti keli svarbiausi bruožai, iššūkiai ir galimybės, susiję su instituciniu ir organizaciniu bendradarbiavimu:

- **Pagrindiniai bruožai:** tinklaveika, partnerystė, decentralizacija, dalyvaujamasis valdymas (Bučaitė-Vilkė ir Civinskas, 2019; OECD, 2023).
- **Dažniausi iššūkiai:** biurokratija, nepakankamas koordinavimas tarp institucijų, riboti savivaldybių resursai (Robazza, 2020; OECD, 2023; Petronienė ir Juzelėnienė, 2022).

Šie aspektai rodo, kad institucinis bendradarbiavimas formuoja pagrindą visoms kitoms sąveikoms – nuo tarpinstitucinio koordinavimo priklauso, kaip sėkmingai kuriamas pasitikėjimas, komunikacija ir socialinė partnerystė tarp skirtingų dalyvių. Būtent šios socialinės ir kultūrinės sąveikos lemia, ar bendradarbiavimas bus ilgalaikis ir prasmingas.

Socialiniai ir kultūriniai aspektai

Socialiniai ir kultūriniai aspektai atskleidžia, kad bendradarbiavimas viešojo meno projektuose grindžiamas pasitikėjimu, bendruomeniškumu ir gebėjimu atpažinti kultūrinės įvairovės vertę. Kaip teigia Matarasso (1997), dalyvavimas meniniuose procesuose stiprina socialinį bendruomenių ryšį ir pasitikėjimą tarp žmonių, suteikia galimybę užmegzti tarpusavio ryšius ir ugdo kolektyvinį tapatumą. Mulligan ir Smith (2009) pabrėžia, kad kūrybinė veikla skatina bendruomenių dialogą, mažina socialinę atskirtį ir padeda įvairių socialinių sluoksnių atstovams atrasti bendras vertes. OECD (2023) savo kultūros politikos ataskaitoje akcentuoja, kad kultūra tampa socialinės sanglaudos stiprinimo priemone, nes įtraukia skirtingas visuomenės grupes į bendrą kūrybos procesą. Lietuvos kontekste Vitkienė (2015) pažymi, kad viešojo meno projektai padeda stiprinti gyventojų įsitraukimą į miesto kultūrinį gyvenimą ir kuria vietos tapatybės jausmą, o Citvarienė (2015) pabrėžia, jog menas viešojoje erdvėje veikia kaip bendruomeninio ryšio stiprinimo priemonė. Lubyte (2010) atkreipia dėmesį, kad viešojo meno procese neišvengiamai kyla vertybinių nesutarimų tarp menininkų, institucijų ir gyventojų, nes skirtingos socialinės grupės meno prasmę suvokia nevienodai. Šią mintį išplečia Deutsche (1996), teigdama, kad viešasis menas dažnai tampa socialinių įtampų ir konfliktų lauku, kuriame išryškėja skirtingi požiūriai į tai, kam priklauso viešojo erdvė ir kieno balsas joje girdimas. Tokia perspektyva leidžia suvokti, kad menas viešojoje erdvėje nėra neutralus – jis atspindi galios santykius, visuomenės hierarchijas ir politinius nesutarimus. Dėl to bendradarbiavimas tarp menininkų, institucijų ir bendruomenių tampa ne tik kūrybiniu, bet ir socialiniu procesu.

Aptarti autoriai leidžia suprasti, kokie socialiniai ir kultūriniai veiksniai labiausiai daro įtaką bendradarbiavimui viešojo meno projektuose:

- **Pagrindiniai bruožai:** pasitikėjimas, bendruomeninis ryšys, socialinis kapitalas, kultūrinės įvairovės priėmimas, vietos tapatybės stiprinimas (Matarasso, 1997; Vitkienė, 2015; OECD, 2023).
- **Dažniausi iššūkiai:** vertybių nesuderinamumas, menininkų ir institucijų požiūrių skirtumai, kultūrinių interesų konfliktai, pasyvumas ar menkas visuomenės įsitraukimas (Lubyte, 2010; Citvarienė, 2015; Deutsche, 1996).

Šie socialiniai ir kultūriniai veiksniai parodo, kad viešojo meno projektų sėkmė priklauso ne tik nuo kūrybinės idėjos, bet ir nuo gebėjimo kurti tarpusavio pasitikėjimu grįstą dialogą tarp visų dalyvaujančių grupių.

Komunikaciniai aspektai

Tiek instituciniai, tiek socialiniai veiksniai glaudžiai siejasi su komunikacija, nes būtent ji užtikrina sklandų informacijos mainų ir tarpusavio supratimo procesą tarp savivaldybių, menininkų ir bendruomenių. Kaip pažymi Petronienė ir Juzelėnienė (2022), atvira komunikacija tampa būtina sąlyga, kad viešojo meno projektai atitiktų visuomenės poreikius ir skatintų dalyvavimą. Viešojo meno kontekste komunikacija nėra tik informacijos perdavimas, bet dialogo forma, kuri kuria pasitikėjimą ir leidžia skirtingoms grupėms išsakyti savo pozicijas. Vitkienė (2015) išskiria, kad bendruomenių įtraukimas į kūrybinius procesus dažniausiai sėkmingas tuomet, kai gyventojai turi galimybę aktyviai išreikšti savo nuomonę ir matyti, jog jų įžvalgos realiai įtraukiamos į projektų įgyvendinimą. OECD (2023) taip pat pabrėžia, kad dalyvaujamas valdymas, grindžiamas nuolatine komunikacija tarp institucijų ir piliečių, didina sprendimų skaidrumą bei pasitikėjimą valdžios institucijomis. Tuo tarpu Citvarienė (2015) atkreipia dėmesį, jog viešojo meno kontekste dažnai susiduriama su informacijos trūkumu arba nepakankamu projektų viešinimu, o tai lemia visuomenės pasyvumą ar net priešišumą naujoms iniciatyvoms. Todėl komunikacijos procesas tampa vienu svarbiausių bendradarbiavimo veiksnių, užtikrinančių ne tik informuotumą, bet ir įsitraukimą.

Apžvelgus šiuos pavyzdžius, išryškėja svarbiausi komunikaciniai bendradarbiavimo bruožai ir iššūkiai:

- **Pagrindiniai bruožai:** skaidri informacijos sklaida, dialogo kultūra, atviras grįžtamasis ryšys tarp institucijų ir gyventojų (Petronienė ir Juzelėnienė, 2022; Vitkienė, 2015; OECD, 2023).
- **Dažniausi iššūkiai:** informacijos stoka, menkas projektų viešinimas, formalus bendravimas, komunikacijos barjerai tarp institucijų ir bendruomenių (Citvarienė, 2015).

Toks požiūris į komunikaciją parodo, kad viešojo meno projektų sėkmė priklauso ne tik nuo kūrybinių ar organizacinių sprendimų, bet ir nuo to, ar sugebama užtikrinti aiškų, abipusį ir pasitikėjimu grįstą dialogą tarp visų dalyvių.

Strateginiai aspektai

Komunikaciniai veiksniai glaudžiai susiję su strateginiu požiūriu į bendradarbiavimą, nes būtent strateginiame lygmenyje formuojamos ilgalaikės kryptys, kurios nulemia, kaip savivaldybės, kultūros institucijos ir bendruomenės įgyvendina viešojo meno projektus. Bučaitė-Vilkė (2019) pažymi, kad vietos savivaldos institucijų gebėjimas formuoti aiškias strategines gaires ir įtraukti bendruomenes į jų kūrimą yra vienas iš tvaraus bendradarbiavimo pagrindų. Europos Komisijos (2018) dokumente „*Nauja Europos kultūros darbotvarkė*“ pabrėžiama, kad kultūros politika turi būti nukreipta į piliečių dalyvavimo stiprinimą, o viešojo meno projektai laikomi priemone stiprinti demokratinį dalyvavimą. Panašiai OECD (2023) akcentuoja, kad kultūros politika yra svarbi regioninės plėtros strategijos dalis, nes sujungia socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius tikslus. Lietuvos kultūros plėtros strategijoje „Kultūra 2030“ (Kultūros ministerija, 2021) bendradarbiavimas įvardijamas kaip vienas pagrindinių kultūros politikos principų, skatinančių piliečių dalyvavimą, kūrybiškumą ir bendruomeniškumą vietos lygmeniu. Šiuose dokumentuose

akcentuojama, kad strateginis kultūros politikos planavimas neatsiejamas nuo savivaldybių gebėjimo pritaikyti nacionalines kultūros kryptis vietos poreikiams ir stiprinti partnerystes su bendruomenėmis. Vis dėlto praktikoje dažnai susiduriama su iššūkiais – trūksta ilgalaikio planavimo, politinės valios bei koordinacijos tarp institucijų, o tai gali riboti viešojo meno projektų tvarumą ir tęstinumą.

Analizuojant šiuos šaltinius, išryškėja pagrindiniai strateginio bendradarbiavimo bruožai ir iššūkiai:

- **Pagrindiniai bruožai:** aiški kultūros politikos kryptis, bendradarbiavimo integravimas į vietos strategijas, ilgalaikis planavimas (Bučaitė-Vilkė, 2019; Europos Komisija, 2018; Kultūros ministerija, 2021).
- **Dažniausi iššūkiai:** politinės valios stoka, strateginio koordinavimo trūkumas, nepakankamas vietos lygmens institucijų įsitraukimas (OECD, 2023; Kultūros ministerija, 2021).

Šie aspektai parodo, kad strateginis bendradarbiavimo matmuo yra svarbiausias siekiant užtikrinti viešojo meno projektų tęstinumą – nuo politinės krypties ir strateginių sprendimų priklauso, ar tokie projektai taps ilgalaikė kultūros politikos dalimi, ar išliks pavienėmis iniciatyvomis.

1.4.2. Bendradarbiavimo galimybės įgyvendinant viešojo meno projektus

Aptarus savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo iššūkius, svarbu įvertinti ir galimybes, kurios atsiveria įgyvendinant viešojo meno projektus. Šie projektai šiandien tampa vis svarbesne priemone, leidžiančia kurti bendruomenišką, įtraukią ir socialiai tvarią viešąją erdvę. Bendradarbiavimas tarp institucijų, menininkų ir bendruomenių ne tik sprendžia ankstesniuose skyriuose aptartus iššūkius, bet ir atveria naujas viešojo valdymo, kūrybos bei socialinės įtraukties galimybes. Viešasis menas čia veikia kaip jungiamoji platforma, kurioje susitinka trys pagrindiniai veikėjai – **savivaldybė, kūrybinis sektorius ir vietos bendruomenė**, o jų partnerystė sukuria vadinamąjį „bendrakūros trikampį“. Kaip pažymi Amodeo, Kim ir Sherman (2022), viešasis menas gali veikti kaip katalizatorius, skatinantis ilgalaikius socialinius pokyčius ir bendruomenės dialogą, nes meninė veikla tampa socialinės įtraukties bei tarpinstitucinio bendravimo priemone.

Šioje dalyje analizuojamos trys pagrindinės galimybių kryptys:

- **Savivaldybių galimybės**, susijusios su valdymo modelių atsinaujinimu ir dalyvaujamųjų procesų stiprinimu;
- **Menininko ir kūrybinio sektoriaus galimybės**, siejamos su kūrybinio tarpininkavimo, inovacijų ir naujų bendruomeninio meno formų plėtra;
- **Bendruomenių galimybės**, susijusios su socialinio įsitraukimo, vietos tapatumo ir pilietinės galios stiprinimu.

Kiekviena iš šių kryptų atskleidžia, kaip viešojo meno projektai gali tapti ne tik kultūrinės raiškos priemone, bet ir demokratinio dalyvavimo, bendruomenės įgalinimo bei vietos valdymo tobulinimo įrankiu.

Savivaldybių galimybės

Savivaldybės šiandien tampa vienu iš pagrindinių kultūrinės politikos įgyvendinimo veikėjų, gebančių formuoti sąlygas tarpsektoriniam bendradarbiavimui ir socialinės kūrybos iniciatyvoms. Pasak Bučaitės-Vilkės ir Civinsko (2019), savivaldybių vaidmuo viešojo valdymo procese keičiasi nuo administracinio prie dalyvaujamojo, kai sprendimų priėmimas grindžiamas atvirumu, dialogu ir įtraukimu. Tai ypač aktualu viešojo meno projektuose, kuriuose savivaldybės gali veikti kaip koordinatorės, tarpininkės ir įgalinančiosios institucijos, jungiančios kūrėjus ir bendruomenes. Pasak Patel (2024), tokie procesai ne tik stiprina kultūrinį, bet ir ekonominį vietos potencialą, nes viešojo meno projektai gali tapti vietos verslo, kūrybinių industrijų bei turizmo plėtros skatinamuoju veiksmu. Patel pabrėžia, kad bendradarbiavimo modeliai, grindžiami kultūros iniciatyvomis, padeda savivaldybėms siekti ilgalaikės tvaros, nes kultūra tampa ne tik socialinės, bet ir ekonominės vertės kūrimo dalimi.

Toks požiūris atitinka OECD (2023) iškeltą „trišalio bendradarbiavimo (*Triangular Co-operation*)“ principą, pagal kurį institucijos, vietos partneriai ir ekspertai kartu kuria žinių bei patirties mainų sistemą. Viešojo meno kontekste šis modelis reiškia, kad savivaldybės neapsiriboja tik projekto užsakovo ar finansuotojo funkcija – jos tampa platformos kūrėjomis, skatinančiomis bendradarbiavimą tarp kultūros, švietimo, verslo ir socialinių sektorių. Tokiu būdu kultūros politika įgauna tarpinstitucinį pobūdį, leidžiantį menui veikti kaip strateginei viešosios vertės kūrimo priemonei.

Pasak Vitkienės (2015), kultūros politika, kuri remiasi atviru dialogu ir tarpinstitucinėmis partnerystėmis, sudaro sąlygas plėtoti naujus miesto kultūrinės tapatybės formavimo modelius. Savivaldybės, kurios geba sukurti tokias erdves, tampa ne tik viešojo meno projektų finansuotojomis, bet ir bendruomenės bei kūrėjų jungtimi, skatinančia kūrybinius eksperimentus ir socialinę inovaciją. Šiuo požiūriu viešasis menas įgauna ilgalaikės strateginės vertės aspektą – jis tampa būdu stiprinti miestų tvarumą, pilietinį aktyvumą ir pasitikėjimą tarp institucijų bei gyventojų. Tai leidžia teigti, kad savivaldybių bendradarbiavimo galimybės viešojo meno projektuose slypi ne vien administraciniuose sprendimuose, bet ir gebėjime kurti partnerystės kultūrą, kurioje menas tampa socialinės įtraukties, švietimo ir kultūrinės plėtros priemone.

Menininko ir kūrybinio sektoriaus galimybės

Kūrybinis sektorius viešojo meno projektuose atlieka svarbų tarpininko vaidmenį tarp savivaldybių ir bendruomenių, todėl menininkas tampa jungiamąja grandimi, gebančia per kūrybinius procesus stiprinti socialinį dialogą. Viešasis menas tokiam kontekste įgauna platesnę reikšmę – jis neapsiriboja estetiniu rezultatu, o tampa bendradarbiavimo, eksperimentavimo ir dalijimosi žinių platforma. Kaip teigiama portalo SA.lt straipsnyje „Menininko vaidmuo kuriant viešąsias miesto erdves“ (2019), menininkas šiuolaikiniame mieste tampa tarpininku tarp architektų, savivaldybės ir visuomenės, nes jo veikla dažnai peržengia tradicinės kūrybos ribas ir įtraukia socialinius bei edukacinius aspektus. Toks požiūris atveria naujas galimybes, kai menininkas ne tik kuria viešojo meno objektus, bet ir inicijuoja bendradarbiavimą, kuris keičia pačią viešosios erdvės sampratą. Kaip pažymi Puella Orozco (2020), menininko veikla viešojo meno projektuose tampa socialinio dialogo ir įgalinimo priemone, leidžiančia marginalizuotoms ar mažiau matomoms bendruomenėms išreikšti savo patirtis per kūrybą. Tokiu būdu menininkas veikia kaip socialinis tarpininkas, padedantis bendruomenėms atgauti balsą viešojoje erdvėje.

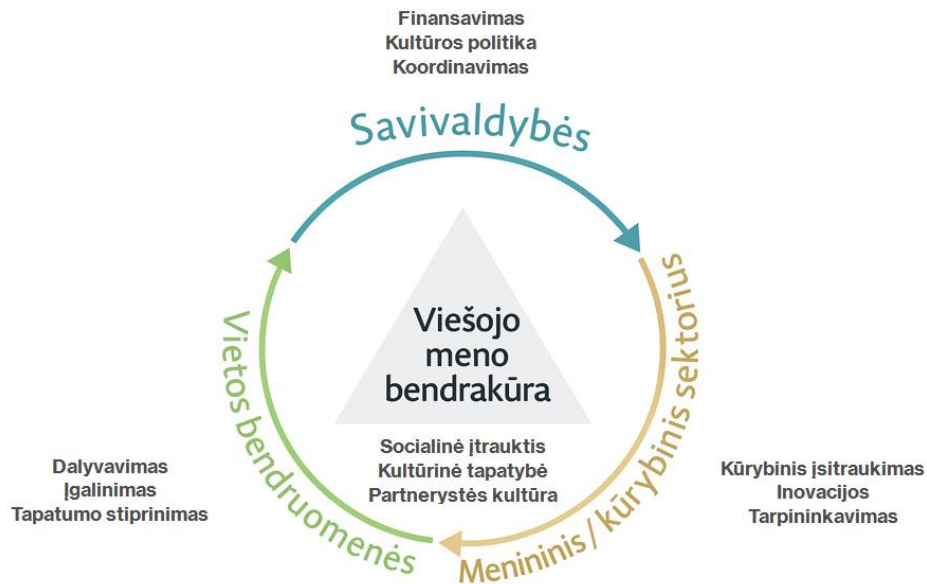
François Matarasso (1997) teigia, kad menas, įtraukiantis bendruomenes į kūrybos procesą, gali turėti ilgalaikį socialinį poveikį – jis ne tik praturtina kultūrinę patirtį, bet ir stiprina bendruomenės ryšius, pasitikėjimą bei socialinį kapitalą. Tokie projektai padeda peržengti ribą tarp profesionalaus kūrėjo ir bendruomenės dalyvio, paverčiant meną priemone socialiniam įsitraukimui ir pilietiniam dialogui skatinti. Viešojo meno kontekste tai reiškia, kad menininko veikla tampa socialinio bendravimo ir pokyčio katalizatoriumi. Skirtingai nuo savivaldybių, kurios daugiausia orientuojasi į valdymo struktūras ir finansinius mechanizmus, menininkas suteikia projektui kūrybinį turinį bei emocinį ryšį, jungiantį bendruomenės patirtis su vietos identitetu. Šis požiūris leidžia menui tapti tvaraus socialinio vystymosi dalimi, kur kultūra veikia kaip viešosios vertės kūrimo ir demokratinio dalyvavimo priemonė.

Bendruomenių galimybės

Vietos bendruomenės viešojo meno projektuose įgyja vis svarbesnį vaidmenį, nes jų dalyvavimas leidžia menui tapti socialinės įtraukties, tapatumo ir pilietinio dialogo priemone. Kaip pažymi François Matarasso (1997), menas, pagrįstas dalyvavimu, ne tik kuria estetinę vertę, bet ir skatina bendruomenės įgalinimą, suteikia žmonėms galimybę patiems formuoti aplinką, kurioje jie gyvena. Panašiai Patel (2024) pabrėžia, kad įtraukiant vietos gyventojus į kūrybos procesus, menas padeda stiprinti pasitikėjimą tarp piliečių ir institucijų, o tai lemia didesnę kultūrinę ir socialinę atsparumą. Tokiu būdu viešasis menas tampa ne vien miesto estetinio atnaujinimo, bet ir socialinės sanglaudos įrankiu, leidžiančiu bendruomenėms per meninius veiksmus artikuliuoti savo vertybes bei kolektyvinę atmintį.

Kaip teigia Citvarienė (2015), bendruomenių įsitraukimas į viešojo meno projektus neapsiriboja dalyvavimu kūrybos procese – jis tampa pilietiškumo ir demokratinio bendradarbiavimo praktika. Tokiuose projektuose menas peržengia tradicinę estetinių vertybių lauką ir tampa priemone, leidžiančia gyventojams tiesiogiai dalyvauti formuojant savo aplinką, išreiškiant kolektyvinę balsą bei tapatybę. Vitkienė (2015) pabrėžia, kad tokia veikla stiprina pasitikėjimą tarp vietos gyventojų ir institucijų, nes bendruomenė ima suvokti save kaip kultūrinės politikos dalyvį, o ne tik jos adresatą. Kaip rodo Amodeo, Kim ir Sherman (2022) tyrimas „The Ripple Effect“, viešojo meno iniciatyvos, grindžiamos bendruomenių dalyvavimu, turi ilgalaikį socialinį poveikį – jos padeda stiprinti pasitikėjimą, bendruomeninį tvarumą ir kuria naujus pilietinio dalyvavimo modelius. Tai atveria galimybes naujoms partnerystės formoms, kai savivaldybės tampa bendrakūrėjomis kartu su gyventojais, o ne tik projektų užsakovėmis. Tokiu būdu viešojo meno projektai tampa ne tik kultūrinės raiškos, bet ir socialinės atsakomybės bei pilietinės galios stiprinimo priemone.

Viešojo meno projektų kontekste bendradarbiavimo procesai tarp savivaldybių, kūrybinio sektoriaus ir vietos bendruomenių gali būti apibendrinti bendrakūros modeliu (3 pav.). Remiantis OECD „Triangular Co-operation“ (2023) modelio logika, čia pateikiamas viešojo meno bendrakūros modelis, adaptuotas savivaldybių, kūrėjų ir vietos bendruomenių sąveikos principams.

3 pav. Viešojo meno bendrakūros modelis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis *OECD Triangular Co-operation*, 2023

Paveiksle pateiktas viešojo meno bendrakūros modelis, atskleidžiantis savivaldybių, kūrybinio sektoriaus ir vietos bendruomenių ryšius įgyvendinant viešojo meno projektus. Modelis iliustruoja, kaip bendradarbiavimo procesas tarp šių dalyvių prisideda prie viešosios vertės kūrimo ir vietos kultūrinės tvaros stiprinimo.

Viešojo meno projektų sėkmė priklauso nuo gebėjimo užtikrinti lygiavertį bendradarbiavimą tarp savivaldybių, menininkų ir vietos bendruomenių. Šių trijų dalyvių partnerystė suteikia galimybes viešajam menui veikti kaip priemonei, kuriančiai kultūrinę, socialinę, edukacinę ir ekonominę vertę. Bendradarbiavimo procesai padeda stiprinti ryšius tarp institucijų ir visuomenės, skatindami įtrauktį bei vietos tapatumo formavimą. Teorinė dalis parodė, kad savivaldybių, kūrybinio sektoriaus ir bendruomenių bendradarbiavimas viešojo meno projektuose sudaro sąlygas tvariam vietos vystymuisi. Tolesnėje darbo dalyje šie principai bus nagrinėjami empiriškai, siekiant nustatyti, kaip teorinės išvalgos pasireiškia praktikoje.

2. SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMO ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS TYRIMO METODOLOGIJA

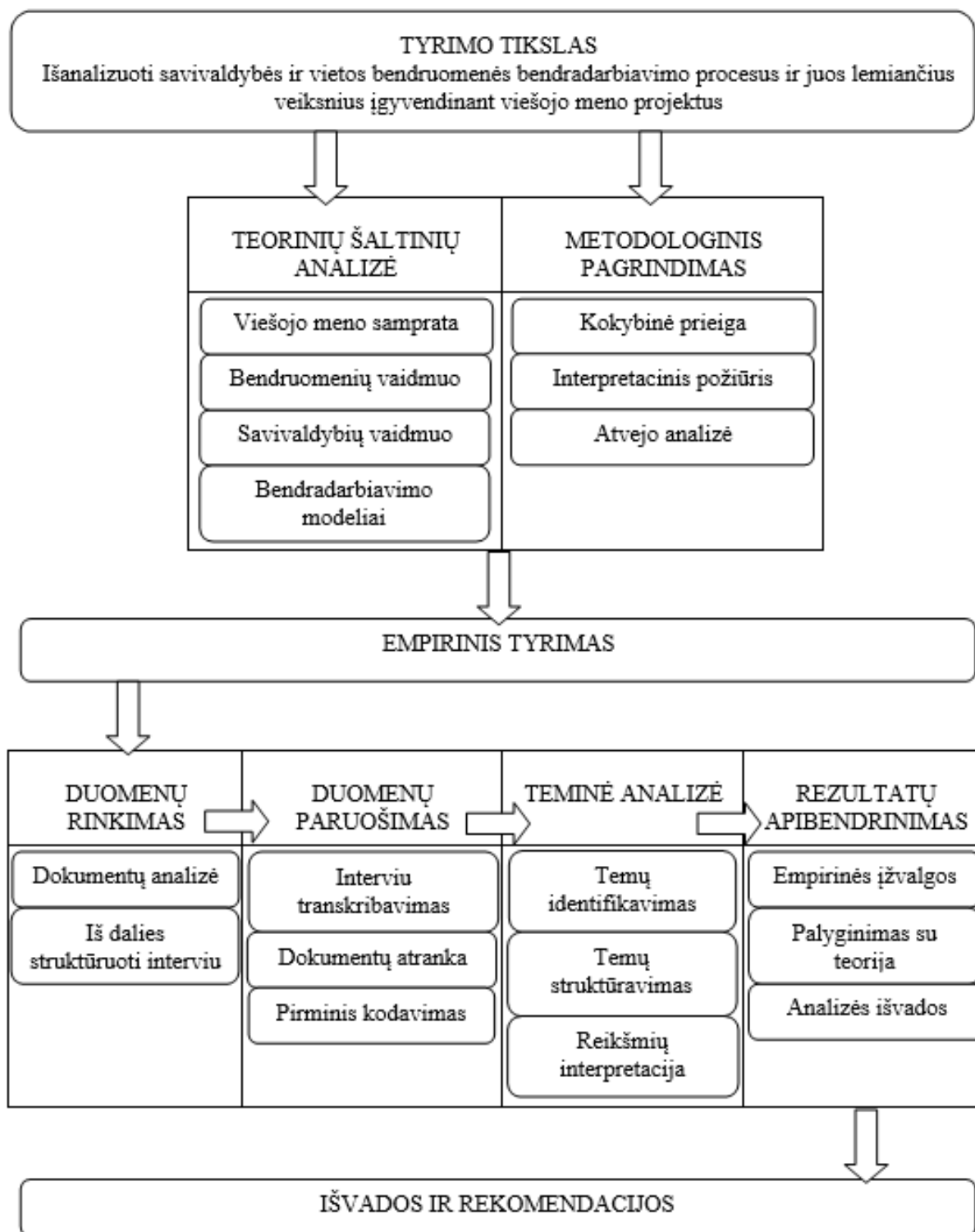
2.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas

Šiame tyrime taikoma kokybinė metodologinė prieiga, kuri leidžia geriau suprasti dalyvių patirtis ir jų atliekamus vaidmenis įgyvendinant viešojo meno projektus. Creswell (2014) teigia, kad kokybiniai tyrimai yra tinkami tuomet, kai siekiama suprasti dalyvių požiūrį iš jų pačių perspektyvos, o ne remtis kiekybiniais vertinimais. Ši prieiga leidžia atskleisti, kaip dalyviai patys kalba apie savo dalyvavimą ir bendradarbiavimo procesus. Dėl šios priežasties pasirinkta interpretacinė prieiga, nes dalyvių pasakojimai suteikia galimybę suprasti jų požiūrį ir dalyvavimo patirtį.

Tyrimas grindžiamas interpretaciniu požiūriu, kuriame analizuojama, kaip žmonės aiškina savo veiklą ir santykius. Pasak Mohajan (2018) tokio tipo tyrimuose svarbu suprasti, kaip dalyviai mato situacijas, o tyrimo eiga gali būti koreguojama pagal tai, kokią informaciją jie pateikia. Žydzūnaitė ir Sabaliauskas (2017) taip pat akcentuoja, kad tyrėjas turi atsižvelgti į dalyvių pateikiamus vertinimus ir socialinį kontekstą, nes procesai dažnai yra sudėtingi ir priklauso nuo dalyvių patirties bei jų vaidmenų bendradarbiaujant su institucijomis. Šis prieiga tinkama nagrinėjant savivaldybės ir bendruomenių sąveiką, nes tarp institucijų ir bendruomenių dalyvių egzistuoja skirtingi lūkesčiai, atsakomybės ir patirtys, kurios atsiskleidžia tik per kokybinį tyrimą.

Tyrimo strategijai pasirinkta atvejo analizė, nes tyrimas atliekamas Šiaulių mieste, siekiant išsamiai suprasti savivaldybės ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo ypatumus įgyvendinant viešojo meno projektus. Pasak Yin (2009), atvejo analizė yra tinkama, kai reikšminys ir jo aplinka yra glaudžiai susiję ir tyrimą reikia atlikti nagrinėjant konkretų kontekstą. Šiaulių miesto pavyzdys leidžia nagrinėti, kaip savivaldybė ir bendruomenės organizuoja veiklą, kaip paskirstomos atsakomybės, kokie iššūkiai kyla ir kaip jie yra sprendžiami. Tyrime taikomi du duomenų rinkimo metodai – dokumentų analizė ir iš dalies struktūruoti interviu. Dokumentų analizė leidžia suprasti, kaip savivaldybėje apibrėžiami bendradarbiavimo procesai, o interviu padeda įsigilinti į dalyvių patirtis ir jų įžvalgas apie bendradarbiavimą. Tidikis (2003) pažymi, kad skirtingų šaltinių derinimas sustiprina tyrimo rezultatus, nes leidžia palyginti dalyvių patirtis su dokumentuose numatytais nuostatomis, o Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016) teigia, kad kelių metodų derinimas padeda tiksliau suprasti nagrinėjamą procesą ir matyti situaciją iš skirtingų perspektyvų.

Pasirinkta kokybinė prieiga, interpretacinis požiūris ir atvejo analizės strategija sudaro pagrindą tyrimui, kurio tikslas – išsamiai suprasti savivaldybės ir bendruomenių bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus Šiauliuose. Dokumentų analizė ir iš dalies struktūruoti interviu leidžia tyrimą grįsti savivaldybės dokumentuose numatytais nuostatomis ir dalyvių išsakytais patirtimis, o teminė analizė suteikia galimybę šiuos duomenis interpretuoti sistemiskai. Siekiant aiškiai parodyti, kaip šie metodai siejasi tarpusavyje ir kaip jie taikomi atliekant tyrimą, žemiau pateikiama tyrimo eigos schema 4 paveiksle, vizualiai apibendrinanti metodologinį procesą.

4 pav. Tyrimo eigos schema

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

2.2. Tyrimo metodai ir jų taikymas

Tyrimo metu naudojami du kokybiniai metodai, kurie padeda geriau suprasti, kaip savivaldybė ir vietos bendruomenės įsitraukia į viešojo meno projektus. Dokumentų analizė leidžia įvertinti ir palyginti, kokie sprendimai juose priimami ir kaip jie susiję su viešojo meno iniciatyvomis. Interviu metodas pasirinktas tam, kad būtų galima išsamiai analizuoti bendradarbiavimo eigą ir sužinoti, kaip šiuos procesus vertina tyrimo dalyvaujantys informantai.

2.2.1. Dokumentų analizės metodas

Tyrimo metodas. Dokumentų analizės metodas pasirinktas todėl, kad jis padeda suprasti dokumentuose pateiktą požiūrį ir sprendimus, susijusius su viešojo meno projektų įgyvendinimu ir savivaldybės bendradarbiavimu su vietos bendruomenėmis. Dokumentuose nurodyti principai, sprendimų logika ir politikos kryptys suteikia galimybę susidaryti išsamų vaizdą apie tai, kokių pagrindų planuojami ir įgyvendinami viešojo meno projektai. Bowen (2009) dokumentų analizę apibūdina kaip nuoseklų dokumentų peržiūros, vertinimo ir interpretavimo procesą, kuriame siekiama identifikuoti tyrimui reikšmingas temas ir atskleisti dokumentų esmę. Tidikis (2003) taip pat pabrėžia, kad dokumentai yra svarbus duomenų šaltinis, nes padeda suprasti institucijų veiklos struktūrą ir sprendimų priėmimo procesą. Šiame tyrime dokumentų analizė padeda atskleisti, kaip viešojo meno srityje formuojasi santykiai tarp savivaldybės ir bendruomenių bei kokie principai apibrėžti oficialiuose dokumentuose.

Tyrimo instrumentas. Duomenų analizei taikomas klausimų sąrašas, pagal kurį atliekama dokumentų analizė. Kaip rašo Bowen (2009), dokumentų analizėje svarbu turėti aiškius klausimus, nes jie padeda nuosekliai peržiūrėti dokumentus ir atkreipti dėmesį į tyrimui svarbią informaciją. Todėl sudaryti klausimai orientuoti į savivaldybės vaidmenį, bendruomenių įsitraukimą ir viešojo meno projektų įgyvendinimą. Dokumentuose ieškoma atsakymų į šiuos klausimus:

- Kaip dokumentuose aprašomas savivaldybės vaidmuo planuojant ir įgyvendinant viešojo meno projektus?
- Kaip dokumentuose numatomas bendruomenių įsitraukimas?
- Ką dokumentai sako apie viešojo meno projektų įgyvendinimo tvarką?
- Kokios viešojo meno kryptys ar prioritetai yra įvardijami?

Tyrimo imtis. Tyrimo imtis sudaryta taip, kad apimtų pagrindinius dokumentų tipus, susijusius su viešojo meno politika ir projektų įgyvendinimu. Tyrimui atrinkta 14 dokumentų:

- 6 nacionalinio lygmens dokumentai;
- 4 savivaldybės strateginio planavimo dokumentai;
- 4 administraciniai ir viešojo meno projektų įgyvendinimą reglamentuojantys dokumentai.

Šie dokumentų tipai pasirinkti todėl, kad jie leidžia analizuoti tiek bendras kultūros politikos nuostatas, tiek savivaldybės sprendimus ir konkrečių viešojo meno projektų įgyvendinimo praktiką. Nacionaliniai dokumentai padeda atskleisti viešojo meno kryptis valstybiniu lygmeniu, o savivaldybės dokumentuose atsispindi vietos sprendimai, prioritetai ir įgyvendinimo procesai. Viešojo meno projektų dokumentai leidžia suprasti, kaip planuojamos ir įgyvendinamos konkrečios iniciatyvos.

Tyrimo duomenų analizė. Dokumentai analizuojami etapais. Iš pradžių atliekama pirminė jų peržvalga, siekiant nustatyti, kurie dokumentai yra aktualiausi tyrimo klausimams. Vėliau dokumentai nagrinėjami detaliau, išskiriant pagrindines temas, susijusias su savivaldybės politika, viešojo meno projektų organizavimu ir bendruomenių įtraukimo galimybėmis. Kaip pažymi Bowen (2009), dokumentų analizėje svarbu derinti turinio analizę ir temų identifikavimą, kad būtų galima matyti ne tik faktinį turinį, bet ir platesnes dokumentuose perteikiamas mintis. Taikant šį principą siekiama nustatyti, kokios nuostatos kartojasi skirtinguose dokumentuose ir kaip jos atsiskleidžia savivaldybės ir bendruomenių bendradarbiavimo kontekste.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Tyrimas buvo atliekamas 2025 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais. Dokumentų analizė atliekama naudojant viešai prieinamus nacionalinius ir savivaldybės lygmens dokumentus bei viešojo meno projektų medžiagą. Dokumentai renkami iš oficialių institucijų interneto svetainių ir kitų prieinamų šaltinių. Analizė organizuojama taip, kad būtų užtikrintas dokumentų aktualumas ir ryšys su tiriamais klausimais.

2.2.2. Iš dalies struktūruoto interviu metodas

Tyrimo metodas. Šiame tyrime naudojamas iš dalies struktūruoto interviu metodas, kuris leidžia geriau suprasti, kaip savivaldybės darbuotojai ir bendruomenių atstovai vertina viešojo meno projektų įgyvendinimą ir kokius bendradarbiavimo klausimus jie įvardija kaip svarbiausius. Interviu pasirinktas todėl, kad jis suteikia galimybę informantams savaip paaiškinti aptariamus klausimus, įvardyti tam tikras situacijas bei detales, kurios ne visada atsiskleidžia analizuojant kitus duomenų šaltinius. Kaip teigia Tidikis (2003), interviu suteikia tyrėjui galimybę gauti aiškesnių paaiškinimų iš asmenų, kurie tiesiogiai susiduria su nagrinėjamomis situacijomis ir gali išdėstyti savo požiūrį. Panašiai Creswell (2014) nurodo, kad interviu yra tinkamas metodas, kai siekiama suprasti, kaip informantai patys aiškina nagrinėjamas temas ir kokiais argumentais jie pagrindžia savo požiūrį, nes tai padeda giliau atskleisti tyrimo temą. Kadangi šiame tyrime svarbu ne tik gauti atsakymus į anksto suformuluotus klausimus, bet ir suprasti platesnį informantų matymą, pasirinktas iš dalies struktūruotas interviu, kuris leidžia remtis parengtu klausimų sąrašu, tačiau kartu suteikia galimybę pokalbį natūraliai praplėsti, jei atsakymuose iškyla papildomų temų ar klausimų. Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016) nurodo, kad toks interviu padeda išlaikyti pokalbio nuoseklumą, bet tuo pačiu leidžia pasitikslinti ar pratęsti klausimus, kai informanto atsakymai reikalauja daugiau detalumo. Šią mintį papildė ir Patton (2014), nurodydamas, kad tyrėjas gali grįžti prie tam tikrų temų arba jas išplėsti, jei tai padeda geriau suprasti aptariamus klausimus. Kaip pastebi Roberts (2020), aiškiai suformuluoti ir atviri klausimai skatina informantus paprasčiau paaiškinti minimus aspektus ir suteikti daugiau reikalingos informacijos, o tai ypač svarbu tais atvejais, kai analizuojamas bendradarbiavimo procesas tarp skirtingų grupių. Todėl pusiau struktūruotas interviu šiame tyrime yra tinkamas metodas, padedantis gauti išsamesnių informantų įžvalgų ir suprasti, kaip jie vertina viešojo meno projektų įgyvendinimą bei su tuo susijusius bendradarbiavimo aspektus.

Tyrimo imtis. Tyrimo imtį sudaro informantai, turintys tiesioginės patirties su viešojo meno projektų įgyvendinimu Šiauliuose. Tyrimo metu buvo apklausti Šiaulių miesto savivaldybės ir jai pavaldžios įstaigos darbuotojai, dirbantys kultūros ar projektų valdymo srityse, bendruomenių nariai, dalyvavę viešojo meno iniciatyvose ar kitaip prisidėję prie jų įgyvendinimo. Atranka atlikta tikslingai parenkant informantus, kaip nurodo Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016), kokybiniuose tyrimuose svarbiausia atrinkti dalyvius, galinčius pateikti tyrimui reikalingos informacijos, o imties prasmingumą lemia jų patirtis ir ryšys su nagrinėjamu reiškiniu, o ne dalyvių skaičius. Todėl į imtį buvo įtraukti tie informantai, kurie atitiko nustatytus kriterijus:

- 1) Dirba savivaldybėje ar pavaldžioje įstaigoje ir vykdo kultūros ar projektų valdymo funkcijas;
- 2) Priklauso bendruomenėms ir yra dalyvavę ar susiję su viešojo meno projektais;
- 3) Turi pakankamai patirties, kad galėtų paaiškinti aptariamus klausimus.

Iš viso tyrime dalyvavo 8 informantai, kurie pagal savo veiklos pobūdį buvo suskirstyti į tris grupes:

- 2 Šiaulių miesto savivaldybės administracijos darbuotojai;
- 3 savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų darbuotojai;
- 3 vietos bendruomenės atstovai, dalyvaujantys viešojo meno projektuose.

Ši informantų sudėtis pasirinkta siekiant atskleisti skirtingas perspektyvas apie viešojo meno projektų planavimą, įgyvendinimą ir bendradarbiavimo praktiką savivaldybės bei bendruomenių lygmeniu. Siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių konfidencialumą, kiekvienam informantui buvo priskirti kodai pagal informantų grupes. Šiaulių miesto savivaldybės administracijos atstovai žymimi kodais A1–A2, savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų darbuotojai – P1–P3, o vietos bendruomenės atstovai, dalyvaujantys viešojo meno projektuose – M1–M3. Šie kodai naudojami pateikiant ir analizuojant empirinio tyrimo duomenis.

Tyrimo instrumentas. Interviu duomenims rinkti buvo parengtos iš dalies struktūruoto interviu klausimų gairės. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir nagrinėjamas temas, sudarytos dvi atskiros klausimų gairės: vienos skirtos Šiaulių miesto savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių kultūros įstaigų atstovams, kitos – vietos bendruomenės atstovams, dalyvaujantiems viešojo meno projektuose. Klausimai suformuluoti taip, kad interviu metu būtų galima atskleisti informantų patirtis ir jų požiūrį į savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus. Interviu klausimų gairės pateikiamos 5 ir 6 lentelėse.

5 lentelė

Interviu klausimyno gairės savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų atstovams

Tema	Klausimai	Instrumento klausimų teorinis pagrindimas
Institucijų vaidmuo	1. Kaip prisidedate prie viešojo meno projektų įgyvendinimo? 2. Kaip suprantate bendradarbiavimą su bendruomene tokiuose projektuose?	Savivaldybės vaidmuo viešojo meno projektuose siejamas su planavimu, administravimu, viešųjų erdvių valdymu ir tarp instituciniu koordinavimu (Butkus, 2011; Lietuvos kultūros strategija, 2021). Savivaldybė veikia kaip pagrindinis projekto organizatorius.
Bendradarbiavimas ir sprendimų priėmimas	3. Kaip užmezgate kontaktą su bendruomene prieš projektą ar jo metu? 4. Kaip priimami sprendimai dėl viešojo meno projektų, ir kiek bendruomenė juose turi įtakos? 5. Kaip dažniausiai vyksta komunikacija tarp savivaldybės ir bendruomenės projekto eigoje?	Sprendimų priėmimas savivaldybėje priklauso nuo kultūros politikos, valdymo procedūrų ir komunikacijos su gyventojais. Dalyvavimo kokybę lemia informacijos prieinamumas ir savivaldybės pasirengimas įtraukti bendruomenės (Vitkienė, 2015; European Agenda for Culture, 2022).
Iššūkiai bendradarbiaujant	6. Ar esate patyrę situacijų, kai bendruomenės lūkesčiai ar nuomonės nebuvo aiškios? 7. Su kokiais sunkumais dažniausiai susiduriate bendradarbiaudami su bendruomenėmis viešojo	Savivaldybės susiduria su lūkesčių suderinimu, bendruomenių aktyvumo skirtumais, informacijos spragomis ir administraciniais ribojimais

	meno projektuose? 8. Kaip tokie sunkumai paprastai sprendžiami arba suvaldomi?	(Citvarienė, 2015; Deutsche, 1996). Viešojo meno projektai dažnai kelia diskusijas dėl estetinių ir socialinių klausimų.
Poveikis ir galimi patobulinimai	9. Kaip viešojo meno projektai veikia bendruomenę? 10. Kaip manote, ar viešojo meno projektai prisideda prie miesto erdvių pokyčių ar vietos išskirtinumo kūrimo? 11. Ko trūksta bendradarbiavimo procese tarp savivaldybės ir bendruomenių? 12. Kaip būtų galima pagerinti bendradarbiavimą tarp savivaldybės ir bendruomenių ateities viešojo meno projektuose?	Viešasis menas gali prisidėti prie miesto erdvių atnaujinimo, aplinkos patrauklumo ir socialinės įsitraukimo, tačiau projekto poveikis priklauso nuo institucijų ir bendruomenių bendradarbiavimo (Butkus, 2011; Duque, 2014).

6 lentelė

Interviu klausimyno gairės vietos bendruomenės atstovams

Tema	Klausimai	Instrumento klausimų teorinis pagrindimas
Vietos bendruomenės vaidmuo	1. Kaip prisidėjote prie viešojo meno projektų ir kokią vaidmenį jame atlikote? 2. Kaip suprantate bendruomenės dalyvavimą viešojo meno projektuose?	Bendruomenės dalyvavimas siejamas su vietos poreikių išsakymu, nuomonės teikimu ir prisidėjimu prie sprendimų, susijusių su projektu. Gyventojų įsitraukimas padeda žmonėms labiau susiburti ir geriau suprasti vieni kitus (Vitkienė, 2015; Matarasso, 1997).
Bendravimas ir sprendimų priėmimas	3. Kaip paprastai vyksta pirmi susitikimai ar aptarimai su savivaldybe planuojant viešojo meno projektą? 4. Kaip sekėsi išsakyti savo nuomonę ar pasiūlymus, susijusius su projektu? 5. Ar jautėtės pakankamai įtraukti į sprendimų priėmimą?	Bendruomenių bendradarbiavimas su savivaldybe priklauso nuo galimybės dalyvauti susitikimuose, teikti pasiūlymus ir gauti informaciją apie projektą. Gyventojų įsitraukimo lygis priklauso nuo to, kiek yra atsižvelgiama į jų požiūrį (Citvarienė, 2015; Lacy, 1995).
Iššūkiai bendradarbiaujant	6. Kaip vertinate savivaldybės komunikaciją projektų metu? 7. Su kokiais sunkumais ar neaiškumais susidūrėte bendradarbiaudami su savivaldybe? 8. Kaip tie sunkumai paveikė projekto eigą ar galutinį rezultatą?	Bendruomenėms kartais trūksta aiškios informacijos, o jų įsitraukimas į sprendimus būna ribotas. Dėl to gali kilti nesusipratimų ar skirtingų lūkesčių, ypač kai trūksta nuoseklaus bendravimo su institucijomis (Citvarienė, 2015; Deutsche, 1996).
Poveikis ir galimi patobulinimai	9. Kaip bendruomenė reagavo į viešojo meno projektus? 10. Kokius pokyčius pastebėjote aplinkoje ar toje vietoje, kur buvo įgyvendintas projektas? Ar kito žmonių nuotaikos, reakcijos ar požiūris į viešąjį meną? 11. Ko trūksta bendradarbiavimo procese tarp savivaldybės ir bendruomenių? 12. Kaip būtų galima pagerinti bendradarbiavimą tarp savivaldybės ir bendruomenių ateities viešojo meno projektuose?	Viešasis menas gali keisti bendruomenės santykį su vieta, skatinti įsitraukimą ir atnaujinti aplinką. Gyventojų patirtis priklauso nuo to, kaip jie buvo įtraukti į projektą (Butkus, 2011; Matarasso, 1997).

Tyrimo duomenų analizė. Interviu metu surinkti duomenys buvo analizuojami taikant kokybinę turinio analizę. Šis metodas pasirinktas todėl, kad leidžia aiškiau matyti informantų pateiktą informaciją ir išskirti tyrimui reikalingas temas. Pirmiausia interviu įrašai buvo transkribuojami,

kad visa surinkta medžiaga būtų patogiai matoma tekste ir būtų galima tiksliau atlikti tolesnius analizės žingsnius. Transkribuotas tekstas vėliau peržiūrėtas kelis kartus, pažymint tyrimui svarbias vietas ir jas grupuojant pagal pasikartojančius dalykus. Vadovaujantis Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016) siūloma seka, ši informacija sujungta į kategorijas ir subkategorijas, o jų turinys aiškintas atsižvelgiant į tyrimo tikslus. Tokiu būdu susisteminta medžiaga tapo pagrindu tyrimo išvadoms.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Tyrimas buvo atliekamas 2025 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais. Pirmiausia buvo parengtos interviu gairės savivaldybės darbuotojams ir bendruomenių nariams, o sudarius preliminarų informantų sąrašą su jais susisiektą el. paštu ir telefonu. Informantams pateikta trumpa informacija apie tyrimą ir pasiūlyti galimi pokalbio laikai. Prieš interviu informantams buvo pateikta rašytinė informacija apie tyrimą ir dalyvavimo sąlygas, o interviu pradžioje pakartotinai gautas žodinis informantų sutikimas dalyvauti tyrime ir įrašyti pokalbį. Vienas interviu vyko gyvai, o kiti interviu buvo atliekami nuotoliniu būdu, naudojant „Zoom“ platformą arba telefono skambučius, atsižvelgiant į informantų galimybes ir pasirinkimą. Gavus informantų sutikimą, visi pokalbiai buvo įrašomi. Vidutinė interviu trukmė siekė apie 40–60 minučių. Po pokalbių interviu įrašai buvo transkribuoti ir parengti tolimesnei analizei. Siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių konfidencialumą, analizuojant ir pateikiant tyrimo duomenis vietoje informantų vardų ar pareigų buvo naudojami jiems priskirti kodai.

2.3. Tyrimo etika

Atliekant tyrimą buvo laikomasi pagrindinių kokybinių tyrimų etikos principų. Prieš pradėdant interviu informantams buvo išsiųstas informuoto asmens sutikimo dokumentas, kuriame pateikta informacija apie tyrimo tikslą, eigą, duomenų panaudojimą ir dalyvių teises, įskaitant savanorišką dalyvavimą ir galimybę bet kada nutraukti pokalbį. Prieš interviu pradžią informantams dar kartą žodžiu primintos jų teisės, paaiškinta apie pokalbio įrašymą ir pakartotinai gautas žodinis sutikimas. Vadovaujantis Rupšienės (2007) nuostatomis, viso tyrimo metu užtikrinta galimybė informantams praleisti nepatogius klausimus ir laisvai apsispręsti dėl dalyvavimo.

Surinkti duomenys buvo tvarkomi užtikrinant konfidencialumą. Kaip nurodo Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016), kokybiniuose tyrimuose svarbu apsaugoti dalyvių privatumą, todėl interviu metu nefiksuota identifikuojanči informacija, o informantams suteikti kodai. Interviu įrašai ir transkripcijos saugomos slaptažodžiu apsaugotoje „OneDrive“ saugykloje, skirtoje tik šio tyrimo medžiagai laikyti. Baigus duomenų rinkimą įrašai transkribuoti ir parengti analizei atliekant kodavimą, kuris, Creswell (2014) teigimu, padeda susisteminti atsakymus ir išskirti pagrindines temas išlaikant anonimiškumą. Analizės metu surinkta informacija naudota tik tyrimo tikslams, kaip numatyta informuoto asmens sutikime.

3. SAVIVALDYBĖS IR VIETOS BENDRUOMENĖS BENDRADARBIAVIMO ĮGYVENDINANT VIEŠOJO MENO PROJEKTUS TYRIMO REZULTATAI

3.1. Dokumentų analizės rezultatai ir jų interpretacija

Dokumentų analizė šiame tyrime atlikta remiantis metodologijoje išskirtais keturiais analizės klausimais, susijusiais su savivaldybės vaidmeniu, bendruomenių įtraukimu, viešojo meno projektų įgyvendinimo tvarka ir kultūros politikos prioritetais. Atliekant analizę taikyti teminės analizės principai, išskiriant pasikartojančias nuostatas nacionalinio, savivaldybės ir administracinio lygmens dokumentuose. Dokumentai taip pat buvo lyginami siekiant įvertinti, kaip skirtingų lygmenų nuostatos dera tarpusavyje ir kaip jos formuoja savivaldybės sprendimus viešojo meno įgyvendinimo procese.

3.1.1. Nacionalinės kultūros politikos nuostatos

Nacionaliniai dokumentai reglamentuojantys kultūros politiką nustato valstybės ir savivaldybių atsakomybę kultūros srityje bei sudaro teisinį pagrindą viešojo meno projektų įgyvendinimui. Kultūros politikos pagrindų įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje (2024) nurodoma, kad kultūros politikos tikslai ir principai įgyvendinami valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veikloje, o kultūros proceso dalyviai apima ir vietos institucijas, atsakingas už kultūrinės aplinkos formavimą. Šio įstatymo 3 straipsnyje nurodomi kultūros politikos tikslai, susiję su kultūrinės veiklos prieinamumu ir kultūros paslaugų organizavimu. 4 straipsnyje nustatyti bendradarbiavimo, kultūros prieinamumo ir įvairovės principai atskleidžia viešojo meno projektų pobūdį ir numato tarpdisciplininį veikimą. Kultūros politikos kaitos gairės (2010) papildė šiuos principus akcentuodamos kultūros prieinamumo didinimą, kultūros valdymo procesus ir būtinybę sudaryti sąlygas visuomenės dalyvavimui kultūros procesuose. Strategijoje „Kultūra 2030“ (2019) pabrėžiama, kad savivaldybės yra pagrindinės kultūros politikos įgyvendintojos regionuose, atsakingos už kultūros paslaugų prieinamumą, vietos kultūrinių iniciatyvų skatinimą ir gyventojų įsitraukimo stiprinimą. Šias nuostatas tiesiogiai papildė Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 13 punktas (1994), kuriame savivaldybėms priskirta gyventojų kultūros ugdymo, etninės kultūros puoselėjimo ir kultūrinės veiklos organizavimo funkcija. Iš dokumentų matyti, kad savivaldybės yra ne tik kultūros paslaugų teikėjos, bet ir pagrindinės viešojo meno projektų iniciatorės bei įgyvendintojos, turinčios užtikrinti kultūros prieinamumą ir bendruomenių įtraukimą į kultūros procesus.

Viešojo meno projektų įgyvendinimas tiesiogiai susijęs su nacionaliniais dokumentais, kurie reglamentuoja viešųjų erdvių formavimo principus, architektūros kokybę ir kultūros paveldo apsaugą. Architektūros ir dizaino plėtros gairėse (2015) nurodoma, kad viešoji aplinka turi būti formuojama laikantis estetinių, funkcionalumo ir darnaus vystymosi principų. O savivaldybės atsakingos už tai, kad architektūriniai sprendiniai atitiktų gyventojų poreikius ir prisidėtų prie miesto tapatumo formavimo. Gairėse yra minimas skirtingas institucijų bendradarbiavimas ir visuomenės informavimas bei įtraukimas priimant sprendimus dėl viešųjų erdvių, kas tiesiogiai siejasi su viešojo meno projektų planavimu. Šias nuostatas papildė Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (1994), kurio 4 straipsnyje yra aprašyti kultūros paveldo apsaugos tikslai. O 5 ir 6 straipsniuose nurodomos valstybės bei savivaldybių funkcijos paveldo apsaugos administravime, įskaitant pareigą užtikrinti kultūros paveldo objektų ir vietovių apsaugą bei kontroliuoti naujų intervencijų poveikį kultūriniam kraštovaizdžiui. 22 straipsnyje papildomai reglamentuojama, kad kultūros paveldo apsauga turi būti integruojama į teritorijų planavimo procesus, taip užtikrinant, kad architektūriniai ar meniniai sprendimai atitiktų paveldo apsaugos reikalavimus. Iš šių dokumentų

galima spręsti, kad viešasis menas yra miesto aplinką formuojantis procesas, kurio įgyvendinimą lemia ne tik kultūros politika, bet ir architektūros kokybės, kultūros paveldo apsaugos ir viešosios erdvės planavimo reikalavimai, todėl savivaldybės privalo derinti kūrybinius sprendimus su teisiniais ir bendruomeniniais lūkesčiais.

Atsižvelgiant į nacionalinių teisės aktų ir strateginių dokumentų nuostatas, 7 lentelėje pateikiama analizė, kurioje apibendrinamos pagrindinės kultūros politikos, viešosios erdvės formavimo ir kultūros paveldo apsaugos kryptys, susijusios su viešojo meno projektų įgyvendinimu.

7 lentelė

Nacionalinių dokumentų analizė viešojo meno projektų kontekste

Tema	Dokumentai	Pagrindinės nuostatos ir jų sąsaja su viešuoju menu
Kultūros politika	LR kultūros politikos pagrindų įstatymas (2024); Nutarimas dėl Lietuvos kultūros politikos gairių patvirtinimo (2010); Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“ (2019)	Dokumentuose pabrėžiami kultūros prieinamumas, bendradarbiavimas, įvairovė ir visuomenės įsitraukimas. Šie principai sudaro prielaidas viešojo meno projektams ir bendruomenių dalyvavimui.
Viešojo erdvė ir architektūra	Įsakymas dėl architektūros ir dizaino plėtros gairių patvirtinimo (2015)	Gairėse nurodoma, kad viešosios erdvės turi būti formuojamos atsižvelgiant į kokybę, estetiką, funkcionalumą ir institucijų bendradarbiavimą. Šie principai svarbūs derinant viešojo meno iniciatyvas
Paveldosauga	LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (1994)	Dokumentas akcentuoja kultūros paveldo apsaugos tikslus ir savivaldybių atsakomybę. Viešojo meno projektai turi būti suderinti su paveldo reikalavimais, ypač kultūrinę vertę turinčiose vietovėse.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis nurodytais dokumentais.

Lentelėje pateiktos nacionalinės kultūros politikos ir viešosios erdvės reglamentavimo kryptys parodo, kad viešojo meno projektai priklauso nuo kelių tarpusavyje susijusių politikos sričių, todėl savivaldybės privalo derinti kūrybinius sprendimus su kultūros politikos, architektūros ir paveldo apsaugos reikalavimais.

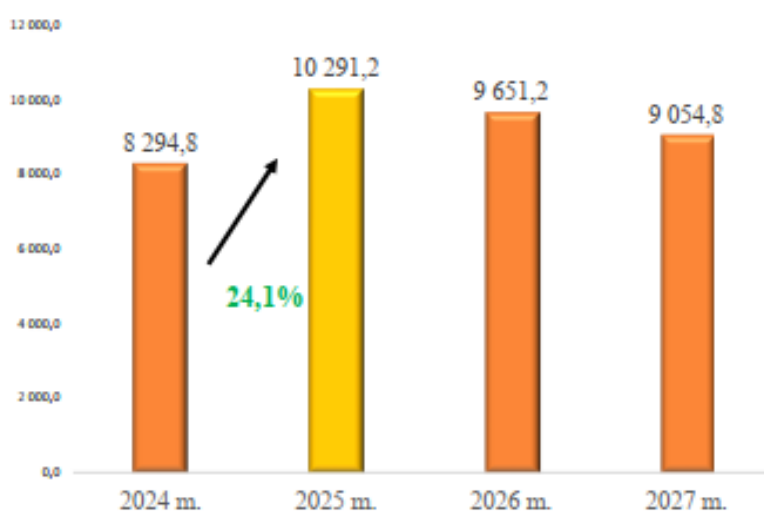
3.1.2. Savivaldybės kultūros politikos ir strateginių dokumentų nuostatos

Savivaldybių kultūros politikos įgyvendinimą reglamentuoja tiek nacionaliniai teisės aktai, tiek savivaldos lygmens strateginio planavimo dokumentai. Vienas iš pagrindinių dokumentų nustatančių teisinius savivaldybių įgaliojimus kultūros srityje yra Vietos savivaldos įstatymas, kurio 6 straipsnio 13 punkte (1994) savivaldybėms priskiriama pareiga organizuoti kultūrinę veiklą, puoselėti etninę kultūrą ir užtikrinti gyventojų kultūrinį dalyvavimą. Ši nuostata sudaro teisinį pagrindą kultūros programų planavimui ir lemia, kaip savivaldybė formuoja kultūrinės aplinkos plėtrą bei viešojo meno iniciatyvų integraciją į miesto kultūros politiką.

Analizuojant Šiaulių miesto savivaldybės strateginio planavimo dokumentus: Strateginį veiklos planą 2023–2025 (2023), Strateginio plėtros plano projektą 2025–2033 (2023) ir 2025–2027 metų strateginio veiklos plano projektą (2025) – dokumentai leidžia matyti kultūros politikos kryptį, kurioje kultūra laikoma kaip viena svarbiausių savivaldybės veiklos sričių. Visuose dokumentuose akcentuojami kultūros paslaugų prieinamumo užtikrinimas, kultūros įstaigų veiklos stiprinimas ir kultūrinių iniciatyvų plėtra, kuri siejama su miesto gyventojų kultūrinio įtraukimo didinimu ir

miesto patrauklumo stiprinimu. Dokumentuose taip pat įvardijami konkretūs projektai, tiesiogiai susiję su kultūrinėmis veiklomis viešosiose miesto erdvėse, pavyzdžiui, gatvės meno pleneras „Saulės pagrobimas“, parodų ciklas viešosiose miesto erdvėse „Miestas“ ir „Šamotinių“ skulptūrų meninė iniciatyva. Šių projektų įtraukimas į kultūros programų planavimą rodo, kad savivaldybė viešąsias miesto erdves mato kaip kultūrinės raiškos platformą, kurioje derinamos profesionalaus meno ir bendruomeninės iniciatyvos. Naujausio strateginio veiklos plano 2025–2027 (2025) analizė taip pat rodo, kad kultūros programai yra nustatyti uždaviniai apimantys tiek kultūrinio aktyvumo didinimą, tiek infrastruktūros priežiūrą ir plėtrą. Pačiame dokumente pabrėžiamas siekis „stiprinti miesto kultūrinio lauko aktyvumą, skatinant naujų idėjų, meninės raiškos formų atsiradimą“, kas sukuria prielaidas viešojo meno iniciatyvoms. Kultūros finansavimo pokytis 2024–2027 m., esantis 5 paveiksle, atspindi šiai sričiai teikiamą prioritetą savivaldybės biudžete.

Programos finansavimo pokytis 2024–2027 m., tūkst. Eur

5 pav. Kultūros programos finansavimo pokytis 2024–2027 m

Šaltinis: Šiaulių miesto savivaldybė, 2025–2027 m. *Strateginio veiklos plano ir biudžeto pristatymas*

Lentelėje 8 pateikta informacija parodo skirtumus tarp analizuotų dokumentų. Strateginis veiklos planas 2023–2025 (2023) orientuojamas į kultūros paslaugų prieinamumo gerinimą ir kultūros įstaigų veiklos tęstinumą, todėl jame dominuoja praktiniai sprendimai, kurie užtikrina kasdienę kultūros paslaugų kokybę. Tuo tarpu strateginio plėtros plano projektas 2025–2033 (2023) kultūrą sieja su ilgalaikio miesto raida, akcentuodamas infrastruktūros plėtrą ir kultūrinės aplinkos gerinimą, o ne atskiras kultūros veiklas. Naujausias 2025–2027 metų strateginio veiklos plano projektas (2025) detalizuoja artimiausio laikotarpio veiksmus ir išskiria kultūrinio aktyvumo didinimą bei infrastruktūros priežiūrą kaip pagrindinius kultūros programos uždavinius. Nors viešasis menas nėra viename dokumente nėra įvardytas kaip savarankiška kryptis, veiklų įgyvendinimas viešosiose erdvėse rodo, kad savivaldybė jį suvokia kaip priemonę stiprinti miesto kultūrinę aplinką ir skatinti gyventojų įsitraukimą.

Šiaulių miesto kultūros politikos teisinio ir strateginio pagrindo analizė

Tema	Dokumentai	Pagrindinės nuostatos ir jų sąsaja su viešuoju menu
Savivaldybių kultūrinės funkcijos	LR vietos savivaldos įstatymas (1994)	Savivaldybėms priskiriama pareiga organizuoti kultūrinę veiklą ir puoselėti etninę kultūrą. Taip pat svarbu sudaryti sąlygas gyventojams dalyvauti kultūriniame gyvenime. Ši nuostata suteikia pagrindą kultūros programoms ir formuoja savivaldybės atsakomybę, įskaitant veiklas viešosiose erdvėse bei viešojo meno projektus.
Kultūros politikos prioritetai savivaldybėje	Šiaulių miesto savivaldybės strateginis veiklos planas 2023–2025 (2023)	Kultūra įvardijama kaip viena iš savivaldybės prioritetų. Plane daug dėmesio skiriama kultūros paslaugų prieinamumui ir kultūros įstaigų stiprinimui. Įvardijamos ir kultūrinės iniciatyvos, kurios gali vykti viešosiose erdvėse. Tai sudaro sąlygas gyventojų įsitraukimui, nors viešasis menas nėra išskirtas kaip atskira kryptis.
Ilgalaikė kultūros plėtra ir miesto tapatumo stiprinimas	Šiaulių miesto 2025-2033 metų strateginis plėtros planas (2024)	Dokumente kultūros plėtra siejama su miesto tapatumo stiprinimu. Daug dėmesio skiriama infrastruktūros gerinimui ir miesto aplinkos kokybei. Kultūrinės veiklos bei viešųjų erdvių aktyvinimas prisideda prie miesto įvaizdžio. Viešasis menas laikomas viena iš priemonių, stiprinančių ryšį tarp miesto kultūrinės aplinkos ir identiteto.
Kultūros priemonės ir finansavimas	Šiaulių miesto savivaldybės strateginis veiklos planas 2025–2027 (2025); Šiaulių miesto 2025–2027 m. strateginio veiklos plano ir biudžeto projektai (2025)	Dokumentuose nurodomos kultūros programų priemonės, uždaviniai ir finansavimo kryptys. Numatomos veiklos apima infrastruktūros priežiūrą, kultūrinio aktyvumo skatinimą ir meninės raiškos plėtimą. Šios priemonės sudaro pagrindą viešojo meno iniciatyvoms.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis nurodytais dokumentais.

Informacija lentelėje parodo, kad Šiaulių miesto savivaldybės dokumentuose kultūra išlieka viena iš svarbiausių veiklos sričių. Skirtingi dokumentai akcentuoja kultūros paslaugų prieinamumą, infrastruktūros stiprinimą ir gyventojų dalyvavimą kultūriniame gyvenime. Juose minimos ir kultūrinės veiklos viešosiose erdvėse, kas rodo, kad savivaldybė kultūrą sieja su miesto viešųjų erdvių aktyvinimu. Nors viešasis menas nėra įvardytas kaip atskira strateginė kryptis, kultūros programose matyti, kad tokios iniciatyvos suprantamos kaip miesto kultūrinės aplinkos dalis, galinti stiprinti miesto įvaizdį ir skatinti bendruomenių įsitraukimą.

3.1.3. Viešojo meno projektų įgyvendinimo administraciniai principai

Pagal Šiaulių miesto mero potvarkiu patvirtintą Viešųjų ilgalaikių išorinės dailės kūrinių įrengimo Šiaulių miesto savivaldybės viešosiose vietose tvarkos aprašą (2025) viešojo meno projektų administravimas savivaldybėje organizuojamas pagal aiškią prašymų teikimo, tikrinimo, derinimo ir įrengimo procedūrą. Apraše nustatyta, kad iniciatorius, siekiantis įrengti ilgalaikį išorinės dailės kūrinių savivaldybės viešojoje vietoje, Savivaldybės administracijos Asmenų aptarnavimo skyriui pateikia nustatytos formos prašymą ir viešojo ilgalaikio išorinės dailės kūrinio projektinį pasiūlymą 7 punktas. Projektinį pasiūlymą sudaro aiškinamasis raštas, kuriame aprašoma kūrinio idėja ir pasirinktos vietos pagrindimas, vizualiniai sprendiniai, konstrukcijos ir medžiagiškumo aprašymas bei suprojektuota kūrinio vieta topografiniame plane 8.1.1 - 8.1.4 punktai. Apraše taip pat numatyta, kad tais atvejais, kai kūrinys planuojamas kultūros paveldo teritorijoje ar valstybinėje žemėje, būtini papildomi derinimai su Kultūros paveldo departamento Šiaulių teritoriniu skyriumi ir Savivaldybės

administracijos Žemės valdymo skyriumi 8.3 - 8.4 punktai, o jeigu kūrinio įrengimui privalomas statybą leidžiantis dokumentas - pateikiama jo kopija 8.5 punktas. Pirminį pateiktų dokumentų patikrinimą atlieka Savivaldybės administracijos Miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus specialistas, kuris vertina dokumentacijos išsamumą ir projektinių sprendinių atitiktį Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo reikalavimams 9 punktas. Šio skyriaus vaidmuo viešojo meno projektų administravimo procese apibrėžiamas ir Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus nuostatuose (2025), kuriuose nustatyta, kad skyrius organizuoja urbanistinių erdvių ir viešųjų mažosios architektūros kūrinių projektų rengimą bei derinimą, vykdo šių projektų stebėseną ir organizuoja viešųjų mažosios architektūros kūrinių idėjų konkursus 5.3, 6.3, 6.8, 6.9 punktai. Taipogi Viešųjų ilgalaikių išorinės dailės kūrinių įrengimo Šiaulių miesto savivaldybės viešosiose vietose tvarkos apraše (2025) nustatyta, kad Savivaldybės vyriausiasis architektas įvertina projektą vadovaudamasis Architektūros įstatymo nuostatomis 10 punktas, o Miesto ūkio ir aplinkos skyrius tikrina, ar projektas netrukdytų bendrojo naudojimo teritorijų priežiūrai ir ar atitinka Kelių įstatymo reikalavimus 11 punktas. Jeigu pateikti dokumentai yra neišsamūs, iniciatorius informuojamas apie būtinybę pateikti patikslinimus 12-13 punktai, o gavus teigiamas atsakingų institucijų išvadas, Miesto plėtros ir paveldosaugos skyrius per nustatytą terminą pateikia iniciatoriui pranešimą, kad prašymas tenkinamas ir projektas suderintas, arba nurodo priežastis, dėl kurių prašymui nepritarta 14-15 punktai.

Viešojo meno projektų įgyvendinimą Šiauliuose papildo ir nacionalinio lygmens Susitarimas dėl meno ir dizaino viešosiose erdvėse (2022), kuriame nustatomi bendrieji principai, taikomi meno integravimui į viešąją aplinką. Dokumente minima viešųjų erdvių kultūrinė ir socialinė reikšmė bei akcentuojama, kad meno kūriniai prisideda prie jų kokybės ir visuomenės kultūrinio ugdymo. Pagal susitarimo 1 punktą šalys sutaria, kad planuojant viešosios paskirties pastatų statybą ar rekonstravimą turi būti įvertinama galimybė numatyti lėšas meno ar dizaino kūriniams. 2 punkte detalizuojama, kad priėmus tokį sprendimą kūriniai turi būti įsigijami viešo konkurso būdu, o konkursinių pasiūlymų vertinime turi dalyvauti profesionalūs meno vertintojai ir, kad būtų įtraukta vietos bendruomenė 2.2 punktas, taip pat negali būti ribojamos kūrinių išraiškos priemonės 2.3 punktas. Be to, susitarime numatyta pareiga užtikrinti sukurtų kūrinių eksponavimą viešosiose, visiems prieinamose erdvėse 2.4 punktas. Kultūros ministerija įsipareigoja koordinuoti susitarimo įgyvendinimą ir konsultuoti dalyvaujančias institucijas 5.1–5.2 punktai, o įgyvendinant viešosios paskirties pastatų projektus užtikrinti iki 1 procento statybos sąmatos lėšų skyrimą meno kūriniams 5.3 punktas.

Viešojo meno projektų administravimas Šiauliuose yra susijęs su Architektūros skyriaus nuostatomis (2025), kuriuose nustatytos skyriaus funkcijos tiesiogiai susijusios su miesto viešųjų erdvių formavimu ir meninių sprendimų derinimu. Dokumente minima, kad skyrius planuoja miesto teritorijų vystymą, formuoja urbanistinę ir architektūrinę aplinką bei koordinuoja teritorijų planavimo procesus. Nuostatuose nustatyta, kad savivaldybės vyriausiasis architektas, vadovaudamasis Architektūros įstatymu, vertina projektinius pasiūlymus, teikia pritarimus statinių architektūrinėms ir urbanistinėms koncepcijoms bei dalyvauja architektūrinių konkursų komisijose 6.2.1-6.2.5 punktai. Šios funkcijos yra tiesiogiai susijusios su viešojo meno projektų įgyvendinimu, nes dailės kūriniai, įrengiami viešosiose vietose, vertinami kaip miesto erdvinės struktūros dalis ir turi atitikti urbanistinės aplinkos kokybės reikalavimus. Skyrius taip pat derina projektinius pasiūlymus, užtikrina jų viešinimą, nagrinėja gyventojų prašymus ir koordinuoja projektų derinimą su paveldosaugos institucijomis, kai meniniai objektai numatomi kultūros paveldo teritorijose.

Siekiant apibendrinti viešojo meno projektų administravimą reglamentuojančias nuostatas ir parodyti jų tarpusavio ryšius, 9 lentelėje pateikiama dokumentų analizė, parodant pagrindinius administravimo principus.

9 lentelė

Dokumentai, reglamentuojantys viešojo meno projektų administravimą Šiauliuose

Tema	Dokumentai	Pagrindinės nuostatos ir jų sąsaja su viešojo meno projektais
Projektų inicijavimas ir derinimas	Viešųjų ilgalaikių išorinės dailės kūrinių įrengimo Šiaulių miesto savivaldybės viešosiose vietose tvarkos aprašas (2025)	Aprašas nurodo, kokius dokumentus turi pateikti iniciatorius. Jame taip pat apibrėžiama, kada reikalingi papildomi derinimai paveldo teritorijose ar valstybinėje žemėje. Dokumentas aiškiai nusako projektų tikrinimo tvarką, kad visi viešojo meno projektai būtų vertinami pagal vienodus administracinius reikalavimus.
Paveldo apsauga ir techninių projektų tikrinimas	Šiaulių miesto savivaldybės administracijos miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus nuostatai (2025)	Nuostatuose nurodyta, kad skyrius koordinuoja projektų rengimą ir tikrina jų atitiktį paveldo apsaugos bei urbanistinės aplinkos reikalavimams. Skyrius taip pat vykdo derinimus ir stebėseną. Šios funkcijos ypač svarbios viešojo meno projektams, planuojamiems kultūros paveldo teritorijose ar kitose jautriose miesto vietose.
Urbanistinės ir architektūrinės kokybės užtikrinimas	Šiaulių miesto savivaldybės administracijos architektūros skyriaus nuostatai (2025)	Architektūros skyrius atsakingas už teritorijų planavimą ir architektūrinių sprendinių vertinimą. Savivaldybės vyriausiasis architektas vertina projektus, atsižvelgdamas į jų santykį su miesto aplinka, ir dalyvauja konkursų komisijose. Tai svarbu ir viešojo meno iniciatyvoms, nes kūriniai tampa miesto erdvės dalimi.
Meno integravimo principai viešosiose erdvėse	Susitarimas dėl meno ir dizaino viešosiose erdvėse (2022)	Susitarime įtvirtinti principai, skatinantys numatyti lėšas meno kūriniams ir organizuoti viešus konkursus. Taip pat akcentuojama profesionalų ir bendruomenės įsitraukimas. Dokumente akcentuojamas sukurtų kūrinių prieinamumas ir jų eksponavimas viešosiose erdvėse

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis nurodytais dokumentais.

Lentelėje apibendrintos nuostatos rodo, kad viešojo meno projektų administravimas Šiauliuose grindžiamas kelių tarpusavyje susijusių dokumentų visuma. Kiekvienas dokumentas reglamentuoja atskirus proceso etapus - nuo projektų inicijavimo ir derinimo iki architektūrinės, urbanistinės ir paveldosaugos kokybės užtikrinimo. Tokia struktūra rodo, kaip skirtingos savivaldybės funkcijos susijungia į bendrą viešojo meno projektų įgyvendinimo tvarką.

3.1.4. Dokumentų įžvalgų apibendrinimas

Analizuojant nacionalinio ir savivaldybės lygmens dokumentus matyti, kad viešojo meno projektų įgyvendinimo procesą Šiauliuose formuoja keli tarpusavyje susiję politikos, strategijos ir administracinio reguliavimo veiksniai. Nacionaliniai dokumentai tokie kaip LR kultūros politikos pagrindų įstatymas (2024); Lietuvos kultūros politikos gairės (2010); Strategija „Kultūra 2030“ (2019) nustato bendrą kultūros politikos kryptį, akcentuodami kultūros prieinamumą, kūrybiškumo skatinimą, viešųjų erdvių svarbą ir gyventojų įsitraukimą. Remiantis šiomis nuostatomis savivaldybė gali formuoti kultūros politiką ir nustatyti, kaip viešasis menas gali prisidėti prie aplinkos kokybės ir kultūrinio gyvenimo stiprinimo. Savivaldybės dokumentuose

tokiuose kaip Šiaulių miesto strateginiuose veiklos ir plėtros planuose 2023–2025 ir 2025–2027, kultūros politikos kryptys detalizuojamos, siekiant plėtoti miesto kultūrinę infrastruktūrą, gerinti viešųjų erdvių kokybę ir stiprinti gyventojų kultūrinį dalyvavimą. Nors viešasis menas nėra išskiriamas kaip savarankiška strateginė kryptis, šios nuostatos sudaro prielaidas jo plėtrai ir integravimui į urbanistinę bei kultūrinę miesto politiką.

Administracinę viešojo meno projektų įgyvendinimo tvarką lemia Viešųjų ilgalaikių išorinės dailės kūrinių įrengimo tvarkos aprašas (2025), kuris nurodo projekto teikimo, vertinimo, derinimo ir įgyvendinimo procesą. Tvarkos apraše įvardijamos iniciatoriaus pareigos, miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus, vyriausiojo architekto ir kitų padalinių funkcijos. Kartu su Architektūros skyriaus nuostatais (2025) ir Miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus nuostatais (2025) rodo, kaip šie padaliniai dalyvauja vertinant projektinių sprendinių pagrįstumą, užtikrinant urbanistinių ir paveldosaugos reikalavimų įgyvendinimą. Nacionalinis susitarimas dėl meno ir dizaino viešosiose erdvėse (2022) papildomai suformuoja bendruosius principus, susijusius su konkursų organizavimu, profesionalų dalyvavimu ir kūrinių prieinamumu, taip sustiprindamas pagrindą savivaldybės sprendimams.

Šių dokumentų visuma rodo, kad viešojo meno politika Šiauliuose formuojama remiantis trijų lygių sąveika: 1) nacionalinės kultūros politikos nuostatos apibrėžia kultūros sektoriaus prioritetus ir vertybines kryptis, 2) savivaldybės strateginiai dokumentai nustato vietos kultūros politikos tikslus ir planuojamus veiksmus, o 3) administraciniai dokumentai reguliuoja, kaip realiai vykdomas viešojo meno projektų derinimas ir įgyvendinimas. Siekiant aiškiai atskleisti, kaip dokumentai tarpusavyje jungiasi ir kokias temas jie apima, lentelėje 10 pateikiama teminė dokumentų analizė.

10 lentelė

Dokumentų analizė pagal temas

Tema	Dokumentai	Esminiai aspektai
Kultūros politikos principai	LR kultūros politikos pagrindų įstatymas (2024); Lietuvos kultūros politikos gairės (2010); Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“ (2019)	Nacionaliniu lygmeniu formuojami kultūros politikos principai, kuriuose išskiriamas kultūros prieinamumas, visuomenės įsitraukimas ir kūrybiškumo skatinimas. Dokumentuose taip pat pabrėžiama viešųjų erdvių ir kultūros infrastruktūros reikšmė, sudarant sąlygas savivaldybių kultūrinei veiklai.
Savivaldybės kultūros politikos kryptys	Šiaulių miesto savivaldybės strateginis veiklos planas 2023–2025 (2023); Šiaulių miesto 2025–2033 strateginis plėtros planas (2024); Šiaulių miesto savivaldybės strateginis veiklos planas 2025–2027 (2025); Šiaulių miesto 2025–2027 m. strateginio veiklos plano ir biudžeto projektai (2025)	Dokumentuose nustatomi kultūros plėtros prioritetai: viešųjų erdvių kokybės gerinimas, miesto identiteto stiprinimas, kultūrinės veiklos skatinimas ir bendruomenių įtraukimas. Tai sudaro savivaldybės politikos pagrindą viešojo meno iniciatyvoms.
Viešojo meno projektų administravimo procesai	Viešųjų ilgalaikių išorinės dailės kūrinių įrengimo tvarkos aprašas (2025)	Apraše pateikiama viešojo meno projektų administravimo schema: prašymų teikimas, projektinių pasiūlymų vertinimas, derinimai ir priimami sprendimai. Akcentuojamas Miesto plėtros ir paveldosaugos skyrių, vyriausiojo architekto ir kitų padalinių vaidmuo.
Architektūros ir urbanistikos reikalavimai	Įsakymas dėl architektūros ir dizaino plėtros gairių patvirtinimo (2015); Šiaulių miesto savivaldybės	Dokumentuose nurodomi architektūrinės kokybės kriterijai ir viešųjų erdvių formavimo principai. Vyriausiojo architekto

	administracijos architektūros skyriaus nuostatai (2025)	vaidmuo ypač svarbus priimant sprendimus dėl miesto viešųjų erdvių ir objektų derinimo.
Paveldosaugos reikalavimai	LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (1994); Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus nuostatai (2025)	Dokumentuose nurodoma savivaldybės pareiga užtikrinti, kad viešojo meno projektai atitiktų paveldo apsaugos reikalavimus. Projektų derinimo tvarka nustatoma atsižvelgiant į kultūros paveldo teritorijas.
Bendruomenių įtraukimo ir kokybės principai	Susitarimas dėl meno ir dizaino viešosiose erdvėse (2022); LR vietos savivaldos įstatymas (1994)	Dokumentuose akcentuojami visuomenės dalyvavimo ir kūrybinių iniciatyvų skatinimo principai. Susitarime pabrėžiama bendruomenių dalyvavimas vertinant projektus, dalyvavimas konkursų procesuose ir viešojo meno kūrybinių prieinamumo užtikrinimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis nurodytais dokumentais.

Lentelėje pateikta dokumentų analizė parodo, kad viešojo meno projektų įgyvendinimą lemia įvairių politikos ir administravimo sričių tarpusavio sąveika, o kiekvienas dokumentas prisideda prie skirtingų, tačiau tarpusavyje susijusių viešojo meno valdymo aspektų suvokimo.

Apibendrinus dokumentų analizę matyti, kad viešojo meno projektų įgyvendinimo sistema Šiauliuose remiasi teisiniu ir administraciniu pagrindu, tačiau tarp dokumentų išryškėja ir tam tikri neatitikimai. Nacionaliniai dokumentai daug dėmesio skiria kultūros prieinamumui, bendradarbiavimui ir visuomenės įsitraukimui, tačiau savivaldybės strateginiuose dokumentuose šios nuostatos parodomos ne taip aiškiai. Nors kultūra įvardijama kaip prioritetinė sritis, viešasis menas nėra atskirai apibrėžtas, todėl jo įgyvendinimas labiau siejamas su bendresniais kultūros ir urbanistinės plėtros tikslais. Administraciniai dokumentai nustato derinimo procesą. Tačiau šis procesas orientuota į techninius reikalavimus, o ne į bendruomenių įtraukimą. Bendruomenių dalyvavimas dokumentuose aptariamas fragmentiškai, nors nacionalinės politikos lygmeniu įvardijamas kaip reikšmingas principas. Tai rodo, kad praktikoje gyventojų įtraukimas dar nėra nuosekliai integruota viešojo meno projektų dalis. Apibendrinus dokumentų analizę rodo, kad dokumentai sukuria teisinį pagrindą viešojo meno įgyvendinimui, tačiau bendradarbiavimo aspektai lieka mažai išplėtoti. Šios išvalgos svarbios interviu analizei, kurioje bus galima pamatyti, kaip dokumentuose numatytos nuostatos veikia realiose situacijose.

3.2. Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo įgyvendinant viešojo meno projektus interviu analizės rezultatai

3.2.1. Savivaldybės ir jai pavaldžių kultūros įstaigų vaidmenų pasidalijimas įgyvendinant viešojo meno projektus

Atlikus pusiau struktūruotų interviu analizę, buvo atskleisti viešojo meno projektų inicijavimo ir planavimo proceso savybės Šiaulių miesto savivaldybėje bei skirtingų proceso dalyvių vaidmenys. Šiame tyrime vietos bendruomenė suprantama kaip konkrečioje teritorijoje veikiantys ir su ja susiję asmenys bei grupės, tarp jų - vietos menininkai, dalyvaujantys viešojo meno projektų inicijavimo ir įgyvendinimo procesuose. Informantų pateikti duomenys parodė, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas apima kelis tarpusavyje susijusius etapus, kuriuose dalyvauja savivaldybės administracija, pavaldžios kultūros įstaigos, vietos bendruomenė ir kitos suinteresuotos šalys. Analizuojant interviu duomenis buvo išskirtos **trys pagrindinės kategorijos: projektų inicijavimas, sprendimų priėmimo procesas ir projektų planavimo procesas**, kurios detalizuojamos atitinkamomis subkategorijomis. Tyrimo rezultatai rodo, kad projektų inicijavimas gali vykti skirtingais lygmenimis, tačiau galutiniai sprendimai dažniausiai priimami instituciniame

lygmenyje, o sprendimų priėmimo ir planavimo etapuose reikšmingą vaidmenį atlieka administraciniai ir formalūs reikalavimai. Apibendrinti pusiau struktūruotų interviu analizės rezultatai pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė

Viešojo meno projektų inicijavimo ir planavimo aspektų identifikavimas

Kategorija	Subkategorija	Citatos
Projektų inicijavimas	Projektų inicijavimas savivaldybės lygmeniu	„Buvo keli projektai, kai iniciatyva atėjo iš pačios savivaldybės, o mes buvome daugiau tarpininkai, padedantys patarti, kaip tą projektą įgyvendinti“ (P3). „Kadangi esame <...>, turime <...> ir kartu su jomis ieškome galimybių rasti finansavimą, idėjas ir jas realizuoti, kad miestas būtų įdomus, savitas ir patrauklus“ (A1). „Mes turime savo tvarkos aprašą, pagal kurį bet kas gali pasiūlyti meno kūrinį, jeigu tik yra, kas pasirengę jį įrengti ar nori padovanoti miestui“ „<...> Esame kvietę gyventojus pasiūlyti idėjų, bet gyventojai ne itin įsitraukė <...> (A2).
	Projektų inicijavimas per pavaldžias kultūros įstaigas	„Dažniausiai mane pakviečia <...>, jie jau būna parengę projektą ir gavę finansavimą, o aš prisijungiu kaip menininkė, <...>, , bet pats iniciavimas vyksta per instituciją“ (M1). „<...> dažniausiai dalyvauju tuose, kuriuos organizuoja organizacijos ar įstaigos, nes jos atlieka tą dalį, susijusią su leidimais, derinimais ir visa administracine puse <...>“ (M2). „Dažniausiai mane pasiekia <...> ar organizatorius, jie pasako biudžetą, aplinkybes ir tada aš pasiūlau kūrybinį sprendimą, o pats iniciavimo ir administravimo procesas vyksta ne per mane“ (M3). „<...> prisidedame prie meno projekto kūrimo, menininkų paieškų, techninio projektų įgyvendinimo bei viešųjų pirkimų ir esame tarsi tarpininkai tarp menininkų bei administracijos“ (P1). „Mes organizuojam viešų erdvių meno projektus <...>, patys ieškom sienų, derinam leidimus ir kviečiam menininkus, o pats procesas vyksta per kultūros įstaigą“ (P2). „<...> esame tie, kurie inicijuojam viešojo meno projektus <...> reikšminga dalis mieste esančių kūrinių yra būtent mūsų inicijuoti ir sukurti“ (P3). „<...> per sutartį įpareigojame kultūros įstaigą įgyvendinti pasiūlytus meno projektus, o pati įstaiga ieško vietų, menininkų ir organizuoja visą procesą“ (A1). „<...> čia labai daug padarė, nes kartais geriau kreiptis į srities ekspertus, o ne daryti atviras apklausas, kai reikia spręsti, kaip turi atrodyti konkretūs objektai viešojoje erdvėje“ (A2).
	Viešojo meno projektų inicijavimas vietos bendruomenės lygmeniu	„Pati iniciatyvos beveik nesiimu, dažniau dalyvauju jau paruoštuose projektuose, kuriuos organizuoja kultūros įstaigos, todėl menininko iniciatyva čia nėra pagrindinis veiksnys“ (M1). „Pati dažniausiai neinicijuojau projektų, nes procesas reikalauja daug laiko ir biurokratinių procedūrų, todėl menininko iniciatyva dažniausiai lieka antrame plane“ (M2). „Aš labiau laikiu pasiūlymų, pats į savivaldybę su projektais neinu, nes mano kūryba gali vykti ir be institucijų, o viešojo meno projektai dažniausiai atsiranda tada, kai kažkas pakviečia“ (M3). „Būna atvejų, kai pats menininkas ateina su idėja ir sako, kad nori įgyvendinti kūrinį, tada kartu mąstome, kur būtų galima gauti sieną ir kaip tą idėją pritaikyti konkrečiai vietai“ (P2). „<...> pats menininkas kreipiasi su idėja ir sako, kad nori įgyvendinti kūrinį, tada mes padedame suderinti vietą, leidimus ir įgyvendinimą“ (P3). „Jeigu menininkas pats įsitraukia ir pateikia idėją, tuomet jis turi kreiptis į savivaldybę ir derinti būtent dėl sienos, dėl piešinių ir jų turinio“ (A1). „Tai buvo <...> iniciatyva, o mes, kaip savivaldybė, išduodame leidimą ir, jei reikia, padedame techniniais dalykais.“ <...> „<...> Šį užrašą jau savo lėšomis ir savo iniciatyva pridėjo pastato savininkas – jam patiko, ką pradėjome, ir jis norėjo užbaigti vaizdą iki galo.“ (A2).
Sprendimų priėmimo procesas	Galutinių sprendimų priėmimas	„Meno projektus, kuriuos inicijuoja kultūros įstaiga <...> gali patvirtinti arba atmesti“ (P1). „Kai jau turim sienos savininkų sutikimus, tada su tais dokumentais krepiamės į savivaldybę ir ji arba patvirtina, kad galima

	savivaldybės lygmeniu	įgyvendinti kūrinį, arba atmeta“ (P2). „Kai jau suderiname vietą ir menininko pasiūlymus, tada dokumentai teikiami savivaldybei, kuri pritaria arba ne tam sprendimui“ (P3). „Kai pasiūlymas pateikiamas savivaldybei, jis yra derinamas ir vertinamas, kad nebūtų netinkamo turinio ir kad atitiktų viešosios erdvės reikalavimus“ (A1) „Labai daug funkcijų atlieka Kultūros taryba. Ji sudaryta ir iš savivaldybės tarnautojų, ir iš muziejų direktorių ir kitų. Savivaldybė dalyvauja ir finansavimo, ir administravimo, ir idėjų generavimo procesuose, nebent tai yra gatavas pasiūlymas. Bet iš esmės savivaldybė yra laisva manevruoti ir gali dalyvauti visame procese.“ (A2)
	Dalyvavimo galimybės sprendimų priėmimo procese	„Aš galiu pateikti kelis eskizus ar idėjų variantus, tačiau galutinis sprendimas, kuris bus pasirinktas ir įgyvendintas, priimamas institucijų lygmeniu, o ne mano pačios“ (M1). „Sprendimų priėmime dalyvauju tiek, kiek galiu koreguoti eskizus ar pasiūlymus, tačiau galutiniai sprendimai priimami ne mano, o institucijų“ (M2). „Dažniausiai visi sprendimai būna padaryti dar iki man ateinant, o aš jau ateinu įgyvendinti, pats stengiuosi nedalyvauti sprendimų priėmimo procese ir labiau lieku vykdytojo pozicijoje“ (M3). „Su sienos šeimininkais ir konkrečia vietos bendruomene yra komunikuojama, parodomi eskizai, kartais būna ir pakeitimų, bet platesnio miesto mastu sprendimai nėra priimami balsavimo būdu“ (P2). „Sprendimus, kokį menininką kviešti ir koks kūrinys galėtų atsirasti, priimame mes patys, nes neturime tarybų ar bendrų posėdžių su bendruomenėmis dėl kiekvieno kūrinio“ (P3). „Per dalyvaujamąjį biudžetą bet kuris gyventojas gali pasiūlyti savo idėją. Kai ateina balsavimo etapas, žmonės noriai balsuoja, tačiau iki tol idėjų pateikiama labai nedaug. Todėl sprendimų priėmimas vis tiek vyksta pagal nustatytą tvarką ir ekspertinius vertinimus.“ (A2)
Projektų planavimo procesas	Planavimo procedūrų ir terminų nustatymas	„Nuo pirmųjų pokalbių iki įgyvendinimo dažniausiai praeina keli mėnesiai, pats piešimas trunka trumpai, bet visas pasiruošimo etapas, <...> derinimai ir planavimas užima daugiausia laiko“ (M1). „Procesas labai priklauso nuo finansavimo – jeigu finansavimas negaunamas, visas projektas nutrūksta, o jeigu patvirtinamas, tada komunikacija, pirkimai ir planavimas gali trukti nuo kelių dienų iki mėnesio ar net ilgiau“ (M2). „Jeigu keičiasi aplinkybės ar projektas sumažėja ar padidėja, tada manęs paklausia, ar galiu prisitaikyti, bet pats planavimo procesas vyksta anksčiau ir dažniausiai be mano aktyvaus įsitraukimo“ (M3). „Kartais, kol suderinami visi leidimai, tenka laukti mėnesį ar pusantrų, o tai reiškia, kad menininkui reikia perplanuoti savo laiką ir darbus“ (P2). „Gatvės meno projektai dažnai būna gana ekspromtu, nes viskas vyksta greitai. Tačiau kiti projektai planuojami iš anksto, o planavimo ir derinimo procesai užima daugiausia laiko.“ (A2)
	Administraciniai ir formalūs reikalavimai	„Didžioji administracinių reikalų dalis, tokie dalykai kaip leidimai ir derinimai, <...> tenka organizatoriams, o ne man kaip menininkei“ (M1). „Biurokratiniai dalykai, tokie kaip finansavimo eilutės keitimas, prašymai ir įvairūs derinimai, užima labai daug laiko ir dažnai tampa viena didžiausių projekto kliūčių“ (M2). „Su savivaldybe beveik nedirbu, visus leidimus ir dokumentus sutvarko <...> ar kuratoriai, aš pats stengiuosi kiek įmanoma vengti biurokratinių procesų“ (M3). „<...> atliekame projektų administravimą, susijusį su techniniu įgyvendinimu ir viešaisiais pirkimais“ (P1). „Visas procesas vyksta per elektronines sistemas, dokumentai teikiami per platformas, todėl kartais techniniai dalykai užtrunka ilgiau, negu pats kūrybinis procesas“ (P2). „Mes esame tie, kurie deriname leidimus, bendraujame su savininkais ir savivaldybe, o menininkui iš esmės reikia pateikti eskizą ir įgyvendinti kūrinį“ (P3). „<...> turi derinti projektą su savivaldybe, pateikti eskizus ir gauti leidimus“ (A1). „Su vyriausiuoju architektu turime gauti namo gyventojų leidimą, kad jie neprieštarauja. Jie gauna ne tik informaciją, bet ir iliustraciją, kaip tai atrodys. Be leidimų ir suderinimų viešojo meno projektai negali būti įgyvendinami.“ (A2)

Remiantis interviu duomenimis, Šiaulių miesto savivaldybėje viešojo meno projektų inicijavimo ir planavimo procesas turi apibrėžtą institucinę struktūrą, kurioje dalyvauja savivaldybė, jai pavaldžios kultūros įstaigos, vietos bendruomenė ir kiti suinteresuoti asmenys. Tyrimo duomenys rodo, kad viešojo meno projektų iniciatyvos gali kilti iš skirtingų proceso dalyvių – savivaldybės, pavaldžių kultūros įstaigų ir vietos bendruomenės, įskaitant vietos menininkus ir kitus suinteresuotus asmenis. Tačiau interviu analizė atskleidžia, kad nepriklausomai nuo pirminės idėjos kilmės, projektų įgyvendinimas visais atvejais yra susijęs su instituciniais, administraciniais ir formaliais reikalavimais, kurie lemia tolimesnę projekto eigą. Praktikoje šių procesų koordinavimas dažniausiai vyksta per savivaldybei pavaldžias kultūros įstaigas, kurios veikia kaip tarpininkės tarp kūrybinių iniciatyvų ir institucinių sprendimų. Tokį viešojo meno funkcionavimą viešojoje erdvėje Lubytė (2010) sieja su viešojo valdymo ir kultūros politikos rėmais, pabrėždama viešosios erdvės reguliavimo reikšmę.

Interviu analizė rodo, kad praktikoje viešojo meno projektų inicijavimas ir organizavimas dažniausiai vyksta per savivaldybei pavaldžias kultūros įstaigas, kurios yra atsakingos už projektų administravimą, leidimų derinimą, organizacinių procesų koordinavimą ir projektų įgyvendinimą. Menininkų pateikti duomenys rodo, jog jie dažniausiai įsitraukia į jau parengtus ar pradėtus projektus, kuriuose jų vaidmuo apsiriboja kūrybinio sprendimo pasiūlymu ir jo įgyvendinimu. Pats iniciavimo ir administravimo procesas, kaip nurodo informantai, vyksta instituciniu lygmeniu, o ne per menininkus. Šią situaciją Zebracki (2013) apibrėžia kaip būdingą šiuolaikiniam viešajam menui, kuris veikia kaip instituciškai organizuojamas kultūros procesas ir yra priklausomas nuo viešojo valdymo bei kultūros politikos sprendimų. Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad sprendimų priėmimas viešojo meno projektuose dažniausiai vyksta instituciniu lygmeniu. Net ir tais atvejais, kai iniciatyva kyla vietos bendruomenės iniciatyva, galutiniai sprendimai dėl projekto įgyvendinimo, jo vietos, turinio ir atitikties viešosios erdvės reikalavimams priimami per institucines procedūras. Interviu duomenys rodo, kad sprendimų priėmimo procese vietos bendruomenės, įskaitant menininkus, įtaka dažniausiai apsiriboja pasiūlymų, eskizų ar idėjų pateikimu. Tokį viešojo meno projektų valdymo modelį Citvarienė (2015) apibūdina kaip institucijų koordinuojamą procesą, kuriame menininkai ir kiti kūrybos proceso dalyviai veikia konsultavimo ar įgyvendinimo etapuose.

Analizuojant projektų planavimo procesą matyti, kad didžiausią reikšmę turi administraciniai ir formalūs reikalavimai, kurie lemia projekto trukmę, įgyvendinimo tempą ir menininkų įsitraukimo pobūdį. Interviu duomenys rodo, kad leidimų derinimas, finansavimo klausimai, viešieji pirkimai ir komunikacija su institucijomis užima didžiąją proceso dalį, o pats kūrybinis procesas dažnai tampa tik galutine ilgo planavimo etapo dalimi. Tokia situacija patvirtina teorinėje dalyje aptartą požiūrį, jog viešasis menas funkcionuoja ne tik kaip meninė, bet ir kaip administruojama praktika, kurioje kūryba įterpiama į iš anksto nustatytus viešojo valdymo rėmus (Lubytė, 2010; Zebracki, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad Šiaulių miesto savivaldybėje viešojo meno projektų inicijavimo ir planavimo procesas pasižymi apibrėžta institucine logika, kurioje pagrindinį vaidmenį atlieka savivaldybei pavaldžios kultūros įstaigos. Vietos bendruomenės, įskaitant menininkus, vaidmuo šiame procese išlieka reikšmingas kūrybiniu ir idėjiniu lygmeniu, tačiau sprendimų priėmimo ir planavimo kontrolė dažniausiai vyksta instituciniu lygmeniu. Tyrimo rezultatai patvirtina teorinėje dalyje aptartas išvalgas, jog viešasis menas viešojoje erdvėje yra neatsiejamas nuo viešojo valdymo ir kultūros politikos sprendimų.

Atsižvelgiant į interviu analizės metu matomą institucinę viešojo meno projektų įgyvendinimo logiką, svarbu išsamiau išskirti savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų vaidmenį praktiniame viešojo meno projektų inicijavimo, planavimo ir įgyvendinimo procese. Interviu duomenys leidžia išskirti šių įstaigų pagrindines funkcijas, susijusias su projektų koordinavimu, administracinių ir formalųjų procedūrų vykdymu, tarpininkavimu tarp menininkų, bendruomenių ir savivaldybės bei sprendimų ir finansavimo priklausomybe nuo institucinių sprendimų. Šios funkcijos apibendrinamos 12 lentelėje.

12 lentelė

Pavaldžių kultūros įstaigų vaidmens identifikavimas viešojo meno projektuose

Subkategorija	Citatos
Projektų koordinavimas	„Vieną organizavo <...>, o kitą – <...>.“ „Susitikimai vykdavo tiek nuotoliniu būdu, tiek gyvai. Organizatoriai pristatydavo projekto idėją, aš pateikdavau savo viziją.“ (M1) „<...>organizuojame viešųjų erdvių projektus<...>.“ (P2) „Viešojo meno projektai, kuriuose teko dalyvauti, dažniausiai buvo organizuojami įstaigų arba organizacijų.“ (M2) „<...> nustato kriterijus, teikia informaciją viešai, ieškodama tiek vietų kūrinių įgyvendinimui, tiek menininkų.“ (A1) „Mes esam tie projektų administratoriai ir vykdytojai.“ (P3) Daug daugiau iniciatyvos prisiima <...> jie paprasčiausiai prisiima tą atsakomybę.“ (A2)
Leidimų ir derinimų organizavimas	„Pirmiausia, reikia šeimnininko ir oficialaus leidimo <...>. Jeigu tai daugiabutis, neužtenka vieno parašo – reikia 51 % gyventojų sutikimo.“ (P2) „Jeigu vieta nebuvo numatyta, reikėjo ne tik idėją suderinti, bet ir gauti oficialius leidimus iš sienos savininkų ir savivaldybės.“ (M1) Jie atlieka visą biurokratinę dalį: leidimų gavimus, derinimus, dokumentaciją <...>Savivaldybė pati nebendruoja tiesiogiai su menininkais.“ (M2) „Jeigu yra namo savininkas – derinama su juo. Jeigu namas daugiabutis – gyventojams parodomas piešinys, koks bus ant jų sienos.“ (A1) „Mes prisiimam tą atsakomybę ir mes tvarkom leidimus <...>,Jeigu piešinys netenkina, mes derinam, perduodam pastabas menininkui ir vyksta tobulinimas.“ (P3) „Privalome gauti leidimą – namo gyventojų sutikimą, kad jie neprieštarauja, tada tas leidimas išduodamas <...>Viską reikia suderinti – ir su savininkais, ir su institucijomis“ (A2)
Tarpininkavimas	„Gauni leidimą raštišką iš sienos šeimnininko ar bendruomenės, su tuo sutikimu teikiamas prašymas savivaldybei.“ (P2) „<...> atstovai rinkosi iš mano pateiktų variantų <...>“ (M1) „Šita našta tenka <...> Jie dirba su menininkais ir palaiko kontaktus.“ (A1) „Menininkas komunikuoja su mumis, pateikdamas piešinius <...>tarpininkaujam tarp menininko ir savininko <...> perduodam pastabas menininkui ir tada vyksta procesas.“ (P3) „Su savivaldybe aš beveik visai nesu dirbęs, dažniausiai viskas eina per <...> Tam ir yra sukurtos pavaldžios įstaigos, kad sutvarkytų visus biurokratinius dokumentus, kad menininkui būtų lengviau.“ (M3) „Mes dirbam kartu su <...> ranka rankon <...> o mes padedam tu, kuo galim (A2)
Sprendimų ir finansavimo priklausomybė	„Tai, kas yra mūsų žinioje ir ką inicijuojame kartu su <...>, stengiamės finansuoti maksimaliai, <...> Jeigu projektas finansuojamas ir suderintas, mes prašome jį pristatyti visuomenei“ (A1) „Gali teikti, bet negauti finansavimo. Tai tada visas procesas ir nutrūksta.“ (M2) „Mes rašom projektą ir įsipareigojam, kiek kūrinių planuojam įgyvendinti<...>Jeigu projektas suderintas ir finansuojamas, tada jis vykdomas“ (P3)

Interviu duomenys atskleidžia, kad projektų koordinavimas yra viena pagrindinių savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų funkcijų viešojo meno projektuose. Informantų pasisakymai rodo, jog būtent šios įstaigos dažniausiai perima atsakomybę už viso proceso organizavimą – nuo pirminės idėjos aptarimo iki praktinio įgyvendinimo etapų. Projektų koordinavimas apima tiek vidinę komunikaciją tarp institucijų, tiek išorinę komunikaciją su menininkais ir kitais proceso dalyviais. Tokia praktika patvirtina teorinėje dalyje aptartą požiūrį, jog viešasis menas šiuolaikiniame mieste

veikia kaip instituciškai koordinuojamas procesas, kuriame kūrybinės iniciatyvos yra integruojamos į viešojo valdymo struktūras (Zebracki, 2013). Informantų duomenys taip pat rodo, kad pavaldžios kultūros įstaigos dažnai veikia kaip pagrindiniai projekto administratoriai, kuriems tenka atsakomybė už organizacinių sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą praktikoje. Menininkų pasisakymuose matyti, jog jų dalyvavimas dažniausiai prasideda jau koordinuotame projekte, kuriame pagrindiniai organizaciniai sprendimai būna priimti instituciniu lygmeniu. Ši situacija atitinka Lubytei (2010) būdingą viešojo meno sampratą, kurioje viešojo erdvė suvokiama kaip reguliuojama ir administruojama aplinka, reikalaujanti institucinio tarpininkavimo.

Analizuojant interviu duomenis išryškėja, kad leidimų ir derinimų organizavimas sudaro svarbią pavaldžių kultūros įstaigų veiklos dalį viešojo meno projektuose. Informantų pasisakymai rodo, jog viešojo meno projektų įgyvendinimas viešosiose erdvėse yra neatsiejamas nuo formalių procedūrų, kurios reikalauja skirtingų institucijų, pastatų savininkų ar vietos gyventojų sutikimo. Šių procedūrų koordinavimas dažniausiai nėra menininkų atsakomybė, o yra perimamas savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų. Tokia praktika patvirtina teorines išvagas, jog viešasis menas funkcionuoja teisinių, administracinių ir urbanistinių reglamentų kontekste (Lubytė, 2010). Duomenys rodo, kad pavaldžios kultūros įstaigos renka reikiamus sutikimus, organizuoja dokumentacijos parengimą, teikia pastabas menininkams ir užtikrina, kad projektas atitiktų nustatytus reikalavimus. Leidimų derinimo procesas, kaip nurodo informantai, dažnai yra ilgas ir kompleksiškas, todėl institucinis tarpininkavimas tampa būtina sąlyga projekto įgyvendinimui. Ši situacija atitinka Citvarienės (2015) aprašytą viešojo meno projektų valdymo modelį, kuriame institucijos veikia kaip pagrindiniai reguliuojantys ir koordinuojantys subjektai. Taipogi, interviu analizė rodo, kad pavaldžios kultūros įstaigos atlieka svarbų tarpininkavimo vaidmenį tarp menininkų, vietos bendruomenių ir savivaldybės. Informantų pasisakymai leidžia teigti, jog šios įstaigos perima komunikacijos funkciją, siekdamos sumažinti menininkų įsitraukimą į biurokratinis procesus. Toks tarpininkavimas leidžia suderinti kūrybinius sprendimus su institucinių struktūrų reikalavimais ir atitinka Zebracki (2013) aprašytą viešojo meno kaip tarpinstitucinės praktikos modelį. Interviu duomenys parodo, kad pavaldžių kultūros įstaigų veikla viešojo meno projektuose yra glaudžiai susijusi su sprendimų priėmimu ir finansavimo patvirtinimu instituciniu lygmeniu. Informantų pasisakymai rodo, jog projektų įgyvendinimas priklauso nuo to, ar sprendimai yra patvirtinti ir ar finansavimas yra užtikrintas.

Apibendrinant šiame poskyryje atliktą analizę, galima teigti, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas Šiaulių miesto savivaldybėje turi struktūruotą institucinį modelį, kuriame savivaldybės ir jai pavaldžių kultūros įstaigų vaidmenys yra tarpusavyje susiję, tačiau skirtingai pasiskirstę sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo lygmenyse. Interviu duomenys parodė, jog nors viešojo meno projektų iniciatyvos gali kilti iš skirtingų šaltinių - tiek savivaldybės, tiek pavaldžių kultūros įstaigų ar vietos bendruomenės, praktinis projektų įgyvendinimas visais atvejais yra įtraukiamas į institucinę sprendimų, planavimo ir administracinių procedūrų sistemą, kuri lemia tolimesnę projekto eigą. Tyrimo rezultatai rodo, kad būtent savivaldybei pavaldžios kultūros įstaigos praktikoje tampa pagrindine grandimi, per kurią vyksta viešojo meno projektų organizavimas, koordinavimas ir administravimas, apimantis leidimų ir derinimų procedūras, komunikaciją su menininkais, vietos bendruomenėmis ir savivaldybės administracija bei projekto įgyvendinimo kontrolę. Tokiu būdu šios įstaigos ne tik užtikrina sklandų projektų įgyvendinimą, bet ir veikia kaip tarpininkės tarp kūrybinių iniciatyvų ir institucinių sprendimų, integruodamos menines idėjas į viešąjį valdymą ir kultūros politiką.

Interviu analizė taip pat parodė, kad sprendimų priėmimo procesai viešojo meno projektuose yra susiję su finansavimo patvirtinimu ir formalių administracinių reikalavimų laikymusi, o galutinė sprendimų kontrolė dažniausiai išlieka instituciniu lygmeniu. Interviu duomenys rodo, jog pavaldžių kultūros įstaigų veikla šiuo aspektu yra orientuota ne į savarankišką sprendimų priėmimą, bet į institucinių sprendimų įgyvendinimą praktikoje, prisitaikant prie savivaldybės nustatytų prioritetų, finansavimo sąlygų ir procedūrinių reikalavimų. Vietos bendruomenių ir menininkų dalyvavimas šiame procese dažniausiai apsiriboja idėjinio ir kūrybinio lygmeniu, tuo tarpu sprendimų priėmimo, planavimo ir administracinės atsakomybės koncentracija išlieka savivaldybės ir jai pavaldžių kultūros įstaigų rankose. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas Šiaulių mieste grindžiamas instituciniu bendradarbiavimo modeliu, kuriame aiškiai atsiskiria sprendimų priėmimo ir vykdymo funkcijos: savivaldybė formuoja institucinį ir strateginį rėmą, o pavaldžios kultūros įstaigos užtikrina šių sprendimų įgyvendinimą, veikdamos kaip jungiamoji grandis tarp viešojo valdymo struktūrų ir kūrybinio proceso dalyvių.

3.2.2. Vietos bendruomenių įsitraukimo praktikos įgyvendinant viešojo meno projektus

Analizuojant pusiau struktūruotų interviu duomenis, siekta nustatyti, kaip vietos bendruomenės įsitraukia į viešojo meno projektų įgyvendinimą praktikoje. Tyrimo rezultatai rodo, kad bendruomenių dalyvavimas viešojo meno projektuose nėra vienodas ir pasireiškia skirtingomis formomis – nuo informacijos gavimo ir nuomonės išsakymo iki aktyvesnio įsitraukimo kūrybinio proceso metu. Interviu duomenys rodo, kad bendruomenių įsitraukimas dažniausiai formuojasi projekto įgyvendinimo metu, yra glaudžiai susijęs su viešojo meno matomumu viešojoje erdvėje bei tiesioginiu kontaktu su menininkais ar projekto organizatoriais. Toliau pateikiamoje 13 lentelėje apibendrinamos pagrindinės tyrimo metu identifikuotos vietos bendruomenių įsitraukimo praktikos.

13 lentelė

Vietos bendruomenių įsitraukimo formos viešojo meno projektuose

Kategorija	Subkategorija	Citatos
Informavimas	Informacijos pateikimas apie projektus	„Kadangi viešas kūrinys atsiranda viešoje erdvėje, natūraliai žmonės pro tą erdvę eina, reaguoja, klausia, domisi, kas čia vyksta.“ (M2) „Jeigu įeitumėte į savivaldybės puslapį, <...>, tai yra visa informacija – kokie meno kūriniai realizuoti, kur jie yra, pateikiama ir vizuali informacija <...> Bet kokių atveju<...> pristatoma visuomenei – savivaldybės svetainėje, spaudos konferencijose, taip pat yra vizualinė dalomoji medžiaga turizmo informacijos centre.“ (A1) „<...> vaikams vedamos edukacinės dirbtuvės, prieš tai supažindinant juos su viešuoju menu ir miesto viešojo meno kūriniais.“ (P2) „Mėnesį iki darbų pradžios pastatai ženklą – kas čia bus, kas čia įvyks. Tai pati efektyviausia priemonė, nes žmonės eidami pasižiūri.“ (A2) „Tie kūriniai pasakoja miesto istoriją, žmogui pasidaro įdomu, jis gali kažkuo daugiau pasidomėti, sužinoti.“ (P3)
	Informavimas internetu	„Yra sukurtas maršrutas, yra informacija internete, netgi audio gidas – galima savarankiškai eiti, klausytis ir sužinoti apie tuos meno kūrinius.“ (A1) „Labai daug kas išsprendžiama per socialinius tinklus – facebook keliamos vizualizacijos, informacija apie projektus <...> informacija tikrai pasiekia didelę dalį miesto gyventojų.“ (A2)

Konsultavimas	Vietos gyventojų nuomonės	„Buvo tikrai intensyvūs bendravimai su ta vietos bendruomene – žmonės siūlė, pasakojo istorijas, kas ten buvo nutikę toje erdvėje.“ (M1) „Žmonės eidavo, komentavo, klausdavo, domėjosi – tas reagavimas labiausiai pasimato tada, kai atliekamas pats darbas.“ (M2) „Žmonės komentuoja, sako, ką jiems primena piešinys, dalinasi savo pastebėjimais.“ (M3) „Jeigu namas daugiabutis, gyventojams parodomas piešinys – koks bus ant jų sienos.“ (A1) „Būtų atsižvelgta ir į jų kažkokią nuomonę – jeigu, tarkim, nepatinka spalva, kalbam su autoriumi <...> būna ir pakeitimų eskizuose.“ (P2) „Gyventojų įsitraukimas dažniausiai yra labai ribotas – į pristatymus ateina 10–20 žmonių, kartais ir mažiau.“ (A2) „Viešas kūrinys iš karto pasmerktas įvairioms nuomonėms, nes žmonės turi teisę komentuoti.“ (P3)
	Diskusijos ir susitikimai su bendruomene	„Tas momentas, kada tiesiogiai bendrauji akis į akį su ta vietos bendruomene, man buvo net svarbesnis negu pats kūrinys.“ (M1) „Tas piešimas vyko ilgai, ir tuo metu nuolat vykdavo pokalbiai su praeinančiais žmonėmis.“ (M2) „Didžioji dalis bendravimo vyksta tiesiog proceso metu, kai žmonės sustoja, kalbasi ir užduoda klausimus.“ (M3) „Diskusijos dažnai vyksta vietoje – kai atsiranda kūrinys, žmonės sustoja, klausia, diskutuoja, išsako savo požiūrį.“ (A1) „Vyko vieša ekskursija prie miesto viešojo meno kūrinių, kurios metu bendruomenės nariai galėjo pabendrauti su pačiu autoriumi ir užduoti klausimus, nes jis tuo metu piešė.“ (P2) „Pristatymų metu vyksta diskusijos, rodomos vizualizacijos, gyventojai gali užduoti klausimus.“ (A2) „Buvo situacijų, kai teko kviesti menotyrininkus ir filosofus, kad paaiškintų žmonėms, kaip skaityti tą kūrinių.“ (P3)
Praktinis įsitraukimas	Dalyvavimas kūrybinio proceso metu (stebėjimas)	„Kai esi toje vietoje kelias dienas, bendruomenė būna 100% įsitraukusi – stebi procesą, bendrauja, seka, kas vyksta.“ (M1) „Žmonės stebi visą procesą, ateina ne vieną kartą, mato, kaip darbas keičiasi.“ (M2) „Kai viešojoje erdvėje vyksta pats piešimo procesas, žmonės prieina, stebi, pasižneka, seka, kaip darbas keičiasi. Kažkas ateina ne vieną kartą.“ (M3) „Praeiviai mato visą kūrybos procesą, ne tik galutinį rezultatą.“ (P2) „Kai menininkas dirba vietoje, pats buvimas toje erdvėje pajudina bendruomenę – žmonės stebi, komentuoja.“ (P3)
	Aktyvus įsitraukimas į kūrybinę veiklą	„Ateidavo, atnešdavo kavos, pyragaičių, mandarinų – tas ryšys su bendruomene užsimezgė labai natūraliai. <...> Kartais leisdavau vaikams pabandyti piešti – tas įsitraukimas vyko natūraliai.“ (M1) „Buvo dvi merginos, kurios prisijungė prie piešimo ir su mumis tris dienas kartu piešė. Sutardavome laiką ir jos ateidavo padėti.“ (M3) „Menininkas duoda vaikams teptuką, kad jie patys pabandytų piešti.“ (P2)

Interviu duomenų analizė rodo, kad vietos bendruomenių įsitraukimas į viešojo meno projektus Šiaulių mieste dažniausiai formuojasi per kasdienes, neformalias sąveikas su kūrybiniu procesu viešojoje erdvėje. Lentelėje pateiktos bendruomenių įsitraukimo praktikos rodo, jog gyventojai dažniausiai tampa kūrybinio proceso stebėtojais ir dalyviais tuo metu, kai viešasis menas jau yra kuriamas, o ne sprendimų priėmimo etape. Bendruomenės įsitraukimas pasireiškia stebint kūrinio kūrimą, bendraujant su menininkais, dalyvaujant ekskursijose, edukacinėse veiklose ar spontaniškai įsitraukiant į kūrybinį procesą, pavyzdžiui, vaikams suteikiant galimybę pabandyti piešti. Šios praktikos nėra formaliai struktūruotos, tačiau jos leidžia bendruomenei tapti gyva viešojo meno proceso dalimi ir užmegzti tiesioginį santykį su kūriniu bei jo autoriumi. Duomenys taip pat rodo,

kad bendruomenių dalyvavimas dažniausiai apsiriboja kūrybinio proceso patyrimu ir socialine sąveika, o sprendimai dėl projekto turinio, vietos ar krypties išlieka instituciniame lygmenyje.

Toks bendruomenių įsitraukimo pobūdis atitinka teorinėje darbo dalyje aptartą viešojo meno sampratą, kurioje akcentuojama ne tik galutinio kūrinio reikšmė, bet ir pats kūrybos procesas bei jo metu susiformuojantys socialiniai ryšiai. Lacy (1995) viešąjį meną apibrėžia kaip procesą, kuriame meninė praktika persikelia į socialinę erdvę ir tampa bendravimo, patyrimo bei santykių kūrimo forma. Duomenys rodo, kad Šiaulių miesto viešojo meno projektuose būtent atviras kūrybinis procesas viešojoje erdvėje sudaro pagrindines sąlygas bendruomenių įsitraukimui - gyventojai stebi kūrinio atsiradimą, domisi jo eiga, užmezga neformalius pokalbius su menininkais ir dalyvauja edukacinėse ar pažintinėse veiklose. Tokiu būdu bendruomenės įsitraukimas formuojasi ne per formalius sprendimų priėmimo būdus, bet per tiesioginį buvimą procese ir kasdienę sąveiką su kūryba bei jos autoriumi. Interviu duomenys taip pat rodo, kad bendruomenių vaidmuo šiuose procesuose dažniausiai išlieka ribotas sprendimų priėmimo lygmeniu, tačiau kartu išlaiko reikšmingą socialinę ir simbolinę vertę. Citvarienė (2015) pažymi, jog bendruomeninio meno projektuose dažnai siekiama stiprinti bendruomenės ryšius, skatinti dialogą ir kurti bendrą patirtį, net ir tais atvejais, kai bendruomenė neturi realios galios daryti įtaką pagrindiniams projekto sprendimams. Interviu duomenys patvirtina šią įžvalgą – nors sprendimai dėl viešojo meno projektų vietos, turinio ar krypties dažniausiai priimami instituciniu lygmeniu, bendruomenių dalyvavimas kūrybinio proceso metu prisideda prie emocinio ryšio su vieta formavimo, stiprina bendruomeniškumo jausmą ir skatina gyventojų santykį su viešąja erdve. Tokiu būdu viešasis menas veikia ne tik kaip vizualinis miesto elementas, bet ir kaip socialinė praktika, kuri leidžia bendruomenei patirti viešąją erdvę kaip gyvą, bendrą ir prasmingą aplinką, net ir esant ribotam formaliam bendruomenių vaidmeniui sprendimų priėmime. Nors vietos bendruomenių įsitraukimas į viešojo meno projektus pasireiškia įvairiomis praktinėmis formomis, interviu duomenys taip pat atskleidžia su šiuo procesu susijusius bendradarbiavimo iššūkius ir galimybes, kurie aptariami kitame poskyryje.

3.2.3. Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo iššūkiai ir galybės įgyvendinant viešojo meno projektus

Interviu metu gauti duomenys rodo, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas susijęs su savivaldybės darbo organizavimu ir taikomomis administracinėmis procedūromis. Informantų patirtys rodo, jog sprendimų priėmimo procesas dažniausiai nėra sutelktas viename lygmenyje, o vyksta per kelias institucijas, įtraukiant tiek skirtingus savivaldybės skyrius, tiek pavaldžias kultūros įstaigas. Praktiniai projekto įgyvendinimo klausimai sprendžiami etapais, derinant veiksmus su įvairiais proceso dalyviais, todėl sprendimų priėmimas tampa ilgesnis ir sudėtingesnis. Tokia sprendimų priėmimo praktika sudaro prielaidas atvejams, kai projekto eigoje ne visuomet aišku, kuri institucija ar organizacija yra atsakinga už konkrečius sprendimus ar veiksmus. Analizuojant informantų pasisakymus išryškėję instituciniai ir administraciniai sprendimų priėmimo ribotumai apibendrinti 14 lentelėje.

Instituciniai ir administraciniai sprendimų priėmimo ribotumai viešojo meno projektuose

Kategorija	Subkategorija	Citatos
Ribota kūrėjų ir įgyvendintojų sprendimų laisvė	Iniciatyva nėra individuali	„Aš siūliau projektą kultūros įstaigų atstovams, jie rinkosi iš mano pasiūlytų variantų <...> Tai nebuvo kažkokia mano iniciatyva.“ (M1) „Kol menininkas ateina į savivaldybę, jis jau turi būti susiderinęs su vieta ir savininkais.“ (A1)
	Įgyvendintojai neįtraukiami į sprendimų priėmimą	„Aš dažniausiai ateinu tada, kai visi sprendimai jau būna padaryti, o aš juos įvykdu.“ (M3) „Galiausiai sprendimą, ar galima įgyvendinti kūrinį, priima savivaldybė – arba patvirtina, arba atmeta.“ (P2) „Galutiniai sprendimai vis tiek eina per savivaldybę ir kitus skyrius.“ (A1) „Galutinius sprendimus vis tiek priima komisijos – menininkas ar gyventojas pats nuspręsti negali.“ <...> „Yra tvarkos aprašas ir taryba, kuri gali patvirtinti arba nepatvirtinti kūrinio atsiradimą.“ (A2) „Sprendimus dėl to, kur ir koks kūrinys atsiradęs, mes priimame patys, o tada jau deriname su savininkais ir savivaldybe.“ (P3)
Sudėtingas ir daugiaetapis derinimo procesas	Privalomas išankstinis suderinimas su vietos savininkais	„Dažniausiai būna taip, kad jau suderini su sienos šeimininkais, bet tada dar gali tekti laukti mėnesį ar pusantro, kol savivaldybė patvirtins leidimą.“ (P2) „Reikėjo derinti ne tik su savininkais, bet ir su savivaldybe, kartais dar ir su kitomis institucijomis.“ (P3) Reikia suderinti ir su savivaldybe, ir su savininkais, kartais ir su verslu – būna visokių atvejų.“ (A1) „Reikia suprasti, kad viską turi suderinti – su vyriausiuoju architektu, su pastato savininkais, su komisijomis, kartais ir su ambasadomis ar programų finansuotojais.“ (A2) „Mes esam tie, kurie tarpininkaujame tarp menininko, savininko ir savivaldybės – menininkui lieka pateikti eskizą ir įgyvendinti.“ (P3) „Mes supažindiname bendruomenę su projektu, parodome eskizus, komunikuojame su sienų šeimininkais ir deriname visus leidimus.“ (P2)
	Ilgą patvirtinimo grandinę	„<...> tie procesai užtruko nuo dviejų iki penkių mėnesių, kol suderinom, kol išsigryninom idėją, kol jie gavo leidimus <...> ten labai daug derinimų, dokumentų, viskas užtrunka ir kartais net pats nebesupranti, kiek tų etapų reikia praeiti.“ (M1) „Yra viskam taisyklės ir tam tikri rėmai. Jeigu kažkoks netipiškas atvejis, tai tada užima labai daug biurokratinių dalykų.“ (M2) „<...> stengiuosi išvengti biurokratijos.“ (M3) „<...> per elektroninę sistemą teikėm dokumentus, <...> buvom pateikę dokumentus, bet jie arba neišsiuntė, arba kažkas jų negavo, o paskui turi skambintis ir tikslintis.“ (P2) „Turėjom labai ilgą ir komplikotą derinimo procesą, kur vis netiko ir netiko, ir netiko. Tai buvo tikrai sudėtingas derinimas.“ (P3) „Kartais sudėtinga ne su menininkais ar bendruomene, o pačioje savivaldybėje – kai reikia suderinti su skirtingais skyriais, kiekvienas turi savo matymą ir savo reikalavimus.“ <...> „Būna, kad vienas skyrius pritaria, kitas nepritaria, tada procesas labai užsitęsia.“ (A1) „<...> Tai nėra greitas procesas – kol suderini leidimus, kol gauni visus sutikimus, praeina nemažai laiko.“ (A2)
Neaiškus atsakomybių pasiskirstymas	Sprendimai priimami skirtinguose lygmenyse	„Kuo daugiau yra žmonių grandinėje, kurie sprendžia, tuo daugiau atsiranda skirtingų nuomonių <...>.“ (M2) „Pavaldžios kultūros įstaigos perima didžiąją dalį derinimų ir komunikacijos su menininkais.“ <...> „Savivaldybėje yra nustatyta tvarka, bet praktinius klausimus sprendžia pavaldžios kultūros institucijos.“ <...> „Pavaldžioms įstaigoms paliekame spręsti kultūrinius klausimus, o savivaldybei svarbu finansai ir leidimai.“ (A2)

	Trūksta vieno aiškaus sprendimų centro	„Problemos dažniausiai kyla tada, kai nėra aišku, kas už ką atsakingas – ar kultūros įstaiga, ar savivaldybės skyrius.“ (A1) „Esame tarsi tarpininkai tarp menininkų bei administracijos.“ (P1) „Pavaldžios įstaigos perima visą komunikaciją – su menininkais, su gyventojais, su savininkais.“ (A1) „Pavaldžios kultūros įstaigos perima didžiąją dalį derinimų ir komunikacijos su menininkais.“ (A2)

Remiantis pusiau struktūruotų interviu duomenų analize, viešojo meno projektuose išryškėja institucinių ir administracinių sprendimų priėmimo ribotumai. Jie daro reikšmingą įtaką tiek kūrybinio proceso eigai, tiek galutiniams sprendimams dėl projektų įgyvendinimo. Interviu duomenys rodo, kad viešojo meno projektų inicijavimas ir įgyvendinimas paprastai nepasižymi individualia menininkų sprendimų laisve. Daugeliu atvejų sprendimų priėmimas vyksta instituciniu lygmeniu, kuriame dominuoja savivaldybės administracija, pavaldžios kultūros įstaigos bei įvairios vertinimo komisijos. Dėl to menininkų pasiūlymai tampa priklausomi nuo formalių procedūrų, nustatytų taisyklių ir institucinių sprendimų sekos, o kūrybinė iniciatyva neretai turi būti derinama prie administracinių reikalavimų.

Lentelėje išskirtos subkategorijos rodo, kad sprendimų priėmimo procesas viešojo meno projektuose yra sudėtingas ir daugiaetapis. Jis apima ne tik idėjos pateikimą, bet ir vietos savininkų, savivaldybės administracijos, komisijų bei kitų institucijų įsitraukimą. Informantų teigimu, toks sprendimų priėmimo būdas lemia ilgą patvirtinimo procesą. Sprendimai priimami skirtinguose lygmenyse, o atsakomybės pasiskirstymas ne visuomet yra aiškiai apibrėžtas. Dėl to viešojo meno projektų įgyvendinimas gali užtrukti. Pats procesas reikalauja nuolatinio koordinavimo tarp skirtingų dalyvaujančių pusių. Empiriniai duomenys taip pat parodo, kad menininkai susiduria su situacijomis, kai jų kūrybiniai sprendimai yra ribojami pagal administracinius kriterijus. Šie kriterijai susiję su leidimų gavimu, derinimo procedūromis ir nustatytų reikalavimų laikymusi. Gauti rezultatai dera su teorinėje dalyje aptartomis viešojo meno institucinio įgyvendinimo ir valdymo įžvalgomis. Zebracki (2013) viešąjį meną apibrėžia kaip procesą, susijusį su politiniais ir administraciniais sprendimų priėmimo procesais. Dėl to meninė raiška tampa priklausoma nuo institucinių struktūrų. Baldini (2014) mano, kad viešasis menas veikia kaip estetinė, socialinė ir institucinė praktika. Tokiose praktikose sprendimų priėmimas dažnai peržengia paties menininko kontrolės ribas. Šios teorinės nuostatos atsispindi ir empiriniuose duomenyse. Informantai dažnai mini institucijų vaidmenį ir administracinių procedūrų poveikį kūrybiniam procesui.

Be to, lentelėje pastebimas neaiškus atsakomybės pasiskirstymas skirtinguose sprendimų priėmimo etapuose rodo struktūrinę problemą, kuri apsunkina viešojo meno projektų valdymą. Informantų pasisakymai rodo, kad sprendimų paskirstymas tarp kelių institucijų ne visuomet užtikrina sklandų procesą, o priešingai - gali sukelti papildomų derinimo etapų ir neapibrėžtumo. Tokias situacijas teorijoje aptaria Cartiere (2008), pažymėdama, jog viešojo meno projektai dažnai tampa tarpininkavimo erdve tarp menininkų, institucijų ir savivaldos, kurioje svarbiausias iššūkis yra interesų ir atsakomybių suderinimas. Citvarienė (2015) taip pat pabrėžia, kad administraciniai sprendimai ir institucinė komunikacija gali tapti tiek viešojo meno projektų įgyvendinimo sąlyga, tiek ribojančiu veiksniumi.

Instituciniai ir administraciniai sprendimų priėmimo ypatumai daro tiesioginę įtaką ne tik menininkų kūrybinės iniciatyvos galimybėms, bet ir vietos bendruomenės įsitraukimui į viešojo meno projektus. Analizuojant informantų pasisakymus paaiškėjo, kad bendruomenės dalyvavimas dažnai apsiriboja pasyviomis formomis arba yra įtraukiamas jau vėlesniuose projekto etapuose,

neturint realios įtakos sprendimų priėmimui. Šios išvados pateikiamos 15 lentelėje, kurioje atskleidžiamos riboto vietos bendruomenės dalyvavimo viešojo meno projektuose formos.

15 lentelė

Ribotas vietos bendruomenės dalyvavimas viešojo meno projektuose

Subkategorija	Citatos
Bendruomenės neįtraukimas į sprendimų priėmimą	„Nebuvo taip, kad bendruomenė realiai dalyvautų sprendimų priėmime, bendravimas daugiau vyko jau proceso metu.“ (M3) „Atkreipdami dėmesį į bendruomenės komentarus tobuliname projektus, bet tai neturi galios visiškai pakeisti planuotų meno projektų.“ <...> „Trūksta bendruomenės įtraukimo į vykdomus projektus.“ (P1) „Jeigu kalbame apie viso miesto bendruomenę, tai ji neturi tiesioginės įtakos sprendimams, nėra jokio balsavimo.“ (P2) „Dažniausiai komunikuojama su konkrečios sienos šeimininkais ar daugiabučio gyventojais, bet ne su visa miesto bendruomene.“ (P2) „Nėra taip, kad bendruomenė labai įsitrauktų į sprendimų priėmimą – dažniausiai tenka bendrauti tik su pastato savininku.“ (P3)
Pasyvus bendruomenės dalyvavimas	„Dažniausiai iniciatyvos iš pačios bendruomenės neateina – tenka patiems ieškoti sienų ir galvoti, kur būtų galima įgyvendinti projektą.“ <...> „Norėjęs aktyvesnės bendruomenės, kad jie patys drąsiau siūlytų – norim, kad mūsų namas būtų išpieštas ar kieme atsirastų meno kūrinys.“ (A1) „Nereikia pervertinti gyventojų įsitraukimo – ne visada jiems tai įdomu.“ <...> „Į pristatymus dažniausiai ateina 20–30 žmonių, o meno klausimais – dar mažiau.“ (A2)

Informantų teigimu, vietos bendruomenės dalyvavimas viešojo meno projektuose dažniausiai išlieka ribotas ir neturi reikšmingos įtakos sprendimų priėmimui. Iš interviu duomenų matyti, kad bendruomenė paprastai nėra įtraukiama ankstyvosiose projekto stadijose, kai formuojama kūrinio idėja, parenkama vieta ar sprendžiami įgyvendinimo klausimai. Bendravimas su gyventojais dažniau vyksta jau projekto eigoje. Tokiu atveju bendruomenės vaidmuo apsiriboja reakcijomis, komentarais ar nuomonės išsakymu apie jau priimtus sprendimus. Informantai taip pat pabrėžia, kad toks įsitraukimas nesuteikia realių galimybių keisti projekto krypties. Sprendimai dažniausiai priimami instituciniu lygmeniu arba siaurame dalyvaujančių institucijų rate, bendruomenei paliekant stebėtojo, o ne sprendimų formuotojo vaidmenį.

Taip pat matyti, kad vietos bendruomenės dalyvavimas viešojo meno projektuose dažniausiai yra pasyvus. Iniciatyvos retai kyla iš pačių gyventojų, o bendruomenė dažniau įsitraukia tik tuomet, kai projektai jau yra inicijuoti kitų veikėjų. Informantų teigimu, patys gyventojai retai siūlo idėjas ar aktyviai įsitraukia į viešojo meno kūrimo procesą. Net ir tais atvejais, kai bendruomenė palaiko vykdomas iniciatyvas, toks palaikymas paprastai neperauga į realų dalyvavimą sprendimų priėmime. Be to, informantai teigia, kad gyventojų susidomėjimas viešojo meno klausimais yra ribotas, o dalyvavimas pristatymuose ar diskusijose dažnai būna mažesnis nei kitų, kasdinių miesto problemų aptarimuose. Dėl šių priežasčių bendruomenės vaidmuo viešojo meno projektuose išlieka fragmentiškas ir epizodinis. Sprendimų priėmimas daugeliu atvejų telkiasi instituciniame lygmenyje. Interviu duomenys taip pat atskleidžia, kad skirtingų viešojo meno projektų dalyvių lūkesčiai ir interesai ne visuomet sutampa. Šie neatitikimai atsiranda tiek vertinant viešojo meno prasmę, tiek derinant profesinius, institucinius ir bendruomenės interesus, kurie apibendrinti 16 lentelėje.

Skirtingų viešojo meno projektų dalyvių lūkesčių ir interesų nesuderinamumas

Subkategorija	Citatos
Viešojo meno prasmės ir vertės nesutapimas	„Bendruomenė dažnu atveju nesupranta meno projektų „virtuvės“, ko pasėkoje dažniausiai norai ir lūkesčiai būna asmeniniai.“ (P1) „Buvo kūrinių, kurie labai piktino žmones – reikėjo kviesti menotyrininkus, filosofus ir aiškinti, kodėl toks menas atsirado viešojo erdvėje.“ (P3) „Menas daugeliui gyventojų yra prabangos dalykas – pirmiausia rūpi šildymas, vanduo, kasdieniai dalykai, o kultūra lieka vėliau.“ (A2)
Profesinių ir socialinių interesų konfliktai	„Menininkai nemėgsta architektų, architektai nemėgsta kai kurių menininkų – tada atsiranda įtampos.“ <...> „Kai kurie menininkai tikisi, kad jų darbai bus priimami automatiškai, bet taip nėra.“ (A2)
Lūkesčių dėl projekto eigos ir resursų neatitikimas	„<...> įsivaizdavau, kad gal greičiau.“ (M1) „Buvo situacijų, kai pradžioje finansavimas buvo vienoks, o pasibaigę žymiai mažesniu.“ (M2)
Bendruomenės lūkesčių ir praktinių įgyvendinimo galimybių neatitikimas	„Retais atvejais pasitaiko, kad kažkas nepatinka, pavyzdžiui, spalva, tada deriname su autoriumi, ar galimi pakeitimai.“ (P2) „Buvo situacijų, kai bendruomenė norėjo išsaugoti meno kūrinį, bet dėl pastato būklės ar kaštų to padaryti nebuvo įmanoma.“ (A1)

Informantų teigimu viešojo meno projektų įgyvendinimo procese dažnai susiduriama su skirtingu viešojo meno prasmės ir vertės suvokimu. Interviu duomenys rodo, jog tai, kas menininkams ar institucijų atstovams atrodo reikšminga meninė ar conceptuali išraiška, kai kuriems bendruomenės nariams gali būti sunkiai suprantama arba neturėti reikšmės kasdiniame miesto gyvenime. Informantai nurodo, kad viešojo meno kūriniai ne visada atitinka gyventojų lūkesčius, o menas viešojoje erdvėje kai kurių gyventojų suvokiamas kaip antraeilis ar net perteklinis dalykas. Tokie požiūrių skirtumai lemia, kad viešojo meno projektai ne visuomet sulaukia palaikymo, o jų vertinimas tampa nevienareikšmis tiek tarp skirtingų bendruomenės grupių, tiek tarp institucijų ir menininkų. Be to, tyrimo duomenys rodo ir profesinių, institucinių bei bendruomenės interesų derinimo sudėtingumą. Informantai nurodo, kad sprendimų priėmimo procese dažnai susiduria meniniai, administraciniai ir techniniai reikalavimai, o tai apsunkina projekto eigą ir gali lemti kompromisinius sprendimus, kurie nevisiškai atitinka skirtingų pusių lūkesčius. Taip pat matomos situacijos, kai finansiniai ar laiko apribojimai verčia keisti pirmines idėjas arba koreguoti projekto apimtį. Kai kuriais atvejais net ir suderinus projektą administraciniu lygmeniu, išlieka bendruomenės nepitarimas ar abejonės dėl konkrečių sprendimų, pavyzdžiui, kūrinio vietos ar formos. Dėl šių priežasčių viešojo meno projektų įgyvendinimas dažnai tampa nuolatiniu derinimo procesu, kuriame interesų nesuderinamumas išlieka viena pagrindinių įtampų priežasčių.

Interviu duomenys rodo keletą veiksnių, kurie, informantų nuomone, galėtų sustiprinti bendradarbiavimą viešojo meno projektuose, ypač savivaldybės ir vietos bendruomenės sąveikoje. Jie pabrėžia komunikacijos, dialogo ir nuoseklaus informavimo svarbą, taip pat pažymi bendruomenės įtraukimo formų plėtrą bei viešojo meno edukacinio potencialo stiprinimą kaip reikšmingas kryptis. Šie bendradarbiavimą stiprinantys veiksniai apibendrinti 17 lentelėje.

Bendradarbiavimą viešojo meno projektuose stiprinantys veiksniai

Subkategorija	Citatos
Komunikacijos ir dialogo stiprinimas	„Galėtų būti daugiau paskaitų ar pristatymų, kurie su miestu padėtų paaiškinti, kodėl vieni ar kiti sprendimai yra priimami.“ (M2) „Galėtumėm ir patys dažniau inicijuoti kontaktą su bendruomene norint išsiaiškinti jų poreikius.“ (P1) „Jeigu kyla klausimų ar nepasitenkinimas, bandoma aiškinti, kalbėtis, pristatyti projektą.“ <...> „Labai svarbu komunikuoti, pristatyti visuomenei, kad žmonės suprastų, kas ir kodėl atsirado.“ (A1) „Efektyviausia priemonė – informaciniai standai vietoje, socialiniai tinklai ir vizualizacijos.“ <...> „Kai žmonės pamato vizualizacijas, tada jie labiau įsitraukia.“ (A2)
Bendruomenės įtraukimo formų plėtra	„Galėtų būti aktyvesni bendruomenės įtraukimo formatai, pavyzdžiui: kvietimas siūlyti galimas vietas viešajam menui ar rengti pristatymus vietoje, kur bendruomenė susirinktų ir aptartų projektą.“ <...> „Vertingi yra užsitęsę kūrimo procesai – ne vienos dienos, o kelių dienų ar savaitės, nes tuomet <...> darbas stebimas, bendruomenė prisiriša prie proceso.“ (M1) „Savivaldybė turėtų dažniau kviesti bendruomenę į susitikimus dėl įvairių meno projektų, norint sužinoti bendruomenės poreikį.“ (P1) „Po kūrinio atsiradimo bendruomenė pati nori tvarkyti aplinką, saugoti erdvę.“ (P3) „Ten, kur atsiranda meno kūrinys, sumažėja vandalizmo, žmonės labiau saugo aplinką.“ (A1)
Viešojo meno edukacinio potencialo stiprinimas	„Viešasis menas ugdo – žmonės pradeda kitaip žiūrėti į savo aplinką.“ (A1) „Jeigu apie tuos kūrinius pasakojama, jeigu jie įtraukiami į edukacijas ar ekskursijas, tada žmonės pradeda kitaip žiūrėti į savo aplinką.“ (A2) „Savivaldybės struktūra pati daro įtaką šiai sąveikai. Pavyzdžiui, turizmo informacijos centras gali priklausyti savivaldybei, ir būtent ši institucija organizuoja temines ekskursijas, kurios įtraukia vietas bendruomenę.“ (M1)

Interviu duomenys rodo, kad bendradarbiavimą viešojo meno projektuose labiausiai galėtų sustiprinti aiški komunikacija ir nuoseklus dialogas su vietos bendruomene. Informantai akcentuoja būtinybę aiškiau paaiškinti sprendimų priėmimo logiką, viešinti projektų tikslus ir motyvus bei sudaryti galimybes bendruomenei užduoti klausimus ar išsakyti nuomonę dar iki projektų įgyvendinimo. Tokie pasisakymai rodo, kad bendruomenės įsitraukimas siejamas ne su formaliu informavimu, bet su suprantamu, nuolatinu ir abipusiu bendravimu. Šie empiriniai duomenys yra siejami su teorinėje dalyje aptarta dialoginės estetikos ir dalyvaujamojo viešojo meno samprata, kai viešasis menas suvokiamas ne kaip vienkartinis objektas, o kaip procesas, grindžiamas komunikacija, pasitikėjimu ir tarpusavio supratimu (Lacy, 1995; Cartiere & Zebracki, 2016). Tokiu būdu dialogas ir informacijos sklaida tampa svarbiomis prielaidomis bendruomenės įtraukimui ir jos vaidmens stiprinimui viešojo meno projektuose.

Kitas svarbus aspektas, susijęs su bendruomenės įtraukimo formų plėtra ir viešojo meno edukacinio potencialo stiprinimu. Informantai nurodo, kad aktyvesnis bendruomenės dalyvavimas galėtų būti skatinamas per pristatymus, kūrybines veiklas, susitikimus ar edukacines iniciatyvas, kurios padėtų žmonėms geriau suprasti viešojo meno prasmę ir jo poveikį aplinkai. Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad tada, kai gyventojai geriau supranta kūrinio idėją ir jo atsiradimo kontekstą, didėja jų įsitraukimas ir atsakomybės jausmas už viešąją erdvę. Šios empirinės išvalgos tiesiogiai siejasi su teorijoje aptartu viešojo meno edukaciniu ir socialiniu vaidmeniu, kai menas tampa priemone ugdyti pilietinį sąmoningumą, stiprinti bendruomenės ryšius ir skatinti aktyvesnį dalyvavimą viešajame gyvenime (Matarasso, 1997; Citvarienė, 2015; Cheung et al., 2021). Tokiu būdu 17 lentelėje išskirti veiksniai rodo, kad bendradarbiavimo stiprinimas viešojo meno projektuose pirmiausia siejamas su

komunikacijos kokybe, įtraukties galimybėmis ir edukaciniu procesu, o ne su formaliais ar administraciniais sprendimais.

Apibendrinus matyti, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas savivaldybėje pasižymi sudėtingu ir daugiaetapiu sprendimų priėmimo procesu, kuriame dominuoja instituciniai ir administraciniai veiksniai. Interviu duomenys rodo, jog sprendimų priėmimas dažniausiai vyksta per kelis lygmenis, įtraukiant savivaldybės administraciją, pavaldžias kultūros įstaigas ir įvairias komisijas. Todėl menininkų kūrybinė iniciatyva ir vietos bendruomenės įsitraukimas dažnai yra ribojami formalių procedūrų, derinimų ir neiškaus atsakomybių pasiskirstymo. Tuo pat metu analizė atskleidžia, kad bendradarbiavimo iššūkiai susiję su skirtingu viešojo meno prasmės suvokimu, lūkesčių ir interesų neatitikimu bei ribotu bendruomenės dalyvavimu sprendimų priėmimo etapuose. Vis dėlto informantų pasisakymai leidžia išskirti ir bendradarbiavimo stiprinimo galimybes. Jos siejamos su nuoseklesnės komunikacijos ir dialogo plėtra, bendruomenės įtraukimo formų įvairove bei viešojo meno edukacinio potencialo stiprinimu. Tai sudaro prielaidas nuoseklesnei savivaldybės, kultūros institucijų ir vietos bendruomenės sąveikai viešojo meno projektuose.

3.3. Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo įgyvendinant viešojo meno projektus tyrimo rezultatų apibendrinimas

Empirinio tyrimo rezultatai rodo, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas Šiaulių miesto savivaldybėje yra kompleksiškas procesas. Sprendimų priėmimas jame formuojamas ne tik kūrybinių idėjų, bet ir institucinės struktūros, administracinių procedūrų bei reglamentavimo kontekste. Pusiaus struktūruotų interviu analizė parodė, jog sprendimų priėmimas dažniausiai nevyksta viename sprendimų lygmenyje - jis vyksta per kelias institucijas, apimant savivaldybės administraciją, pavaldžias kultūros įstaigas ir vertinimo komisijas. Tai sprendimų priėmimo tvarka lemia daugiaetapį derinimo procesą, kai menininkų kūrybinė iniciatyva turi būti pritaikoma prie nustatytų procedūrų, leidimų ir institucinių sprendimų sekos. Dėl to viešojo meno projektų įgyvendinimas neretai užtrunka, o atsakomybės pasiskirstymas tarp skirtingų proceso dalyvių ne visuomet yra aiškiai apibrėžtas.

Interviu metu taip pat matyti, kad vietos bendruomenės dalyvavimas viešojo meno projektuose dažniausiai išlieka ribotas ir netampa reikšminga sprendimų priėmimo proceso dalimi. Gyventojai retai įtraukiami į ankstyvasias projekto stadijas, kai formuojama kūrinio idėja, parenkama vieta ar sprendžiami esminiai įgyvendinimo klausimai, o bendravimas su bendruomene dažniau vyksta jau projekto eigoje. Tokiu atveju bendruomenės įsitraukimas dažniausiai apsiriboja informavimu ar reagavimu į jau priimtus sprendimus ir neturi realios įtakos projekto kryptčiai. Dėl to bendruomenės vaidmuo viešojo meno projektuose dažniausiai išlieka pasyvus, o sprendimų priėmimas dažniausiai vyksta instituciniame lygmenyje. Šios empirinės išvalgos dera su teorinėje dalyje aptartomis viešojo meno institucinio įgyvendinimo praktikomis, kai viešasis menas suvokiamas kaip procesas, vykstantis per administracines ir politines struktūras, o ne kaip autonomiška kūrybinė veikla (Lacy, 1995; Cartiere & Zebracki, 2016).

Dokumentų analizės rezultatai papildė interviu metu gautą informaciją ir parodo tam tikrą neatitikimą tarp formaliai apibrėžtos tvarkos ir praktinio viešojo meno projektų įgyvendinimo. Analizuotuose dokumentuose viešojo meno projektų įgyvendinimas pristatomas kaip formaliai apibrėžtas ir procedūromis pagrįstas procesas, kuriame numatomi leidimų derinimo etapai, sprendimų teisėtumo užtikrinimas ir institucijų atsakomybės ribos. Tačiau, lyginant dokumentų

nuostatas su interviu duomenimis, matyti, kad praktikoje atsakomybės pasiskirstymas ne visuomet yra aiškus patiems proceso dalyviams. Interviu metu informantai ne kartą pabrėžė, jog sprendimų priėmimas išsiskaido per kelis institucinius lygmenis, o atsakomybės persidengia tarp savivaldybės administracijos, pavaldžių kultūros įstaigų ir kitų į procesą įtrauktų subjektų. Tai leidžia teigti, kad dokumentuose įtvirtinta administracinė struktūra realioje praktikoje ne visuomet užtikrina aiškų atsakomybių pasidalijimą ir sklandų sprendimų priėmimo procesą. Be to, dokumentuose bendruomenės dalyvavimo aspektai dažniausiai apibūdinami bendrais principais, neįvardijant konkrečių būdų, kaip gyventojai galėtų realiai dalyvauti sprendimų formavimo procese, o tai praktikoje atsispindi ribotomis bendruomenės įsitraukimo galimybėmis.

Empirinio tyrimo duomenys taip pat atskleidė skirtingą viešojo meno suvokimą tarp pagrindinių proceso dalyvių. Menininkai viešąjį meną dažniausiai sieja su kūrybine raiška ir idėjos įgyvendinimu. Institucijų atstovai - su reglamentų laikymusi, viešosios erdvės valdymu ir atsakomybe. Kai kuriems bendruomenės nariams viešasis menas dažnai siejasi su kasdieniais poreikiais ir asmeniniu viešosios erdvės naudojimu. Šie skirtingi požiūriai ne visuomet tampa atvirais konfliktais, tačiau lemia nevienodą viešojo meno prasmės ir vertės supratimą, kuris apsunkina tarpusavio supratimą ir bendradarbiavimą. Tokia situacija atitinka teorijoje aptartą viešojo meno kaip socialinio proceso sampratą, pabrėžiančią, kad viešasis menas veikia kaip erdvė, kurioje susikerta skirtingos patirtys, lūkesčiai ir interpretacijos (Matarasso, 1997; Citvarienė, 2015).

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad viešojo meno projektų įgyvendinimas Šiaulių miesto savivaldybėje daugiausia priklauso nuo institucinio valdymo ir administracinių procedūrų. Tyrimas parodė, jog sprendimų priėmimo procesas yra daugiaetapis, išskaidytas tarp kelių institucijų ir ne visuomet aiškiai apibrėžtas atsakomybių požiūriu, o tai daro įtaką tiek projektų eigai, tiek kūrybinės iniciatyvos galimybėms. Vietos bendruomenės dalyvavimas šiuose procesuose dažniausiai išlieka ribotas ir epizodinis, neturintis reikšmingos įtakos sprendimų priėmimui. Empiriniai duomenys taip pat rodo, kad bendradarbiavimo stiprinimo galimybės siejamos su aiškesne komunikacija, nuoseklesniu sprendimų priėmimu ir didesniu dėmesiu viešojo meno edukaciniam požiūriui, kas galėtų prisidėti prie nuoseklesnės savivaldybės, menininkų ir vietos bendruomenės sąveikos ateityje.

IŠVADOS

1. Atlikus teorinę analizę nustatyta, kad savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas viešojo meno projektuose siejamas su šiuolaikine viešojo meno samprata, kur menas suprantamas ne vien kaip kūrinys viešojoje erdvėje, bet ir kaip socialinis bei kultūrinis procesas. Teorinėje literatūroje nurodoma, kad tokie projektai siejami su bendruomenių įtraukimu, viešųjų erdvių kūrimu ir vietos tapatumo stiprinimu, todėl jų įgyvendinimas priklauso nuo kultūros politikos ir vietos savivaldos sprendimų. Savivaldybėms tenka atsakomybė inicijuoti, organizuoti ir koordinuoti viešojo meno projektus bei sudaryti teisinį ir institucinį pagrindą, o vietos bendruomenės laikomos svarbiomis projekto dalyvėmis, kurių įsitraukimas prisideda prie vietos patirčių ir poreikių integravimo. Kartu teorija rodo, kad bendradarbiavimas dažniausiai aiškinamas dalyvavimo, partnerystės ir bendrakūros principais, tačiau ne visada aišku, kaip skirtinguose projektų etapuose pasiskirsto savivaldybės ir bendruomenės vaidmenys. Dėl to bendradarbiavimo analizėje svarbūs ne tik įtraukimo tikslai, bet ir praktinės sąlygos: institucinis koordinavimas, komunikacija, interesų derinimas ir strateginis tęstinumas.
2. Atlikta dokumentų ir pusiau struktūruotų interviu analizė parodė, kad savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas priklauso nuo sprendimų priėmimo organizavimo savivaldybės lygmeniu. Viešojo meno projektų inicijavimui, planavimui ir įgyvendinimui Šiaulių miesto savivaldybėje būdingas daugiaetapis ir išskaidytas sprendimų priėmimo procesas, kuriame dalyvauja savivaldybės administracija, pavaldžios kultūros įstaigos, skirtingi savivaldybės skyriai ir komisijos. Dėl tokios struktūros sprendimų priėmimas dažnai tampa ilgas, sudėtingas ir ne visuomet aiškiai apibrėžtas atsakomybių požiūriu, o tai sudaro kliūčių sklandžiam bendradarbiavimui ir riboja tiek menininkų, tiek vietos bendruomenės įtaką projektų eigai.
3. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad vietos bendruomenių dalyvavimas viešojo meno projektuose dažniausiai yra ribotas ir fragmentiškas. Nors dokumentuose ir interviu duomenyse akcentuojama bendruomenių įtraukimo svarba, praktikoje bendruomenės retai įtraukiamos į ankstyvuosius sprendimų priėmimo etapus, kai formuojama kūrinio idėja, parenkama vieta ar sprendžiami esminiai įgyvendinimo klausimai. Interviu duomenys rodo, kad bendruomenių įsitraukimas dažniau pasirodo jau projekto įgyvendinimo metu - per informavimą, komentarus, diskusijas vietoje, kūrybinio proceso stebėjimą ar epizodinį praktinį įsitraukimą. Dėl to bendruomenės vaidmuo dažniausiai lieka stebėtojo ar reaguojančio dalyvio vaidmenyje, o sprendimų priėmimas išlieka instituciniame lygmenyje. Taip pat interviu duomenys atskleidžia bendruomenės pasyvumo aspektą: iniciatyvos retai kyla iš gyventojų, o dalyvavimas pristatymuose ar diskusijose išlieka ribotas.
4. Tyrimas parodė, kad savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimą viešojo meno projektuose lemia sprendimų priėmimo skaidrumas, komunikacijos būdai ir bendruomenių įtraukimo nuoseklumas skirtinguose projekto etapuose. Empiriniai duomenys parodė, kad bendradarbiavimą dažniausiai riboja ne formalių dalyvavimo formų nebuvimas, bet informacijos trūkumas, nepakankamai aiškiai komunikuojama sprendimų priėmimo logika ir ribotos bendruomenių galimybės dalyvauti ankstyvuosiuose projektų planavimo etapuose. Interviu duomenys rodo, kad

bendradarbiavimo kokybė siejama su ankstyvu dialogu su vietos bendruomenėmis, aiškiu projektų tikslų ir sprendimų pagrindimu bei bendruomenių įtraukimo formų įvairove. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė viešojo meno edukacinę reikšmę - informavimas apie kūrinių idėjas, kontekstą ir kūrybinį procesą prisideda prie gyventojų supratimo, įsitraukimo ir atsakomybės jausmo už viešąsias erdves. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą įgyvendinant viešojo meno projektus lemia tarpusavyje susiję instituciniai, komunikaciniai ir organizaciniai aspektai, kurie daro tiesioginę įtaką bendruomenių įsitraukimui ir viešojo meno projektų socialinei vertei bendruomenėse.

REKOMENDACIJOS

Siaulių miesto savivaldybei rekomenduojama:

- Aiškiau apibrėžti sprendimų priėmimo procesą ir atsakomybių pasiskirstymą viešojo meno projektuose, siekiant sumažinti sprendimų išskaidymą tarp skirtingų institucinių lygmenų. Tyrimo rezultatai parodė, kad sprendimų priėmimas dažnai vyksta per kelias savivaldybės struktūras ir pavaldžias įstaigas, todėl procesai tampa ilgi ir sudėtingi. Aiškesnė sprendimų priėmimo struktūra galėtų prisidėti prie sklandesnio projektų planavimo ir įgyvendinimo.
- Sudaryti palankesnes sąlygas vietos bendruomenių įtraukimui ankstyvuosiuose viešojo meno projektų etapuose, ypač idėjos formavimo ir vietos parinkimo stadijose. Empiriniai duomenys parodė, kad bendruomenių dalyvavimas dažniausiai apsiriboja projekto įgyvendinimo etapu, kai sprendimai jau yra priimti. Ankstyvesnis bendruomenių įtraukimas galėtų padėti geriau atitikti vietos gyventojų lūkesčius ir sumažinti galimus nesutarimus dėl viešojo meno projektų.
- Peržiūrėti viešojo meno projektų administravimo ir derinimo procedūras, siekiant sumažinti perteklinius etapus ir sutrumpinti sprendimų priėmimo trukmę. Tyrimo rezultatai rodo, kad sudėtingos administracinės procedūros gali riboti kūrybinę iniciatyvą ir apsunkinti savivaldybės, kultūros įstaigų bei menininkų bendradarbiavimą. Efektyvesnis procedūrų organizavimas galėtų sudaryti palankesnes sąlygas viešojo meno projektų įgyvendinimui.

Savivaldybei pavaldžioms kultūros įstaigoms rekomenduojama:

- Stiprinti komunikaciją ir dialogą su vietos bendruomenėmis viešojo meno projektų planavimo ir įgyvendinimo metu, neapsiribojant vien informavimu. Tyrimo duomenys parodė, kad kultūros įstaigos atlieka svarbų organizacinį ir tarpininkavimo vaidmenį, tačiau bendruomenių įtraukimas dažnai yra fragmentiškas. Nuoseklesnė komunikacija galėtų prisidėti prie didesnio bendruomenės pasitikėjimo ir aktyvesnio įsitraukimo.
- Plėtoti viešojo meno edukacinę funkciją, organizuojant viešus projektų pristatymus, edukacines veiklas ar diskusijas, skirtas viešojo meno tikslams ir reikšmei paaiškinti. Tyrimo rezultatai rodo, kad daliai bendruomenės viešojo meno projektų prasmė ir tikslai nėra pakankamai aiškūs, todėl edukacinės priemonės galėtų prisidėti prie pozityvesnio požiūrio formavimo ir geresnio viešojo meno suvokimo.

LITERATŪRA

1. Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
2. Baldini, A. (2014). *Public art: A critical approach* (Doctoral dissertation, Temple University). Philadelphia, PA: Temple University.
3. Barnes, M., & Schmitz, P. (2016). Community engagement matters (now more than ever). *Stanford Social Innovation Review*.
4. Bianchini, F., & Ghilardi, L. (2007). Thinking culturally about place. In *Cultural policy and urban regeneration in Western European cities*. Milan: Palgrave Macmillan.
5. Blatt-Gross, C. (2023). Short- and long-term outcomes of community-based art education among students in higher education. *Education Sciences*, 13.
6. Boffi, M., Rainisio, N., & Inghilleri, P. (2023). Nurturing cultural heritages and place attachment through street art: A longitudinal psycho-social analysis of a neighborhood renewal process. *Sustainability*, 15(13), 10437.
7. Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
8. Bučaitė-Vilkė, J. (2019). Kaip apibrėžti visuomenės, bendruomenių ir viešojo intereso valstybėje santykį ir vaidmenis? *Viešasis administravimas*.
9. Bučaitė-Vilkė, J., Civinskas, R., Lazauskienė, A., Leščauskaitė, V., Lackowska, M., Gendźwiłł, A., Krukowska, J., & Mikalauskas, A. (2019). *Savivaldybių bendradarbiavimas Lietuvoje: formos, galimybės, vizijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
10. Butkus, T. S. (2011). *Miestas kaip įvykis: Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*. Vilnius.
11. Cartiere, C., & Willis, S. (Eds.). (2008). *The practice of public art*. New York: Routledge.
12. Cartiere, C., & Zebracki, M. (Eds.). (2016). *The everyday practice of public art: Art, space and social inclusion*. New York: Routledge.
13. Cheung, M., Guaring, G., Smith, N., & Craven, O. (2021). The impacts of public art on cities, places and people's lives. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*.
14. Citvarienė, D. (2015). Bendruomenių atmintis šiuolaikinio meno projektuose. *Meno istorija ir kritika*, 11, 22–33.
15. Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe. (2016). *European Charter of Local Self-Government and additional protocol on the right to participate in the affairs of a local authority*. Strasbourg: Council of Europe. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/european-charter-for-local-self-government-english-version-pdf-a6-59-p/16807198a3>
16. Connor, D. M. (1988). A new ladder of citizen participation. *National Civic Review*, 77(3), 249–257.
17. Council of Europe. (2010). *European Charter of Local Self-Government and explanatory report*. Strasbourg: Council of Europe. Prieiga internete: https://www.coe.int/t/congress/sessions/18/source/charteeuropeenne_en.pdf
18. Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
19. Deutsche, R. (1996). *Evictions: Art and spatial politics*. Cambridge, MA: MIT Press.
20. Duque, F. (2014). Public art and the making of urban space. *City, Territory and Architecture*, 1(4).
21. European Commission. (2022). *European agenda for culture: Progress and perspectives*. Brussels: European Commission. Prieiga internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734663/EPRS_STU\(2022\)734663_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734663/EPRS_STU(2022)734663_EN.pdf)
22. Europos Komisija. (2018). *Nauja Europos kultūros darbotvarkė*. COM(2018) 267 final. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM%3A2018%3A267%3AFIN>
23. Florida, R. (2012). *The rise of the creative class, revisited*. New York: Basic Books.
24. Forte, F., & De Paola, P. (2019). How can street art have economic value? *Sustainability*.
25. Gaižauskaitė, I., & Valavičienė, N. (2016). *Kokybiniai tyrimai: Principai ir metodai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
26. Garau, P. (2024). *Public space: UCLG think piece*. UCLG Committee on Urban Strategic Planning.
27. Garcia, B. (2004). Cultural policy and urban regeneration in Western European cities: Lessons from experience, prospects for the future. *Local Economy*, 19(4), 312–326.
28. Hall, T., & Robertson, I. (2001). Public art and urban regeneration: Advocacy, claims and critical debates. *Landscape Research*, 26(1), 5–26.
29. Hatcher, D. (2016). Participatory budgeting: Enhancing community reinvestment through public engagement. *ProfitWise News and Views*, Issue 3, 25–28. Federal Reserve Bank of Chicago. Prieiga internete: <https://www.chicagofed.org/~media/publications/profitwise-news-and-views/2016/pnw-issue3-2016-budgeting-article7-pdf.pdf>
30. Hein, H. (1996). What is public art? Time, place, and meaning. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 54(1), 1–7.

31. Hein, H. (2006). *Public art: Thinking museums differently*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
32. Helguera, P. (2011). *Education for socially engaged art*. New York: Jorge Pinto Books.
33. Huhmarniemi, M., & Hiltunen, M. (2023). Art education for social inclusion and diverse communities. *Research in Arts and Education*.
34. Yang, Z., Jian, I. Y., & Siu, K. W. (2023). Public art, public space and service design: Communication between artists and audience. *Human Factors in Communication of Design*, 90, 31–41.
35. Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
36. International Association for Public Participation (IAP2). (2018). *IAP2 spectrum of public participation*. Denver, CO: IAP2 International Federation. Prieiga internete: https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/spectrum_8.5x11_print.pdf
37. Jankauskas, A. (n.d.). Dalyvaujamoji demokratija. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/dalyvaujamoji-demokratija/>
38. Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2019). Art-based action research in the development work of arts and art education.
39. Jonas Mekas Visual Arts Center. (2015). *Exhibition „Ministry of FLUXUS. Fragments“*. Prieiga internete: <https://mekas.lt/2015/07/2015-07-23-paroda-fluxus-ministerija-fragmentai/>
40. Kester, G. H. (2004). *Conversation pieces: Community and communication in modern art*. Berkeley: University of California Press.
41. Kwon, M. (2002). *One place after another: Site-specific art and locational identity*. Cambridge, MA: MIT Press.
42. Lacy, S. (1995). *Mapping the terrain: New genre public art*. Seattle, WA: Bay Press.
43. Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell Publishers.
44. Leliūgienė, I., & Sadauskas, J. (2011). Bendruomenės sampratos traktuotės ir tipologija. *Socialinių mokslų studijos*, 3(4), 1281–1297.
45. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Šiaulių miesto savivaldybė. (2022). *Susitarimas dėl meno ir dizaino viešosiose erdvėse*. Vilnius–Šiauliai.
46. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2019). *Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“*. Vilnius. Prieiga internete: <https://lr.lt/media/viesa/saugykla/2023/7/2QxR0Wjjw9I.pdf>
47. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2021). *Lietuvos kultūros strategija 2030*. Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8188718121db11ecad9fbbf5f006237b>
48. Lietuvos Respublikos kultūros ministras. (2015). *Dėl architektūros ir dizaino plėtros gairių patvirtinimo: Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. rugsėjo 11 d. įsakymas Nr. IV-594*. Vilnius. Prieiga internete: <https://www.infolex.lt/ta/339943>
49. Lietuvos Respublikos kultūros politikos pagrindų įstatymas. (2024). Vilnius: TAR. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/66f348502fc411efbdaea558de59136c>
50. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. 1994 m. gruodžio 22 d. Nr. I-733. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2025-01-01. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9BC8AEE9D9F8/asr>
51. Lietuvos Respublikos Seimas. (2010). *Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo: Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas 2010 m. birželio 30 d. Nr. XI-977*. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.9BE55C402B71>
52. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2025-08-01. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884>
53. Lippard, L. (1995). Looking around: Where we are, where we could be. In S. Lacy (Ed.), *Mapping the terrain: New genre public art* (pp. 114–130). Seattle, WA: Bay Press.
54. Lubyte, E. (2005). Menas, demokratija ir viešoji erdvė. *7 meno dienos*. Prieiga internete: https://www.7md.lt/archyvas.php?leid_id=654&str_id=4049
55. Lubyte, E. (2010). Menas viešosiose miesto erdvėse: kūrėjo, užsakovo ir publikos vertybių sandraugos klausimas. *Urbanistika ir architektūra*, 35(1), 38–50.
56. Markusen, A., & Gadwa, A. (2010). *Creative placemaking*. Washington, DC: National Endowment for the Arts. Prieiga internete: <https://www.arts.gov/sites/default/files/CreativePlacemaking-Paper.pdf>
57. Matarasso, F. (1997). *Use or ornament? The social impact of participation in the arts*. Prieiga internete: <https://arestlessart.com/wp-content/uploads/2015/09/1997-use-or-ornament.pdf>
58. Mykolo Romerio universitetas. (2015). *Viešojo administravimo teorijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
59. Miles, M. (1997). *Art, space and the city: Public art and urban futures*. London; New York: Routledge.
60. Mohajan, H. (2018). Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 7(1), 23–48.

61. Mooney, G. (2004). Cultural policy as urban transformation: Critical reflections on Glasgow, European City of Culture 1990. In F. Bianchini & P. Parkinson (Eds.), *Cultural policy and urban regeneration in Western European cities* (pp. 37–54). Liverpool: Liverpool University Press.
62. Morea, V. (2020). Public art today: How public art sheds light on the future of the theory of commons. In E. Macri et al. (Eds.), *Cultural commons and urban dynamics* (pp. 79–91). Cham: Springer.
63. Mouffe, C. (2007). Artistic activism and agonistic spaces. *Art & Research: A Journal of Ideas, Contexts and Methods*, 1(2), 1–9.
64. Mulligan, M., & Smith, P. (2010). *Art, governance and the turn to community: Putting art at the heart of local government*. Globalism Research Centre, RMIT University. Prieiga internete: https://culturaldevelopment.net.au/wp-content/uploads/Generations_report_AusCo-Copy.pdf
65. New England Foundation for the Arts. (2022). *The ripple effect: How communities are defining public art through impact*. Prieiga internete: <https://www.nefa.org/news/ripple-effect-how-communities-are-defining-public-art-through-impact>
66. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *The culture fix: Creative people, places and industries*. Paris: OECD Publishing. Prieiga internete: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/06/the-culture-fix_fda3a600/991bb520-en.pdf
67. Otis College of Art and Design. (2021). *2021 Otis College report on the creative economy*.
68. Patel, A. (2024). Role of public art in community development. *American Journal of Arts, Social and Humanity Studies*, 4(2), 47–57.
69. Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
70. Petronienė, S., & Juzelėnienė, S. (2022). Community engagement via mural art to foster a sustainable urban environment. *Sustainability*, 14, 1–13.
71. Phillips, P. C. (1992). Temporality and public art. In H. F. Senie & S. Webster (Eds.), *Critical issues in public art: Content, context, and controversy* (pp. 295–304). New York: HarperCollins.
72. Portland City Government. (2024). *About the Office of Arts & Culture*. Prieiga internete: <https://www.portland.gov/ru/node/2889>
73. Puello Orozco, L. A. (2020). Art and democracy: Exploring new ways to work creatively with citizens. *Palobra*, 20(1), 64–74.
74. Remesar, A. (2005). *Urban regeneration: A challenge for public art*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.
75. Riza, M. (2015). *Culture and city branding: Mega-events and iconic buildings*. London: Palgrave Macmillan.
76. Robazza, G. (2020). Build art, build resilience: Co-creation of public art as a tactic to improve community resilience. *The Journal of Public Space*, 5(4), 283–300.
77. Roberts, R. E. (2020). Qualitative interview questions: Guidance for novice researchers. *The Qualitative Report*, 25(9), 3185–3203.
78. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
79. SA.lt. (2023). *Menininko vaidmuo kuriant viešąsias miesto erdves: visuomenės dalyvavimas kaip meninė patirtis*. Prieiga internete: <https://sa.lt/menininko-vaidmuo-kuriant-viesasias-miesto-erdves-visuomenes-dalyvavimas-kaip-menine-patirtis/>
80. Stasiukynas, A. (2014). Bendruomeninių ir nevyriausybinių ne pelno siekiančių organizacijų veiklos tradicijos ir vadybos perspektyvos Lietuvoje. *Socialinės technologijos*, 4(2), 370–384.
81. Šiaulių miesto savivaldybė. (2023). *Šiaulių miesto savivaldybės 2023–2025 metų strateginis veiklos planas*. Šiauliai: Šiaulių miesto savivaldybė.
82. Šiaulių miesto savivaldybė. (2024). *Šiaulių miesto savivaldybės 2025–2027 metų strateginis veiklos planas*. Prieiga internete: https://www.siauliai.lt/upload/media/user/21/Vitalio/strategija/2025-2027_SVP_projektas.docx
83. Šiaulių miesto savivaldybė. (2024). *Šiaulių miesto strateginio plėtros plano 2025–2033 metų projektas*. Šiauliai. Prieiga internete: <https://www.siauliai.lt/upload/media/user/20/strateginis/2024/%C5%A0SPP%202025-2033%20projektas.pdf>
84. Šiaulių miesto savivaldybė. (2025). *Šiaulių miesto savivaldybės 2025–2027 metų strateginio veiklos plano ir biudžeto pristatymas*. Šiauliai. Prieiga internete: https://www.siauliai.lt/upload/media/user/21/Vitalio/strategija/2025-patikslingas/2025-2027%20SVP%20ir%20biud%C5%BEetas_pristatymas.pdf
85. Šiaulių miesto savivaldybės administracija. (2025). *Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Architektūros skyriaus nuostatai*. Šiauliai. Prieiga internete: <https://www.siauliai.lt/upload/files/2025/03/18/architekturos-skyriaus-nuostatai-docx.pdf>
86. Šiaulių miesto savivaldybės administracija. (2025). *Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros ir paveldosaugos skyriaus nuostatai*. Šiauliai. Prieiga internete: <https://www.siauliai.lt/lt/structure/view/miesto-pletros-ir-paveldosaugos-skyrius>

87. Šiaulių miesto savivaldybės meras. (2025). *Dėl Viešųjų ilgalaikių išorinės dailės kūrinių įrengimo Šiaulių miesto savivaldybės viešosiose vietose tvarkos aprašo patvirtinimo: 2025 m. birželio 19 d. potvarkis Nr. M-937*. Šiauliai. Prieiga internete: <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2f961ae64d0f11f0b070ee7f1ceefc75>
88. Tereškinas, A. (2003). Nepamiršamos miesto teritorijos: viešas menas ir erdvinė politika. *TV3.lt*. Prieiga internete: <https://www.tv3.lt/naujiena/projektai/arturas-tereskinas-nepamiršamos-miesto-teritorijos-viesas-menas-ir-erdvine-politika-n285637>
89. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
90. Transparency International Lietuvos skyrius. (2021). *Dalyvaujamas biudžetas Lietuvoje: bendruomenių įtraukimas į sprendimų priėmimą*. Prieiga internete: <https://transparency.lt/wp-content/uploads/2021/10/Dalyvaujamas-biudžetas-Lietuvoje.pdf>
91. Umbrasaitė, B., Mikolajūnaitė, B., & Puzinauskienė, G. (2022). *Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime. Praktinis gidas savivaldybėms*. Kurk Lietuvai. Prieiga internete: https://data.kurk.lt/wp-content/uploads/2023/04/220315_Visumenes-dalyvavimas-Praktinis-gidas.pdf
92. UNESCO. (2016). *Culture: Urban future. Global report on culture for sustainable urban development*. Paris: UNESCO Publishing. Prieiga internete: <https://www.ichgovernance.com/wp-content/uploads/2024/07/1.-Culture.-Urban-Future-Global-Report-on-Culture-for-Sustainable-Urban-Development-2016.pdf>
93. UNESCO. (2024). *All aboard! Culture and social inclusion*. Prieiga internete: <https://www.unesco.org/en/articles/cutting-edge-all-aboard-culture-and-social-inclusion>
94. Vitkienė, V. (2015). Dialoginė estetika kaip bendruomeninio meno metodas. *Meno istorija ir kritika*, 11, 46–63.
95. Zebracki, M. (2013). Beyond public artopia: Public art as perceived by its publics. *GeoJournal*, 78(2), 303–317.
96. Zebracki, M. (2014). Public art as conversation piece: Scaling art, public space and audience. *Belgeo*, 3, 2014.
97. Zhang, S., & Zhao, L. (2024). The impact of public art education on college students' mental health literacy. *Frontiers in Public Health*.
98. Žydžiūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: VU leidykla.

PRIEDAI

1 priedas

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMAS

Tyrimas „Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus“

Vilniaus Universiteto Šiaulių akademijos

Viešojo valdymo studijų programos studentė

Laura Vileikytė

+370 XXX XXXX

El. paštas: XXXXXXXXX

Trumpas tyrimo aprašymas - Viešojo meno projektai įgyvendinami kartu su savivaldybėmis ir vietos bendruomenėmis, todėl jų tarpusavio bendradarbiavimas turi didelę įtaką tam, kaip projektas vyksta ir kaip jis priimamas gyventojų. Kadangi trūksta tyrimų, kurie aiškiai parodytų, kaip tokie projektai veikia savivaldybių ir bendruomenių bendradarbiavimą, šiame tyrime siekiama išsiaiškinti, kaip vyksta tas bendravimas, kokie veiksniai jį veikia ir kokių sunkumų pasitaiko įgyvendinant viešojo meno iniciatyvas. Jūsų dalyvavimas tyrime padės geriau suprasti, kaip ši procesą vertina skirtingų sektorių atstovai ir kokią praktinę patirtį jie yra įgiję dirbdami su viešojo meno iniciatyvomis.

Tyrimo tikslinė grupė:

- Šiaulių miesto savivaldybės ir jai pavaldžios įstaigos darbuotojai, susiję su kultūros, viešųjų erdvių ar projektų valdymo veiklomis.
- Vietos bendruomenių nariai, dalyvavę ar susiję su viešojo meno projektais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo procesus ir juos lemiančius veiksnius įgyvendinant viešojo meno projektus.

Tyrimo metu bus renkami empiriniai duomenys atliekant individualius (nuotolinius) interviu, ar interviu raštu. Taigi Jūsų bus prašoma pasidalinti savo asmenine patirtimi, susijusia su bendradarbiavimu įgyvendinant viešojo meno projektus.

Jeigu turite klausimų, pageidaujate išsamiau susipažinti su tyrimo eiga, kreipkitės į Laurą Vileikytę el. p. XXXXXXXXX

	Jei sutinkate, pažymėkite varnelę	Jei nesutinkate, pažymėkite varnelę
1. Aš patvirtinu, kad perskaičiau ir suprantu minėto mokslinio tyrimo „Savivaldybės ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas įgyvendinant viešojo meno projektus“ informacinį lapą. Turėjau galimybę susipažinti su informacija, užduoti klausimus ir į juos gauti atsakymus.	☐	☐
2. Aš esu informuotas, kad mano dalyvavimas yra savanoriškas ir kad aš galiu iš tyrimo pasitraukti bet kuriuo metu, nenurodydamas priežasties, nepatirdamas jokių neigiamų padarinių ar negaudamas baudų.	☐	☐
3. Aš esu informuotas, kas turės prieigą prie mano pateiktų asmens duomenų, kaip duomenys bus saugomi ir kas bus su duomenimis pasibaigus tyrimui.	☐	☐
4. Aš esu informuotas, kad apibendrinti tyrimo rezultatai bus paskelbti viešai.	☐	☐
5. Aš esu informuota, kur kreiptis dėl tyrimo.	☐	☐
6. Aš sutinku, kad būtų daromas garso įrašas.	☐	☐
7. Aš esu informuotas, kad garso įrašai bus naudojami apibendrinant tyrimų rezultatus ir bus sunaikinti po to, kai bus parengta tyrimo ataskaita	☐	☐
8. Aš sutinku, kad mano pasisakymai būtų cituojami tiesiogiai neatskleidžiant mano asmens, t.y. (pseudo)anonimizuojant.	☐	☐
9. Aš sutinku dalyvauti tyrime.	☐	☐

Dalyvio vardas, pavardė	Parašas	Data

INTERVIU KLAUSIMYNAS**SAVIVALDYBĖS IR JAI PAVALDŽIŲ KULTŪROS ĮSTAIGOS ATSTOVAMS**

1. Kaip prisidedate prie viešojo meno projektų įgyvendinimo?
2. Kaip suprantate bendradarbiavimą su bendruomene tokiuose projektuose?
3. Kaip užmezgate kontaktą su bendruomene prieš projektą ar jo metu?
4. Kaip priimami sprendimai dėl viešojo meno projektų, ir kiek bendruomenė juose turi įtakos?
5. Kaip dažniausiai vyksta komunikacija tarp savivaldybės ir bendruomenės projekto eigoje?
6. Ar esate patyrę situacijų, kai bendruomenės lūkesčiai ar nuomonės nebuvo aiškios?
7. Su kokiais sunkumais dažniausiai susiduriate bendradarbiaudami su bendruomenėmis viešojo meno projektuose?
8. Kaip tokie sunkumai paprastai sprendžiami arba suvaldomi?
9. Kaip viešojo meno projektai veikia bendruomenę?
10. Kaip manote, ar viešojo meno projektai prisideda prie miesto erdvių pokyčių ar vietos išskirtinumo kūrimo?
11. Ko trūksta bendradarbiavimo procese tarp savivaldybės ir bendruomenių?
12. Kaip būtų galima pagerinti bendradarbiavimą tarp savivaldybės ir bendruomenių ateities viešojo meno projektuose?

VIETOS BENDRUOMENĖS ATSTOVAMS

1. Kaip prisidėjote prie viešojo meno projektų ir kokią vaidmenį jame atlikote?
2. Kaip suprantate bendruomenės dalyvavimą viešojo meno projektuose?
3. Kaip paprastai vyksta pirmi susitikimai ar aptarimai su savivaldybe planuojant viešojo meno projektą?
4. Kaip sekėsi išsakyti savo nuomonę ar pasiūlymus, susijusius su projektu?
5. Ar jautėtės pakankamai įtraukti į sprendimų priėmimą?
6. Kaip vertinate savivaldybės komunikaciją projektų metu?
7. Su kokiais sunkumais ar neaiškumais susidūrėte bendradarbiaudami su savivaldybe?
8. Kaip tie sunkumai paveikė projekto eigą ar galutinį rezultatą?
9. Kaip bendruomenė reagavo į viešojo meno projektus?
10. Kokius pokyčius pastebėjote aplinkoje ar toje vietoje, kur buvo įgyvendintas projektas? Kokius pokyčius pastebėjote bendruomenėje – ar kito žmonių nuotaikos, reakcijos ar požiūris į viešąjį meną?
11. Ko trūksta bendradarbiavimo procese tarp savivaldybės ir bendruomenių?
12. Kaip būtų galima pagerinti bendradarbiavimą tarp savivaldybės ir bendruomenių ateities viešojo meno projektuose?